

România literară

SALA DE
LECTURĂ

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

25 - 31 octombrie 2000
(Anul XXXIII)

42

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Centenar STEFAN LUPASCU

(pag. 12-13, 15)

Premiul Nobel pentru
Literatură – 2000

GAO

XINGJIAN

(pag. 22-23)

COPIII STRĂZII

(pag. 3)

RADU
COSASU
la 70 de ani

(pag. 11)

Cum se înțeleg intelectualii

AM RĂSFOIT recent *Cartea interferențelor*, o culegere de conferințe pe teme diferite care au fost ținute cu aproape două decenii în urmă la Institutul Național de Fizică de la Măgurele. O idee foarte bună a două tinere, pe atunci, cercetătoare: de a aduce în fața fizicienilor filosofi, critici literari, medici, muzicieni etc., adică, în general, umanisti, și de a le solicita să vorbească despre raportul artei sau științei lor cu fizica. Conferințele n-au creat probleme, publicarea lor în carte, da, însă pînă la urmă inițiativa a dat rezultate. Sensul ei a fost tocmai acela de a verifica dacă între diversele ramuri ale științelor umane sau naturale, între cunoașterea artistică și aceea obiectivă, există anumite compatibilități care să ne determine a crede într-un spirit al timpului. E. Lovinescu preluase după 1918 de la Tacit expresia *saeculum*, germanii o preferau, la începutul veacului, pe aceea de *Zeitgeist*, iar Kuhn, mult mai firziu, folosea termenul *paradigmă*, limitat, e drept, la revoluțiile din știință, toate acestea, ca și altele, probînd o oarecare atracție către ideea congruenței formelor de a concepe lumea. S-ar părea că acest optimism cu privire la posibilitatea de a unifica modurile de cunoaștere, oarecum în felul în care fizicienii văd unificarea cîmpurilor de forțe din natură, a lăsat locul, în finalul veacului și mileniului, unei interpretări ceva mai pesimiste a lucrurilor. Încredințarea că toți intelectualii se înțeleg în chip spontan, bazîndu-și cunoașterea pe o paradigmă comună (chiar dacă în schimbare de la epocă la epocă), a cedat în fața îndoielii și a unei abordări mai realiste.

Încă de pe vremea cînd am conferențiat eu însumi la Institutul de la Măgurele am fost conștient (și, poate, frapat) de o realitate din care am făcut tema prelegerii mele: și anume de relativa necontemporaneitate dintre modelul prin care își reprezintă lumea, în știința lor, fizicienii erei atomice și modelul lumii din romanul pe care ei îl înțeleg și acceptă. E bizar, dar adevărat: niște intelectuali care citează lumea fizică prin prisma lui Einstein și Heisenberg continuă să citească lumea romanescă prin vechea grilă newtoniană. Altfel spus, rămîn atrași de realismul romanului din secolul al XIX-lea, incapabili să admită relativismul noului roman post proustian. Acest fapt n-are decît o singură explicație, aceea că fiecare domeniu al cunoașterii – umaniste sau pozitive – se mișcă după reguli proprii, posedă inerții diferite și nu ține neapărat seama de ce se petrece în domeniile celelalte. Nu există așa dar nici un spirit al timpului care să-i oblige a fi compatibili pe fizicieni și pe filosofi, pe biologi și pe criticii literari!

Cînd eram tînăr mi-a căzut în mînă o versiune franceză a unei cărți despre teoriile din fizica modernă. Atunci mi s-a părut, de pildă, că romanul, așa cum și-l închipuia Camil Petrescu, pariază pe aceeași viziune a universului ca a fizicienilor care au spart structura atomului. Chiar dacă nu mă sînt absolut convins de acest paralelism, trebuie să remarc un lucru: romanul ca atare a putut urma același *trend* ca și fizica, dar cititorul de romane, cu excepția criticilor literari (și încă! nu a tuturor), și-a văzut de ale lui, ca și cum nimic nu l-ar fi împins să se schimbe el însuși o dată cu schimbarea modelului lumii în roman. Așa dar nu e o problemă de evoluție reală, ci una de lectură. Se prea poate ca noi să posedăm inerții diferite în funcție de domeniul la care ne raportăm și nu să existe inerții caracteristice fiecărui domeniu în parte. Eu, ca literat, sînt, la rîndul meu, mai atașat intuitiv de acele reprezentări ale lumii fizice pe care teoria relativității le-a busculat decît cele contemporane; îmi este mai familiară geometria euclidiană decît aceea riemanniană. Fizicianul atomist înțelege mai degrabă *Ion* de Rebreanu decît *Orbitor* de Cărtărescu. Aceasta nu înseamnă că modelul lumii nu poate ținde să fie același în cazul omului de știință și în cazul romancierului, ci doar că fiecare dintre ei e mai pregătit să perceapă noul în propriul domeniu decît în al celuilalt. Această constatare atenuează întrucîtva scepticismul epistemologic ce pare a se fi instalat în gîndirea contemporană și ne re deschide apetitul pentru marea unificare a cunoașterii.

CONTRAFORTde *Mircea Mihailescu*

BURSA (NON)VALORILOR

AM SCRIS, dacă nu mă înșel, o singură dată lucruri bune despre vreun guvernământ român. Și anume, despre unul dintre cei mai slabi: Radu Vasile. Dar nu retrag ceea ce-am spus în vara lui 1998. Întâmplarea face ca, împreună cu Vasile Popovici și Adriana Babeți, să ne aflăm la Accademia di Romania, invitați de Marian Papahagi, directorul acesteia. Și tot din întâmplare, o echipă a premierului de atunci vizita Italia. Cu acel prilej, formația ministerială a vizitat și venerabila instituție fondată de Pârvan. Marian Papahagi a profitat de ocazie pentru a prezenta un plan de restructurare a activității Accademiei, devenită o simplă anexă domestică a ambasadei. Între altele, el propunea instituirea unor burse pentru studenți români, care urmau să petreacă în capitala Italiei, dar și la Veneția, câte doi ani. Se relua, în felul acesta, glorioasa tradiție a burselor inițiate de Pârvan și Iorga, însă abandonată după război din motivele binecunoscute.

Profit de acest prilej pentru a reaminti că Marian Papahagi rămâne cel mai inspirat ctitor de instituții culturale pe care l-a avut România în ultima jumătate de veac. Dotat — caz rar, dacă nu unic — în egală măsură pentru studiu și pentru practică, această strălucită minte a ars ca o torță pentru idealuri la care românul îndeobște strâmbă nasul: înaltă competitivitate, cultul instituției și al valorii, primatul inteligenței. Nu știu dacă fascinanta personalitate a lui Papahagi sau înțelegerea reală a importanței demersului său l-au făcut pe Radu Vasile să se comporte altfel decât politicianul român. Cert este că, întors acasă, el a dispus să se ia măsurile necesare și, după selecție, studenții chiar au plecat la studiu în cele două fabuloase orașe italiene, Roma și Veneția.

Evoc aceste împrejurări — în care învățământul și cultura noastră au trăit un scurt moment de glorie — stârnit de un articol publicat în urmă cu două săptămâni, în "România literară", de către dl. Ion Bulei, directorul Institutului Român de Cercetare Culturală și Științifică din Veneția. Nu stârnit, ci deprimat, vreau să spun. Om de carte, dar care și-a găsit în diplomația și administrația culturală o vocație pe măsura talentului său de istoric, dl. Bulei ne înfațesează un tablou terifiant. După întoarcerea în țară a primei serii de bursieri, în bună tradiție dâmbovițeană... fondurile pentru continuarea activității s-au epuizat! Pur și simplu, un popor de douăzeci și trei de milioane de oameni (conduși, ce e drept, de câteva sute de imbecili!) nu găsește resurse financiare pentru a continua o idee măreață născută în mintea unor "învățători ai neamului" precum Pârvan și Iorga!

Dacă ar fi vorba de Kurdistan sau de Berberia, n-aș avea nimic de zis. Dar e vorba de unul dintre cele mai naționaliste popoare ale Europei, care se mândrește cu performanțele sale mondiale și cu europeanitatea sa înăscută. Îi cităm și ne închinăm în fața lui Pârvan și Iorga precum buddhiștii la trompa elefantului magic, dar o facem doar pentru a-i batjocori. Ne folosim de aceste simboluri pentru a ne drapa găunoșenia în eleganță și idiotenia în elevație spirituală, însă ne comportăm așa cum ne-a învățat mama noastră la mahala: scui-păm, ardem la gjoale, râgâim în public, tragem vânturi în plin simpozion internațional, ne arătăm pânțele (și subpânțele) în gazetă, nădușim acru și strănutam cu stropi grei în timp ce ne reculegem în lăcașurile sfinte, testăm cu unghia calitatea vopselei capodoperelor renaștentiste.

Rușinea și scârba te cuprind atunci

când vezi impostura, iresponsabilitatea și ciocoismul unor politicieni care nu se dau în laturi să-și satisfacă, pe bani publici, cele mai aberante capricii, dar nu găsesc de cuviință să investească un ban în viitorul țării. Să nu vă imaginați că bursierii huzureau și că se scaldau în bani. Adevărul e că sumele alocate abia le ajungeau pentru un trai monahal. Nu sunt contabil, dar îmi imaginez că o singură vizită prezidențială (așa cum a făcut — nu se știe de ce — dl. Constantinescu în Australia) ar fi suficientă pentru a susține, un an întreg, nu o serie, ci două serii de studenți români la studii în străinătate. Pentru astfel de fantezii prezidențiale s-au găsit și se vor găsi oricând bani. Pentru viitorul țării, întrupat în acești tineri domici de învățatură — ba!

Și când te gândești că astfel de lucruri dezgustătoare se petrec sub ministeriatul lui Petre Roman, unul dintre puținii români care, pe vremea lui Ceaușescu, a fost bursier în străinătate! Cinismul acestui cioco cu rădăcini staliniste nu mai e demult un secret pentru nimeni. În iresponsabilitatea sa, el promite vize și integrări — fi-rește, doar pentru cei aleși pe sprânceană de domnia sa! Bun de gură cum e, dl. Roman se va apăra invocând nu știu ce hotărâre guvernamentală care nu mai iese (așa cum nu ies nici vizele și nici integrările!) Dar, pentru Dumnezeu, s-a dat deja o hotărâre de guvern! E nevoie ca fiecare echipă de iresponsabili ce se urcă în fotoliile ministeriale să nege tot ce au făcut... iresponsabilii de dinainte?

Există în scrisoarea d-lui Bulei și o întrebare care-ți dă frisoane: "Dar... are cineva nevoie de acești specialiști?" Era să mă ia gura pe dinainte și să spun: sigur că are! Dar îmi aduc aminte de tratamentul de care se bucură, chiar la facultate unde lucrez, colegii mei mai tineri. Doctortanzi sau având deja doctorate la universități de prestigiu din Anglia sau Statele Unite, ei sunt niște paria zvârliți de ici colo, umflați cu norme ce-ar doborî și-un hipopotam, în numele lozicii că nu sunt bani, dar că orele trebuie ținute! Păi, dacă nu sunt bani, de ce nu închidem școlile și universitățile? Dacă nu sunt bani, de ce s-au creat, cu fonduri de la buget, universități — da, ați citit bine! — universități în târguri în care nu există profesori calificați nici pentru liceu?

Există, în schimb, bani pentru poliție și armată, pentru serviciile secrete și pentru tot felul de bazaconii represive, construite migălos de Ceaușescu și consolidate sub Constantinescu. Reforma învățământului a eșuat într-o albă-neagră ce face din elevi niște infractori potențiali, iar din profesori lumpeni amețiți cu salarii ce nu le ajung nici să-și cumpere cărțile pe care le recomandă la bibliografie! Mă umflă răsul când îl văd pe dl. Remes opintindu-se ca un buldozer cu sacul de bani al țării, și poticnindu-se în prima grămăjoară de nisip! Ce poți pretinde unor oameni care găsesc firesc să ne îmbogățim la F.N.I., dar să rămânem în eternitate săraci la minte? Ce rost are să ne întărim armata, când ea nu va avea de apărut decât niște cuiere umane pe care atârnă salopetele tâmpeniei și inculturii?

Înțeleg amarăciunea, dezamăgirea și revolta neputincioasă a profesorului Bulei. Dar, ca bun cunoscător al moravurilor politicienilor români, domnia sa ar trebui să știe că în vremuri de ciumă spirituală e cel dintâi lovit. Tot așa cum în fața palatului Correr ce adăpostește Institutului român de la Veneția nu se găsește doar biserica Santa Fosca, pe care atât de emoționant o invocă în chip de ultim salvator al bursierilor români, ci și statuia umanistului înjunghiat Paolo Sarpi...

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

CITIND paginile lăsate, am înțeles de ce a durat atât de mult alegerea textelor, atunci, în redacție, aerul dvs. concentrat selectând poezii, rugăciuni și meditații sensibile, din perioada '96-'98. Din păcate însă, preferatele mele rămân doar trei poeme, cel care se încheie cu versul *Fericirea nu este din lumea aceasta*, apoi catrenul: "pe jos sunt visele/ ploaie în luciul/ Podea de ploaie/ apă nemăisfârșită", în fine, dezinvolt-ironicul *La naturistul veget (Yoga-Yogurt)*. Cizelarea usucă ființa poemului, fondul ei naiv nu se poate nicidecum apăra, strălucirea câte unei sentințe intense și de scurtă durată la nivelul unui distih. Dialogul cu divinitatea și rugăciunile beneficiare de formule substanțiale consacrate, ca și de fervoarea adresării, restul textelor se destramă în întrebări copilăroase cu răspuns nesigur ori încă fără răspuns. Să fie acesta un poem de dragoste sau este o justificare către Infinit? "Nu mă rotesc cu constelații/ Nu vin din nemurire/ și voi muri ca oamenii și eu// nu sunt nepieritoare/ și nu știu cât mă doare/ absența// Ai devenit iluzie/ iar eu tot mai aproape de moarte,/ de nimic". Rămâne să mai vedem și texte de dată recentă, cele pe care le-ați scris în '99 și în 2000. În doi ani se pot întâmpla multe. Fără să fi pierdut nimic din suavitate, totuși să vă fi maturizat cu măsură, și înțelegând prin aceasta nu altceva decât coborârea minții în inimă, așa cum și Dumnezeu ne învață, ca să fim desăvârșiți. (*Luminița Berechet*, București) ☒ Subiecte interesante, dar tratate barbar, într-un stil mai mult decât neglijent. Cu siguranță că există și un iad special pregătit pentru agramati, de serviciile căruia veți beneficia și dvs. din plin, ca măcar de-atunci încolo să știți, dacă ar fi să luăm un singur exemplu, care este forma corectă, *va-ți* sau *v-ai*? Fiți sincer și mărturișiți în ce limbă s-a consumat, pe aeroportul acela militar din *Chinezul de duminică*, dialogul dintre activistul nostru Stan Vasile și tovarășul Hu, venit la noi tocmai din îndepărtata Chină într-o vizită de lucru (din care, fie vorba-ntr-un nou, s-a ales praf!). De ce vă întreb? Pentru că amândoi vorbesc și se înțeleg perfect într-o românească de lemn de esență moale, cu multe și mărunte șmecherii de maldan nici savuroase măcar în comentariile ce trebuia să vă cadă în sarcină. Să nu-mi spuneți că activistul știa atâta chineză cât să se descurce în situația dată! Ați pierdut din vedere faptul că era strict necesar să se afle pe aeroport cel puțin un translator care să facă față momentului. Dar poate că tovarășul Hu știa românește, fapt care îl și ajută să se descurce cu brio dacă nu în vizita de lucru, atunci în misiunea sa ultrasecretă? (*Dan Ned*, București) ☒ Gust umorului dvs. și vă susțin în tot ce spuneți în argumentul *De ce scriu oamenii poezii*. Poate că s-ar fi cerut să puneți surdina tendinței de idealizare, dar e bine și așa: E o regăsire a sufletului poezia, când am ajuns vremurile când sufletele se topesc în spatele roboților. Prin poezie lacrima poate să cânte. Prin ea sufletul se înalță și e liber. În fața ei îngerii plâng la lumina cuvintelor. Omul are nevoie de această bucurie. Sunt acestea doar câteva din segmentele unei mai lungi definiții prin care vă explicați gestul trimiterii. Să ne simțim, deci, diafan, să plutim, să trăim frumos. Chiar dacă în poemul dvs. *Eminescu* se simt accentele soresciene din *Trebuie să poarte un nume*. Cea mai apropiată de suflet și cea mai lucrată trebuie să fie poezia *Oglindile paralele*, celelalte fiind tributare, fără știrea autoarei, desigur, poeziei simplissime romanțioase, care nu lipsește din aproape nici un plic ce ne ajunge din adolescența. (*Aurelia Rinjea*, Ploiești) ☒ Sunt de văzut în versuri câteodată pline de culoare și de tensiune, fervoarea căutării de sine, emoția, încrederea. Prea tânăr încă, poate, și cu o experiență a lecturii exemplare nu prea întinsă, timpul pare să treacă încet acum și acumulările calitative nici să nu se prea cunoască. Exact așa cum și sugerați undeva: "Iarna,/ lupii își aleargă vânatul,/ lăsând urme adânci/ în poteci,/ însă numai oamenii/ pot aștepta, în frig,/ revărsarea pașilor". Sigur că nu este nici corect și nici nu sună bine: "Mi se asudă osul", dar cred că e promițătoare pentru poezie mărturisirea: "eu îmi venerez nefirescul,/ așa cum venerez/ linia întreruptă a soarelui când stările/ se contopesc în ecouri cu marea". Un impuls de asemenea bun în a doua jumătate a poemului *Nocturn II*, ca și, în întregime de data aceasta, *Metamorfoza*, maturitatea intervenind brusc și brutal cu aerul ei tare și definitiv. (*Marin Daniel*, Calărași)

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară", - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro<http://www.romlit.ro>

Revista "România literară" este editată de Fundația "România literară" cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru o Societate Deschisă România

Centrul Cultural SINDAN

Ambasada SUA, secția cultură-presă

COPIII STRĂZII

NICI în coșmarele cele mai negre din «Epoca-de-Aur» nu mi-a apărut, ca având drept fundal România noastră de astăzi, a decădei post-revoluționare, a anului 2000 – ba chiar putând fi încadrată într-o temă de (a-cută, zic eu) «actualitate» – imaginea care m-a zguduit în 1988, în Brazilia. Fusesem invitată pentru un turneu de conferințe, dar întârzierea călătoriei (din «motive de pașaport») făcuse să apuc sezonul urât, era destul de rece și peste Rio burnița mărunț. La intrarea într-un restaurant din Copacabana am văzut, lipiți de zid, sub mica streășină de deasupra ferestrelor feerice, patru copii culcați: cel mai mic părea să aibă patru ani, iar lunganul blond din grup să fi avut paisprezece. Știam căte ceva despre Rio, încercasem să vizitez celebrele «favele», dar agențiile de turism și poliția nu înlesneau pătrunderea în acel cartier sordid aproape fără străzi, adăpost de droguri, arme și promiscuitate. Mulți părinți își abandonau copiii pe străzile metropolei și între altele în aria bogătașilor, a hotelurilor și imobilelor de lux. Însă erau primii abandonatori pe care îi vedeam, poate și pentru că am stat puțin la Rio, dar și pentru că ziua mai umblau după cerșit, după șterpelit, după vreun ciubuc – chipurile, ca ajutoare la parcare. Acum, aceștia tremurau sub ploaia mărunță, trăgând fiecare de un cearșaf, dăruit, mi s-a spus, de vreun turist. Când am ieșit din restaurant, cel mic, închiriat, era nemișcat și am spus chiar, că va muri până la ziua, apoi am exclamat, revoltată: «- Dar de ce sunt lăsați așa, de ce nu-i duc? – Cine? – Poliția! (știam ce știam, venind din țara cu «miliție»). - Unde?» Colegii au dat din umeri resemnați, grăbindu-mă să urc în mașină.

Și iată că trăiesc acest coșmar acum, la noi: «Moștenitori ai nebuliei lui Ceaușescu», «proba vie a coșmarului dictaturii», scriu Hien Lam Duc și Gérard Milhès, autorii (implicați și în fondarea Casei «Gavroche» și bine intenționați, deloc răutăcioși la adresa României) ai cărții-album, cu impresionante fotografii, *Roumanie. Les gamins du pavé* ([France], Ed. ANAKO, 1993, 10,84). Este cert: «Ceaușeii» născuți peste voința unor părinți lipsiți de mijloace, obligați să-i nască dar neprimind suficiente subsidii suplimentare -, sau copiii atâtor familii «cu probleme» - alcoolici, violenți, dezbrinați, săraci, bolnavi – existau dinainte de '89, însă erau culeși de miliție de pe străzi, erau închiși în spitale sau în «Case de copii» devenite mereu mai mizere din toate punctele de vedere, ascunși de ochii noștri. «La revoluție», mulți dintre aceștia «au ales» și ei «libertatea» și s-au refugiat «în stradă». Dar s-au adăugat alții, mereu mai numeroși. Proveniți de unde? «Casele de copii» (chiar rușinos și în noua limbă de lemn numite - ca să fie pe placul comunității europene către care se tinde, și să pară că sunt doar adăposturi temporare, de unde copiii vor fi adoptați de «străni» mai ales, sau oblăduiți, în grup, de familii autohtone - «Centre de plasament», pretându-se la confuzii cu «plasament pentru șomerii» sau ca și cum ar fi «Consignații pentru copii») nu sunt, toate, și în ciuda «ajutoarelor», mult mai apetisante decât «înainte», și astfel nu puțini locatari fug din ele. Și oricum, la 18 ani ei sunt dați afară (aceasta este realitatea legii strămbă, care nu obligă Statul actual să le asigure adăpostul mai departe și nici vreun slujbă).

De asemenea, nivelul și frecvența sărăciei au crescut, multe mame își abandonează copiii în maternități, se adaugă desperarea șomajului și dezbinarea soților, familiile se descotorosesc ușor de puștii care vor «și ia lumea în cap», «Organele» Statului (ale «Partidului» au dispărut) nu mai intervin în viața particulară, să pună capăt violenței față de copii; se nasc copii «liberi» și din fireștile acuplări ale minorilor din bandele înfrățite în mizeria străzii, ori

din beatitudinea «Aurolacului», sau din violurile nestăvilită ori adesea nedecarate. Ființele acestea umane - de vârste cam de la 3-4 ani până spre 18-20 de ani - au o particularitate: *nu prea se văd*, mai ales de când au fost izgoniți din gări - și în primul rând din Gara de Nord a Capitalei, unde erau cunoscuți ca «aurolacii». Ei dorm, noaptea, prin «boschete» ori, mai ales, în «canale» sau pe unde apucă; apar, ziua, răzleț, spunând câte o rugăciune - de obicei *kitsch* - în metrouri, ca să colecteze bani (adesea, pentru pâinea bandei), ori se adună cuminți în câte un loc unde se dă masa «zilnică» sau în piețe - «Obor» din București, ori altele, din Timișoara de pildă -, se mai strecoară prin gări, ziua, cu pungă lor de plastic din care-și iau elixirul halucinogen al fericirii - zic ei. Nu se grupează să protesteze la Guvern ori la Parlament, fug de «poliție», sau se retrag dacă bănuie că vrea cineva să-i ducă de unde au fugit; uneori mai șterpelesc ceva, de uz imediat necesar, căci teama de un «univers concentraționar» este încă puternică, până vor deveni adevărați, dexterii, hoți. Și nu prea se aud (spre deosebire de câinii hoinari municipali sau comunali, care latră de mama focului, sau de decenți greviști, sau de orice «manifestanți» care protestează cu vociferări). Nu ne invadează viețile nici cât VIP-urile sau politicienii mediatizați de televiziuni, de presă, de spectacole ori afișe electorale. Uneori sunt bătuți de poliție sau, în genere, sunt ignorați de *mass-media* (spre lauda lor, câțiva inimoși reporteri i-au prezentat, de pildă, la TVR 1 în «Cu ochii-n patru» - dar acestea sunt excepții, ca și rarele articole din ziare:²⁾ chiar excelenta revistă *Formula AS*, în care o sensibilă pagină este săptămânal consacrată animalelor «necuvântătoare» și mai ales fidelilor noștri prieteni, câinii, nu prea a publicat, măcar lunar, o pagină despre «copiii străzii». Informația pentru eventualii specialiști este infimă, la noi limitată (zăgăzuită?): la «Biblioteca Națională» (fosta «de Stat») sunt doar menționate trei cărți (una, cea de Duc și Milhès, mai sunt câteva broșuri (una, deosebit de «elegantă»), o lucrare a UNICEF-ului, 2-3 publicații străine. Aș fi putut crede, după asemenea penurie sau, parcă, absență a preocupării, că nu există nicăieri cărți relative la aceste ființe. Dar cu prilejul unui congres, în Franța, la «Bibliothèque Nationale»,³⁾ am găsit nu puține cărți relative la situația și particularitățile zișilor «enfants de la rue»,⁴⁾ dintre care cel puțin un studiu de bună calitate științifică (cu cercetări, de pildă, despre copiii din Montevideo),⁵⁾ sau citata, despre România, de francezul G. Milhès, redactor, și laotianul H. L. Duc (fotografiile lui sunt excepțional de «bulversante», cu copiii ieșind din canale sau ținându-te cu ochi adânci de o inocență chinuită). Constatate: sintagma «enfants de la rue» apare și înainte de 1989, dar aproape toate cărțile prezintă situații din multe țări africane, Asia (India) și din America de Sud - Brazilia, Montevideo - și sunt din anii '90 (pentru că a crescut enorm populația Globului, iar mijloacele de trai au scăzut, dar și pentru că acum pericolul a fost conștientizat; oricum, însăși UNESCO s-a alarmat⁶⁾). Din Europa, doar o țară: România! Se pare că suntem singura țară - ba încă, aspirantă la «Comunitate», cu o asemenea podoabă, oricum, de asemenea proporții și, ceva mai mult, în amplificare. Am investigat, în primăvară, *de visu*, în Italia și Franța: mi s-a declarat că nu există «fenomenul», pentru că se ocupă direct «Asistența socială» și, cel mult, asemenea copii sunt dați în adopția unor familii oarecum specializate. În Franța, în iulie, televiziunea s-a alarmat pentru că apăruseră «enfants de la rue» la Marsilia, dar imediat s-au luat «măsuri»: erau «imigranți» ilegali, sosiți pe mare. Iar în Italia (unde o Fundație din Piemonte se ocupă direct de «copiii străzii» din Timișoara!), când am întâlnit, la amiază, pe o uliță din Bologna, un cuplu de adolescenți stând pe

bordura unei «galerii», împreună cu doi căței legați de sacii lor și despăduchindu-și pletele, reciproc, mi s-a ripostat că nu-s ai orașului, ci imigranți sau «călători». O spun cu fermitate: este una dintre problemele majore, *de acută actualitate*, și guvernării, ca și «societatea civilă» nu merită nici măcar să viseze, necum să pretindă a (re)intra în Europa, până când nu o rezolvă (dar nu prin măturaarea acestor copii și adolescenți sub covorul încă precar și chiar insalubru al «Caselor de copii» - pe care eu nu le pot numi «Centre de plasament»).

CE ESTE DE FĂCUT? Mult, enorm, pentru că deocamdată nu s-a făcut mai nimic, deși în ultimele săptămâni se clamează preocupări și proiecte. În fond, «fenomenul» proliferază. Și apoi, de altfel, nu este o rușine să se aștepte mereu «străinătatea»? Un minister, care numai ca titlatură în sintagmă - deși are un Centru de cercetări în subordine - include și «Tineretul», nu se poate constata cât de mult se dedică măcar vârstele mai mari («Tineret») dintre cei care rămân tot în «stradă» (ori îngroașă rândurile celorlalți, odată cu expulzarea din «Casele de copii»). Neconținut apar stavile juridice sau polițienești («ilegalitatea» unor «adăposturi», sau *absența actelor de identitate* ale majorității acestor «ne-cetățeni» ai pământului românesc). Un caz relatat de H.L. Duc și G. Milhès (p. 70) ține de un tragic absurd-suprerealist: o inimoasă femeie de la un *parking* - era în 1993 - l-a luat acasă pe «Bobi», de 12 ani, dar... neavând «acte de identitate», datorită poliției a ajuns iar în stradă. Sau alt caz, recent: un copil de 14 ani (care *se duce* la școală și învață, conștiincios) locuiește «în ghena blocului», iar «cei de la Protecția Copilului» refuză să-i acorde ajutor lui Alexandru, solicitând o «sezizare oficială», la circa de poliție se sugerează «trimiteră sa într-un centru de reeducare», iar la câteva ONG-uri «birocrăția s-a instalat și aici: ajutorul ne-a fost refuzat» (O. Moldovan, în *Focnews* [București], 1999, nr. 3,4).

Problema are, desigur, implicații psihopedagogice: majoritatea acestor copii nu (mai) vor să accepte «integrarea socială», adică, de fapt, reeducarea lor în «Casele de copii». Încercăm (și prin viitoare teze de doctorat) să recurgem la mijloace de convingere prin «comunicare» ca ei să accepte «integrarea». Însă cum aș putea eu însămi să susțin efectul benefic al cercetării și al intervenției științifice, când «oferta» este a unor adăposturi colective în care, în genere, domină încă mizeria materială, promiscuitatea, lipsa de competență, dar și de «suflet» a «educatorilor»? Sau munca de «persuasiune», când nu li se oferă *niciun adăpost* celor care se apropie de, ori depășesc, 18 ani? Sau când eventualele *bune* adăposturi, particulare, sunt puține, au spații restrânse, ori nu pot dăinui?

Problema este, în primul rând, de *larg ordin social* (sa zic și politic?). Trebuie, *urgent*, o Lege (o «Ordonanță de urgență» - de ce nu?) primordială față de atâtea altele egocentric-parlamentare, pentru *acordarea actelor de identitate* acestor năpăstuiți, «anonomi». Totodată, trebuie oferite de către Stat *adăposturi* (civilizate și *ispititoare*, și cu certitudine consecventă în asigurarea lor, ca și a unei *școlarizări* și *formări profesionale*, și oferirea apoi a *locurilor de muncă*). Iar acestea *neîntârziat*, nu cu praf aruncat în ochii Europei ori cu «zăhărelul» promisiunii de «plasament» în familii, etc. (când?). Se spune că sunt peste 2000 de copii ai străzii numai în București: rezolvarea *imediată* este stringentă, mai ales că și numărul se va înmulți. «Responsabilii» - cine sunt, cine trebuie să fie? Guvernării,

Din Hien Landuc și Gérard Milhès, *Roumanie - Les gamins du pavé*, Franța, Ed. Anako, 1993, p. 62

inclusiv Parlamentul, aleșii în conducerea orașelor: să așteptăm o Brigitte Bardot a copiilor străzii care, între două «Perințe», să-l oblige pe actualul primar al Capitalei ca, precum pe cel anterior, să promită adăposturi? Am ascultat cu atenție toate declarațiile, «programele» sau simulacrela de planuri, de promisiuni în vederea «Alegerilor 2000» - dar, la mediatizații tehnocrați ai cifrelor, afară de domeniul economic și financiar nu am remarcat ceva care să arate că a sărit cuiva în ochi fenomenul copiilor străzii din canalele singurei țări europene beneficiare de un număr atât de mare de asemenea ființe (care nu sunt vizibile nici cât câinii vagabonzi). Revenind în planul serios al veridicului: de ce nu s-ar apela (ca pentru latrinele școlilor) la «oamenii de afaceri», la multi-miliardarii României, care să-și pună numele de «sponsor» pe firma câte unei clădiri pentru copiii străzii?

Cred, însă, că implicarea trebuie să fie a *tuturora* și, poate, pentru sensibilizarea și persuadarea «celor în drept», să «lupte» scriitorii, publiciștii, și «analizii politici», ziaristii și toți cei din *mass-media*, intelectualii *in corpore* ca «formatori de opinie» (pe care, recent, Laurențiu Ulici - *Formula As*, 10, nr. 424, iul.-aug. 2000 - îi invita să iasă în față, «să lupte»). Este o problemă *actuală, cea mai acută*, primordială, nu doar pentru că reprezintă o condiție a «Uniunii Europene», nu doar pentru că «sifonează» imaginea României, ci în primul rând pentru că este o *rușine* națională (cum nu a mai trăit România), să se accepte suferința unor copii viețuind în canale, a unor tainice cârțițe umane și, în definitiv, a unei mari părți a *viitorului* acestei țări, fie abandonate străzii, fie insuficient îngrijite, educate, călăuzite în simulacrela de «Centre de plasament».

«Ultra»-actualitate: Statul să ia asupra sa pe «copiii străzii» în mod exclusiv. În primul rând, să se *legifereze urgent acordarea actelor de identitate* (cum de «se» rabdă lipsirea de *identitate* a unor copii de pe pământul românesc?!). În al doilea rând, un *buget ca prioritate*, pentru *construirea* de case, «sătulețe» sau apartamente pentru *toate* aceste ființe năpăstuite, și organizarea, cu *competență* și *corectitudine*, eventual cu un *suport afectiv familial* (dar și cu eficient control), a educației în aceste case (care să nu se transforme în imunde lăcașuri ca multe «Centre de plasament» de unde fug cei care devin «copii ai străzii»).

12 aug. - 15 sept. 2000

Tatiana Slama-Gazacu

¹⁾ Între altele, a se vedea un naturalist reportaj (*Național*, 5 iul. 2000, 7) de V. Cosma, despre *Opt tineri abandonati [...]*, care, dați afară din «Cămin», locuiesc într-o cocioabă improvizată, în Suceava.

²⁾ Mulțumesc doamnei A.G., care m-a ajutat să mă descurc în acel mega-monument modern.

³⁾ F. Dallape, *Enfants de la rue [...]*, Nairobi, Dakar, Enda, 1990; Marjuvia, *A l'école des enfants de la rue en Afrique noire*, Paris, Fayard, 1994; S. Tessier, éd. *Langages et cultures des enfants de la rue*, Paris, Karthala, 1995, și *L'enfant des rues et son univers*, Paris, Syron, 1995, etc.

⁴⁾ Ricardo Lucchini (Universitatea Fribourg), *Sociologie de la survie: l'enfant dans la rue*, Paris, PUF, 1996.

⁵⁾ *Dans la rue avec des enfants, Programmes pour la réinsertion des enfants de la rue*, UNESCO/ BICE, 1995.

OCTOMBRIE

LA 31 OCTOMBRIE, anno Domini 1881, în nu tocmai agreata zodie a Scorpiei, cu nativi "violenti, autoritari, răzbuțatori și ambițioși", vine pe lume, la Fălțiceni, cel ce avea să semneze într-o orgolioasă modestie *E. Lovinescu*. Obscure idiosincrasie față de numele de botez redus la inițială și umorul prin care își izbăvește congenerii zodiacali de "tarele" astrale - destinându-i, fatalmente, activității critice - aduc în prim-planul polarității lui sufletești nevinovate bizarerii de caracter. "Iată că - va comenta M. Sadoveanu ivirea pe lume a criticului - în ciuda acestor cumsecade găini răzășești, ieșise un pui de rață". "Cuconășul" din clasa întâi la gimnaziul *Alecu Donici* în învăța din mers să își ascundă complexele inadaptabilității, ascuțindu-și - ca altă dată copilul Maiorescu la Theresianum - ghearele bravurii. "Ne informa că se hrănește numai cu prăjituri", continuă pe tonul egal al bătrînilor cronicari Sadoveanu și adaugă: "Își pipăia cu o satisfacție precoce hainele, îndemnându-ne să ne incredințăm și noi ca stofa e «lină-n lină». Cuminte ca o duducă, își vedea numai de bucoavne și nu ieșea niciodată la zburdălniciile noastre, la oină și la haiducie". S-ar putea spune că matricea temperamentală a acestui copil născut gata înțelept nu s-a modificat niciodată, servind deopotrivă de cristelniță și mască mortuară.

Complăcindu-se în dubla ipostază de *raisonneur* și actant, E. Lovinescu devine factor de echilibru, dar și de evoluție, în critica literară românească. Dacă printr-un cataclism mental provocat numele său ar fi șters din toate băncile de date, con-

temporanii și urmașii, deopotrivă, ar căuta derutați "veriga lipsă". Trece-rea de la Maiorescu la Călinescu ar putea părea abruptă și, pînă la un punct, neverosimilă. Înzeștrăat cu o intuiție estetică de excepție, E. Lovinescu construiește puntea din perspectivă inversă: terminațiile nervoase ale spiritului său anticipativ detectează un Morse al disperării prin care noua generație de critici denunța "inactualitatea" lui Maiorescu și căuta alte posibilități de încadrare a datelor ei spirituale. Publicind ca "impresionist" *Pași pe nisip*, Lovinescu nu va deschide doar o umbrelă japoneză împotriva furtunii, cum singur se autoironizează sub pseudonimul Anonymus Notarius, ci va fixa prima piesă dintr-un ansamblu axiologic în plin elan germinativ. Noul val de critici al cărui "cap de serie" va fi G. Călinescu găsește puncte de reper și imaginea unui profil etic în care să se oglindească și, în timp, să își sporească prestigiul. Metamorfozarea în "dogmatic" a lui E. Lovinescu se produce treptat și, cu fiecă volumn din *Critice*, prin disciplinari succesive, el se întoarce tot mai mult spre obirșii, la modelul maiorescian. Este de notorietate faptul că a lucrat efectiv, ca un om tînăr și în putere, pînă în preziua morții sale survenite în vara lui 1943. Al doilea volum din *T. Maiorescu și contemporanii lui* apare postum...

Dar E. Lovinescu își crease și reușise deja să își impună propriul relief spiritual între două imense plăci tectonice active.

Aparent abulic, cu ochii săi nemșcători, "ochi vacanți cu priviri nule", cum avea să-i descrie V. Streinu, amfitrionul din str. Câmpianu pare definitiv încarcerat în

propriul său mecanism de responsabilități și habitudini de plafonare: profesorat (preuniversitar!) lipsit de satisfacții, mecenat - cel mai adesea steril, preumblări vespérale printr-un Cișmigiu "de suflet". Paradoxal, salvarea îi vine tocmai din această încăpățînată monotonică. "Gospodin Oblomov" cel din tinerete, care prefera "visarea dintr-un divan" petrecerilor juvenile, nu se dezmente. "Cu o scrupuloasă rînduială a vieții", face din scris un imperativ ce nu admite derogări de la regula *nulla dies sine linea*.

Nimeni n-ar putea încheia mai bine această scurtă evocare de *Calendar* decît Anonymus Notarius, un E. Lovinescu vulnerabil și absolut sincer sub hipnoza pseudonimului și a justelor sentimente: "La șizeci de ani scriitorul nostru se simte încă pradă a două mari emoții: cea a paginii albe de hirtie care trebuie să fie acoperită cu slove și cea a bății în ușa ce-i va aduce în casă pe marele «Izolot», atît de mult așteptat. Timpul fișie. Viața trece... Marele Izolat n-a venit încă și poate nu va veni niciodată... dar și așteptarea le dă dreptul celor două miini de a se încrușă, cînd le va sosi timpul, creștinește, pe piept, pentru că s-au trudit pentru alții din credință într-un ideal". Puritate, strădanie și taină...

Se împlinesc de la nașterea lui E. Lovinescu 119 ani: o cifră în colțuri, cu asperități psihologice. Mulți dintre noi am putea vorbi astăzi despre viața celui ce și-a gîndit biografia topită în bibliografie ca Sf. Augustin despre timp: "Dacă nu mă întreabă nimeni, știu ce este; cum mă întreabă însă cineva și vreau să explic, nu mai știu."

Gabriela Ursachi

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

"MANELE"

TURCISMUL *manea* face parte din categoria cuvintelor "reactualizate": care păreau la un moment dat învechite, dar și-au dovedit vitalitatea reapărînd, în mod surprinzător, ca termeni de uz curent. Cuvintele de acest tip s-au transmis în genere prin limbajul familiar, uneori și pe cale cultă (mai ales prin prestigiul și circulația unor texte literare din canonul școlar). *Manea* putea apărea, acum cîțiva ani, ca termen învechit, de explicat în subsolul unui text. În momentul de față, e folosit cu mare frecvență în limbajul familiar și, evident, în presă. De altfel, cuvîntul aparține și categoriei, bine reprezentate în română, de turcisme încărcate de conotații ironice și depreciative, motivate istoric dar și menținute în prezent de tendința ideologică a devalorizării noțiunilor din sfera "orientală", a "balcanismului". Între termenii ironici la modă, *manea* are, oricum, o situație privilegiată, pentru că e înregistrat de majoritatea dicționarelor noastre, cu un sens care nu s-a schimbat foarte mult între timp. În dicționarul lui Candrea (Enciclopedia "Cartea Românească", 1926-1931), *manea* apare ca un "cîntec duios turcesc"; în *Dicționarul limbii române* (DLR, serie nouă, tomul VI, Litera M, 1965) e un "cîntec de dragoste de origine orientală, cu melodie duioasă și tărăgănată" - definiție reluată ca atare în *Dicționarul explicativ* (DEX, 1996). De fapt, cuvîntul exista deja în *Influența orientală asupra limbei și cultivei române* (1900) a lui Șăineanu, cu o explicație similară și cu o interesantă precizare de registru stilistic: "vorbă semi-literară ramasă străină de graiul popular". Se pare că între timp lucrurile s-au schimbat: vorba a pătruns cel puțin în "graiul tineresc", cu un sens depreciativ nu foarte ușor de definit. Termenul e folosit pentru a desemna un anumit tip de muzică actuală, un amestec autohton, fără pretenții artistice dar cu solid succes la o parte din public: o muzică cu rezonanțe orientale și țigănești, cu teme sentimentale și în limbaj semi-cult: "*Manele* vestite precum «Aș da zile de la mine», «Băiatu' și fata mea» sau «Multe balerine» fac deliciul turiștilor veniți să se simtă bine în concediu" (*Evenimentul zilei* = EZ 2482, 2000, 2); "Ascultăm la casetofon, e SONY, cîntecul lui Lilyana, bomba sexy a Banatului: «Te-ai făcut și traficant/ să-mi aduci bani ca un bărbat». Și *manele*, *manele*, frumoasele noastre *manele*" (*Academia Cașavencu*, arhiva Internet, nr. 12, 1999); "Cele mai așteptate momente erau cele «cîntate», cînd Adrian (și el plin de aur ca și conștrații săi) începea «*manelele*» (sau pe înțelesul nostru, cîntecul țigănești)" (*Viața liberă*, arhiva Internet, 2989); "mie-mi place *manea* și dansu' din buric da' cu toate astea de obicei ascult Nirvana sau Faith No More" (pagina personală Web: "Pagina de casă a lui VNT"). Merită semnalat un text care cuprinde o analiză semantică a cuvîntului și o analiză ironică a fenomenului (*Manea, drogul de mahala*, de C. Alistari, publicată în Internet - *dor.elite.ro*, anul I, nr. 4, 1999). Comentariile autorului dovedesc explicit și implicit răspîndirea și productivitatea cuvîntului. Fiind foarte frecvent folosit la plural, poate apărea tendința de a i se reface un singular (*manelă*): "Probabil cel mai gustat gen de muzică din 1989 încoace este *manea*, sau *manela*, sau oricum vreți să numiți sunetele de care nu poți scăpa, pe stradă, în taxi sau la cîrciumă". E semnalat și un derivat, *manelist* "care îi denumește pe toți aceia ce ascultă, compun, cîntă sau fredonează *manele*"; "la nivel național există probabil cîteva sute de «*maneliști*» a căror productivitate este de-a dreptul uimitoare: luna și albumul". Cuvîntul intră, mai ales, în diverse construcții și îmbinări inovative, precum o dovedesc alte pasaje din articolul citat: "Genul este atît de bine înfipt pe piață încît s-au editat și compilații de genul «*Super Manea*» sau «*Miss Piranda*», ce conțin doar capodoperele genului, sau «*manelele între manele*» cufii le spun vînzătorii de casete". Îl găsim chiar în compuse cu elemente neologice foarte recente: "așa cum zice una din *techno-manelele* în ritmul în cărora se unduiesc fetele" (EZ 2476, 2000, 2). Cred că noile ediții ale dicționarelor noastre vor trebui să înregistreze extinderea semantică a *manelei*.

CALENDAR

15.10.1896 - s-a născut Dumitru Gafițeanu (m. 1979)	17.10.1891 - a murit Tașcu Gheorghiu (n. 1910)	19.10.1961 - a murit Mihail Sadoveanu (n. 1880)	22.10.1891 - s-a născut Perpessicius (m. 1971)
15.10.1976 - a murit Traian Lalescu (n. 1920)	17.10.1983 - a murit Romulus Guga (n. 1939)	19.10.1993 - a murit Ion Iuga (n. 1940)	22.10.1907 - s-a născut Cella Serghi (m. 1992)
15.10.1982 - a murit Nicolae Jianu (n. 1916)	18.10.1802 - s-a născut Damaschin T. Bojîncă (m. 1869)	20.10.1827 - s-a născut Ion Catina (m. 1851)	22.10.1916 - a murit Ioan G. Sbiera (n. 1836)
16.10.1836 - a murit Nicolae Dimache (n. 1777)	18.10.1875 - s-a născut George Ranetti (m. 1928)	20.10.1866 - a murit Al. Donici (n. 1806)	22.10.1918 - s-a născut Dan Duțescu (m. 1992)
16.10.1907 - s-a născut Moldov (m. 1966)	18.10.1903 - s-a născut Sandu Tzigara-Samurcaș (m. 1987)	20.10.1892 - s-a născut Tache Papahagi (m. 1977)	22.10.1927 - s-a născut Constantin Olariu (m. 1997)
16.10.1924 - s-a născut Lidia Bote	18.10.1907 - s-a născut Maria Arsene (m. 1975)	20.10.1893 - s-a născut Ion Crețu (m. 1970)	22.10.1939 - s-a născut A.I. Zăinescu
16.10.1930 - s-a născut Theodor Mănescu (m. 1990)	18.10.1907 - s-a născut Mihail Sebastian (m. 1945)	20.10.1895 - s-a născut Al. Rosetti (m. 1990)	22.10.1942 - s-a născut Ion Coja
16.10.1935 - a murit Gib I. Mihăescu (n. 1894)	18.10.1911 - s-a născut Robotos Imre	20.10.1924 - s-a născut Valentin Silvestru (m. 1996)	22.10.1942 - a murit Oct. C. Tăslăuanu (n. 1876)
16.10.1939 - s-a născut Nicolae Damian (m. 1997)	18.10.1926 - a murit Ioan I. Ciorănescu (n. 1905)	20.10.1928 - s-a născut Pompiliu Marcea (m. 1985)	22.10.1972 - a murit George Demetru Pan (n. 1911)
16.10.1962 - a murit Al. Claudiu (n. 1898)	18.10.1928 - s-a născut Ștefan Mihăilescu	20.10.1930 - s-a născut Ioan Grigorescu	22.10.1979 - a murit George Maria Prina (n. 1920)
16.10.1991 - a murit Leon Levițchi (n. 1918)	18.10.1933 - s-a născut Coman Șova	20.10.1933 - s-a născut Ion Balu	22.10.1982 - a murit Mircea Ștefănescu (n. 1898)
16.10.1996 - a murit Stelian Gruia (n. 1937)	18.10.1936 - s-a născut Ion Aramă	20.10.1948 - s-a născut Ioan George Șeitan	23.10.1877 - a murit Al. Papiu-Ilarian (n. 1827)
17.10.1892 - s-a născut Dragoș Protopopescu (m. 1948)	18.10.1938 - s-a născut C. Stănescu	20.10.1985 - a murit Marius Robescu (n. 1943)	23.10.1881 - s-a născut Aurel P. Bănuț (m. 1970)
17.10.1897 - s-a născut Ștefana Velisar-Teodoreanu (m. 1995)	18.10.1939 - s-a născut Efiim Junghietu (m. 1993)	21.10.1911 - s-a născut George Demetru Pan (m. 1972)	23.10.1902 - s-a născut Ion M. Ganea (m. 1979)
17.10.1904 - a murit D.Th. Neculuță (n. 1859)	18.10.1980 - a murit Teodor Mazilu (n. 1930)	21.10.1923 - s-a născut Mihai Gafița (m. 1977)	23.10.1908 - s-a născut Octav Sargețiu (m. 1991)
17.10.1905 - s-a născut Al. Dima (m. 1979)	19.10.1897 - s-a născut Jacques Byck (m. 1964)	21.10.1931 - s-a născut Theodor Poiana	23.10.1913 - s-a născut Simion Ghinea
17.10.1923 - s-a născut Constantin Barbuțeanu (m. 1995)	19.10.1904 - s-a născut N.N. Condeescu (m. 1966)	21.10.1990 - a murit Ioana Em. Petrescu (n. 1941)	23.10.1916 - a murit Const. T. Stoika (n. 1892)
17.10.1930 - s-a născut Felicia Marinca	19.10.1908 - s-a născut Dumitru Almaș (m. 1995)	21.10.1994 - a murit Marin Porumbescu (n. 1921)	23.10.1927 - s-a născut Constantin Măciuca
17.10.1973 - a murit N. Dunăreanu (n. 1881)	19.10.1912 - s-a născut George Popa (m. 1973)	22.10.1852 - s-a născut Adam Müller-Guttenbrun (m. 1923)	23.10.1950 - s-a născut Nicolae Sava
	19.10.1941 - s-a născut Aurelian Chivu		23.10.1957 - a murit Mihail Codreanu (n. 1876)
			23.10.1975 - a murit Maria Arsene (n. 1907)

Actualitatea unui manifest

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

LA 13 MAI 1943, ziarul *Viata* publica celebrul *Manifest al Cercului literar de la Sibiu*, scris de I. Negoitescu și semnat de Victor Iancu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Ovidiu Drimba, Radu Stanca, Ion Oana și Ștefan Aug. Doinaș, prin mijlocirea căruia tinerii scriitori își exprimau adeziunea la poziția estetică a lui E. Lovinescu, disociindu-se de atmosfera fascizantă a momentului. Recitind acel text, recent retipărit în volumul *Despre E. Lovinescu*, apărut sub îngrijirea poetului Dan Damaschin, avem impresia că rindurile lui se reîncarcă de o actualitate imprevizibilă, impresionantă. *Mutatis mutandi*, ele răspund, în bună măsură, preocupărilor, interogațiilor, aspirațiilor noastre, ale celor ce dorim ca literatura română să reîntre, după decembrie 1989, pe drumul condiției sale naturale, să-și recapete pe deplin conștiința de sine. Nu putem a nu recunoaște o similitudine între criza produsă și accentuată la începutul anilor '40, prin imixtiunea în planul literelor a ideologiei de extremă dreaptă, și criza provocată de supremația, mult mai îndelungată și cu consecințe mult mai grave, a ideologiei comuniste, care a înrobit creația românească aproape 45 de ani. Nevoia unei clarificări de natură estetică și morală apărea atunci, după cum apare și acum, ca urmare a întreruperii unei evoluții firești a procesului creator. Cuvintele de început ale *Manifestului* de acum aproape șase decenii par potrivite auzului nostru: "Se dezbate de ceva timp în periodicele românești, care militează pentru atitudinii, o problemă de supremă importanță și gravitate, sub semnul crizei care a mai bîntuit în trecut, aproape în aceleași limite, deși părea că fericite soluții de acum câteva decenii nu vor mai putea fi tăgăduite. Problema intrată în discuții aprinse și purtate cu amplexarea ce dă măsura însăși a crizei e aceea a sensului în care trebuie îndreptată tinăra noastră cultură, nevoită de împrejurările istorice să treacă peste veacurile de evoluție ale culturilor apusene și să-și cucerească în cea mai mare grabă nivelul la care calitățile rasei o îndreptătesc". Întrucât așa-zisul "realism socialist", urmat de "umanismul socialist" și coroborat de "spiritul revoluționar" (pe care nu ezita a-l proclama un Marin Preda pînă și-n ultimii ani, "protestatari", ai activității sale), însemna o încălcare a principiului cardinal, cel estetic, după care se cuvine a se călăuzi producția literară, chestiunea care se pune, din nou, e, în fond, o "reîntoarcere la Titu Maiorescu". Și, implicit, o reîntoarcere la cel mai important continuator al său, E. Lovinescu, căruia îi cereau acolada cavalierească tinerii literați sibieni: "Această problemă, atît de vast cuprinzătoare și cu reperculsiuni de o profunzime psihologică nebanuită, ține de aproape de cea gălăgioasă dezbateră a actualității lui Maiorescu, discuție de ultimă oră în jurul «întoarcerii la Maiorescu» și care și-a aflat justa tonalitate în punerea la punct ale condeiilor critice contemporane, dintre care cel mai autorizat – prin opera și prin personalitatea ce îl garanta – fiind al Domniei Voastre însuși". Oricite s-au schimbat în cîmpul criticii din anii '40 pînă acum, oricît se cuvine a ține seama (fără a le fetișiza!) de "noile metode" venite în flux continuu și frecvent înlocuindu-se, în ritm alert, una pe alta, rămîne – să recunoaștem – o permanență a esteticului, pe care, depășind un snobism superficial ca oricare altul, nu putem a nu o lega de cei ce i-au fundamentat teoria și

i-au vegheat înflorirea în spațiul literaturii române.

Atît propaganda fascistă, cit și cea comunistă (ultima primind, la un moment de criză a sa, altoiul naționalist, ca o dovadă în plus a consangvinității totalitarismelor) erau stînjinite de ideea disocierii valorilor, preconizată de mentorul Junimii. Această disociere împiedica aservirea creației de către factorul politic, transformarea ei într-o unealtă propagandistică, fie ea rudimentară, fie mai sofisticată, dar păstrînd aceeași finalitate pragmatică, alienantă în sfera artei: "Dacă trezirea culturii noastre a coincis cu aceea a vieții politice și naționale, dintr-o adevărată letargie istorică și pe pragul unei Europe de milenară tradiție spirituală, și dacă în această perioadă de început era explicabilă confuzia între planurile politice și cele de cultură, dacă aceasta din urmă a fost atunci nevoită să suporte rolul ingrat de slujnică a politicii, - perioada cea nouă de adevărată expresie a calităților creatoare românești se naște doar în clipa cînd formele culturii s-au liberat din jugul atît de incomod al intereselor exterioare și efemere ale momentului". Între conceptul politic (colectivist) și cel estetic (individual) există o diferență peste care nu se poate trece fără asumarea unor mari riscuri. Primul îl supune pe individ unui sistem de integrare, în timp ce secundul garantează creația ca un act de eliberare, de manifestare neîngrădită a personalității. Așezînd termenii într-o perspectivă diacronică, putem afirma că atît tendențiozitatea de extremă dreaptă cit și tendențiozitatea comunistă semnifică o recădere într-o fază primitivă a culturii, care pornea de la naționalismul romantic, "datorită căruia am început să scriem românește" și se nutreă cu predelecție din poezia populară, rod al unei culturi minore, de interes precumpănitor etnografic: "Exemplele istorice ne arată că o cultură majoră începe acolo unde formele colective și nediferențiate sînt înlocuite cu o creație eliberată din magma comună și strict individuală a personalității". Paradoxal, colectivismul național ori de clasă, constrîngător prin chiar factura sa, are o audiență mai restrînsă decît actul de creație individuală, care, fiind mai bogat în substanță spirituală, în calitatea sa de expresie pleneră a libertății artistului, răsfrînge însăși generalitatea umană: "În cultura română, această concepție de libertate spirituală, neîngrădită de nici un formalism exterior, corespondent al unor interese de ordin național, moral sau politic, a fost intronată cu o energie limpezită în inteligență de Titu Maiorescu, întemeietorul criticii literare românești pe ideea estetică". Iată de ce Maiorescu a fost minimalizat de critica orientată spre dreapta din jurul anului 1940 (D. Caracostea, N. Roșu) și blamat, împins în unghiul infam al prohibiției, de către critica aflată în solda partidului comunist, de la Ion Vitner, J. Popper, Ov. S. Crohmalniceanu la Zoe Dumitrescu-Busulenga.

Se părea că "ceea ce biruise după înverșunate lupte ideologice ale contemporaneității maioreștiene", și anume "valoarea estetică", alcătuită "un bun definitiv cîștigat, o evidență de neclintit". Atît *Sămănătorul*, care forma "focarul cel mai periculos al confuziei între ideea estetică, cea etică și cea etnică", precît și *Gîndirea*, "lipsită de un condei critic de autoritate", dădeau impresia a fi fost "înfrînte, sleite de orice vigoare". Dar s-a întîmplat ca, după 1930, "în urma unor împrejurări favorabile, de natură hotărîtoare extraestetică și chiar antiestetică - împrejurări provenite din curente ce bîntuiau peste și dinspre culturi dinafara granițelor noastre, acel spirit sămănătorist, al confuziilor mai sus amintite, să renască și încă cu o virulență necunoscută". Ce să mai spu-

nem despre "sămănătorismul" roșu, instaurat după 1947, cu efecte cu mult mai devastatoare decît valul confuziei din 1940 (întîmplător, an marcînd centenarul nașterii lui Titu Maiorescu)? Elementele ideologice au invadat zonele creației, mistificînd, deturnînd, infectînd în proporții catastrofale structurile și conștiințele estetice. Cuvîntul de ordine era o tendențiozitate extraestetică, la început socială, apoi naționalistă, contrazicînd brutal cerința abstragerii artei din contingent, rememorată în *Manifestul* de care ne ocupăm prin intermediul unei însemnări a lui André Gide, dintr-o scrisoare către Jules Renard: "L'oeuvre d'art ne doit rien prouver: ne peut prouver sans tricherie". Trecem mai ușor peste etapa proletcultistă, pe cit de vandalică în negația sa pe atît de grotescă în pretențiile-i "intemeietoare", deoarece a fost, pînă la un punct, dezavuată de chiar inițiatorii săi, "îndrumătorii" samavolnici ai culturii din domeniul conducerii de partid. Să ne oprim cîteva clipe la cea național-comunistă, sub egida căreia "genialul, cîrmaci" spera a cîștiga o benevolență populară, apelînd la reflexele amorțite ale altor circumstanțe istorice și, nu în ultimul rînd, la instinctul gregar al urii nediferențiate față de străini, neprețuit nutriiment al izolaționismului. Evident, era montată o conștiință naționalistă artificială. Orientată împotriva unor primejdii iluzorii (maghiarii, evreii) și funcționînd ca o sperietoare în raport cu "amenințarea" intervenției Kremlinului, sub umbrela căruia regimul continua a se menține *de facto*, precum sub cel mai însemnat mijloc al său de protecție, ea nu alcătuita altceva decît o diversiune, în pragul descompunerii sistemului comunist. Corespondentul în doctrină estetică al unei atitudini a fost protocronismul, promovat în speță de periodicele cele mai ideologizate, *Lucașfarul* și *Săptămîna*. Putem găsi în *Manifest* destule formule apte a-l caracteriza *avant la lettre*: "literatura ce se scrie aici și care se vrea, în mod anacronic, regională și «specifică»". Ca și: "O mentalitate confuză și tendențioasă s-a așternut peste majoritatea publicațiilor românești". Ca și: "Stăruie aici o adevărată obsesie ca opera de artă, precum orice operă de cultură, să fie «cit mai românească», și ca să nu fie dubii asupra caracterelor celor mai românești, mai specifice, se recurge la cultura populară, rurală, ca un mediu exclusiv de îndrumare și imitație, ca un orizont răsturnat în aceeași incipientă primitivitate. E un abuz ce mărturisește lipsa gravă a unei conștiințe estetice și a bunului gust".

Și dacă pînă și la un M. Sadoveanu, la un G. Calinescu, la un T. Arghezi, spre a nu vorbi de Petru Dumitriu, ca și de atîția alții, găseam reflectate tezele oficiale, de factură "socialistă", de pînă în 1965, să recunoaștem că mentalitatea naționalistă a proliferat, la rîndul său, inclusiv în scrierile unor autori prețuiți, de la Marin Preda (veteran al celebrării colectivizării agriculturii) și Constantin Țoiu la Ion Gheorghe și Ioan Alexandru. Un "ruralism" excesiv, indus pe filieră ideologică, ne face și azi a-l supraprețui pe autorul *Morometilor*, în dauna, bunăoară, a unor Radu Petrescu sau Ion D. Sirbu, a-i situa pe expresionistii-tărani, precum Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Gheorghe Pituț deasupra unor Leonid Dimov, M. Ivănescu, Emil Brumar, C. Abăluță. S-a ajuns astfel la situația amuzantă ca urbanismul, leagăn al proletarietului, nu numai al culturilor majore, să fie pus în umbră de "exaltarea ruralului și a etnicului", în numele unui comunism degenerat ce nu-și mai putea ascunde regresivitatea spre primordialitatea informă și agresivă din care a purces. O retractilitate maladiivă, corespunzătoare epuizării unui sistem politic abuziv, și-a pus pecetea și pe o

parte din producția literară a "epocii de aur", ce se înfățișa aidoma unui magazin sătesc, umplut cu articole vetuste, oglîndînd izolarea noastră de lume și interesînd prea puțin publicul de peste hotare. E grăitoare lipsa de ecou pînă și a traducerii franceze a unui roman foarte apreciat în țară, precum *Morometii*.

Nu e nevoie, credem, a insista suplimentar pe necesitatea, stringentă la ora actuală, a unor revizurii care să elimine confuzia între artistic și politic, revizurii dictate de vitalitatea principiilor lui T. Maiorescu și E. Lovinescu, rememorate, în chip oportun și sagace, în cuprinsul *Manifestului Cercului literar din Sibiu*. Ele trebuie să opereze preponderent asupra epocii comuniste, în care cenzura și autocenzura pe de o parte, compromisurile de diverse nuanțe pe de alta, au ocultat adesea judecata critică, au alterat scara de valori. Ca și în 1943, se cuvine să revenim la primatul valorii estetice, "pentru ca aceasta să fie capabilă de a constitui o ambianță salubră creațiilor de universalitate, să-și zidească palatul din material propriu, în stare să înfrunte eternitatea". Cei ce se opun azi discuției critice libere nu pot fi tratați decît ca apărători ai invaziei ideologice, ai scrierilor produse ori metisate de aceasta. Acuzîndu-i pe susținătorii revizurilor că "politizează" discursul critic, ei nu încearcă decît să ascundă propria lor concreșcență, defel onorabilă, cu oneroasa politizare efectuată sub zodia secerii și a ciocanului. O a treia cale, cea a "apoliticilor" care disimulează o aderență politică conservatoare ori a "echidistanților" care-și aruncă năvoadele cu cinism în apa turbure a stagnării, e doar o variantă a imobilismului postideologic. Cei ce se arată panicați de pericolul "negativismului", al "demolării" valorilor sacrosancte sînt, în realitate, vrăjmașii valorilor în cauză pe care le reduc la pura convenție, la o ritualitate vidă și tot mai agasantă. Nimeni nu neagă faptul că Marin Preda e un autor de seamă, dar a-l feri de o analiză neînhibată de hagiografie, a oculti chestiunea inegalității scrierilor sale, a cere tuturor să-l guste la fel nu sînt decît erori profund dăunătoare operei în cauză. Cu atît mai dăunătoare cu cît sînt cauzate de instituții precum Academia și Învățămîntul, dominate acum de un personaj care, fără a avea anvergura lui N. Iorga, exercită aceeași frinare a progresului literar precum odinioară genialul istoric... La fel nu au nici un temei cei ce încearcă a despărți, cu aere de avocați subtili, revizuirea estetică de revizuirea etică. Din simplul motiv că ele sînt indisociabile, avînd ca obiect nu comportarea metatextuală a scriitorilor, ci textele lor, în care s-a prelins acidul nimicitor al oportunismului. Nu ne-ar interesa în mod deosebit împrejurarea că Arghezi sau Petru Dumitriu sau Eugen Barbu sau Marin Preda au încasat sume mari de bani din casierile oficialității totalitare, dacă scriitorii în cauză n-ar fi așternut pagini numeroase de slujire a acesteia. Esteticul și eticul se suprapun în produsul literar, în afirmarea publică a unui crez angajînd ființa auctorială unică. A disocia eticul de estetic e ca și cum te-ai strădui să disociezi un obiect de culoarea și de forma sa. Regretăm că interesul, comoditatea, lașitatea îi opresc pe unii - destui - critici și scriitori a admite asemenea adevăruri simple, care țin de abecedarul est-eticii, hulite din pricini prea lesne de înțeles, înainte de-a fi aplicate. Evenimentele istoriei se întîlnesc în serii relativ omogene. Tinerii cerșii de ieri erau precursorii est-eticii, după cum conștiințele critice actuale ce se ridică împotriva concepțiilor postideologice sînt urmașii lor, pe aceeași linie maioreșcian-lovinesciană ce-și probează, iată, la sfîrșit de mileniu, perenitatea.

I. Negoitescu, *Despre E. Lovinescu*, ediție îngrijită și note de Dan Damaschin, Ed. Paralela 45, Cluj, 1999, 128 pag., preț 28.000 lei.

Bold-uri, italice...

ENTRU cititorii mai puțin obișnuiți cu identificarea diverselor trucuri narrative la care apelează frecvent scriitorii contemporani, romanul Mariei Tacu, *Mătușa mea, Anestina*, este un ghid extrem de util. Autoarea marchează prin bold-uri sau prin italice diversele schimbări de perspectivă care intervin pe parcursul cărții. O metodă simplă și eficientă, un confort neașteptat și binevenit. De altfel, întreaga carte "suferă" de o directe și de o lejeritate molipsitoare: un personaj principal, Tina, câteva idile, amintiri, reflecții care gravitează în juru-i.

Tina (prescurtare de la Anestina) provine dintr-o familie de țărani din "Nord". În arborele genealogic al acestui clan intervine, la un moment dat, un accident semnificativ: un străbunic ia de nevastă o grecoaică (de unde și acest nume exotic). De atunci începând, toate femeile care vor proveni din acest "hibrid" vor avea o personalitate puternică și un destin pe măsură. Mătușa Anestina este una dintre aceste personaje: căsătorită cu forța cu un bărbat în vîrstă și foarte bogat, moare la o lună după nuntă. Povestea ei o obsedează pe Tina; mătușa devine un inger pазitor, o călăuză prin hațișul sentimental în care este prins personajul principal. Obsesia se materializează într-un dialog pe cît de ciudat, pe atît de natural, între inger și Tina (cu bold-uri): "Să te păzesc. Să-ți fie bine. Te superi? Nu mă supăr, dar... Cînd o să văd că ești bine... Sint bine. Nu ești. Nu bine ca acum. Cînd o să văd eu că ești bine, o să plec. O să-ți trec pe la ureche, te va atinge aripa pe codițe... nu codițe, plete, c-așa porți tu. Atunci o să dispar. Ții minte? Porumbel, aripă, codițe..."

Autenticitatea personajului principal este obținută printr-o serie de procedee clasice: sînt descrise în amănunt gîndurile (cam prea standard-"feminine" ale Tinei), vestimentația (pasa-jele cele mai reușite ale cărții), nu lipsesc punerile în abis (Tina scrie un roman, cel de față) etc. Apar fragmente de jurnal, scriori (cu italice) și chiar mici povești scrise de bărbații care intervin în destinul Anestinei. Efectul nu este cel scontat. Vitalitatea pe care ar fi trebuit s-o asigure colajul lasă locul unui mic vertij textual care complică inutil lucrurile.

Povestea finală a cărții explică intențiile autoarei. Romanul conține, prin amestecul planurilor narrative, o mișcare generală de regresie care face posibil actul creației. Motto-ul cărții anunță discret acest lucru: "... odată ce începeți să știți, este bine să vă reîntoarceți la inocența de la început." (Malcolm Lowry). Și nu este vorba doar despre o rețetă de scriitură ci și despre un scenariu pentru începutul fiecărei idile. Tina începe, odată cu o nouă aventură amoroasă, și o poveste

Maria Tacu, *Mătușa mea, Anestina*, Ed. Cartea Românească, colecția "Cartea Românească de proză", 2000, 224p., f.p.

nouă: "Scrișul ca un bărbat care-ți șuiera-n casă, în apartamentul vostru de ani, de mulți ani: Cînd mă întorc să nu te mai găsească acolo... Dar te găsește acolo, cînd se întoarce, tu ești acolo, nevastă, te supui, te așezi la picioarele lui. Scrișul ca un bărbat. [...] Romanul putea să înceapă".

În rest, Călin, Sandu, cancelaria școlii de provincie, editura: viața de zi cu zi a unei scriitoare. Maria Sandu ține să sublinieze provincialitatea, candoarea personajului său. Și nu de puține ori îi reușește: "Bronzatele, eu am terminat de vărui, mai greu va fi să pun totul înapoi. Cînd o să vii, casa va străluci, var, ajax, că tixul nu e bun de nimic. Zice unii. Observi cîtă plictiseală e pe aici. Tu cum te descurci cu nevasta și copiii..." Iată scrisoarea unei amante exilate într-un spațiu domestic, scrisoare destinată iubitului plecat la mare cu familia. Cu italice, bineînțeles.

C.Rogozanu

Ororile războiului într-o lume creștină

ROMANUL *Calul roșu* al italianului Eugenio Corti, impresionant și ca volum de pagini, și ca elogii ("e prea bun pentru acest timp al mediocrității... Am citit Mann, Hemingway, Camus, Lampedusa, Kafka, Musil [...] *Calul roșu* îi depășește pe toți", Jorge Ibas, Madrid, ș.a.) e, poate de aceea, dezamăgitor. Ar putea fi un foarte bun roman de secol nouăsprezece, cu încercări (naive) de folosire a reflectorilor, cu diferite comentarii asupra societății, culturii, moralei, problemelor religioase etc., ale perioadei 1940-1974.

Se vrea a fi, și chiar reușește, un roman-frască, avînd ca centru ideal Nomana, un sat milanez care se conduce după modelul moral creștin (catolic), singura garanție a civilizației și singura apărare împotriva ororilor unui timp decreștinat. Astfel, cartea încearcă să atingă toate problemele unei societăți în schimbare, delimitînd cîte o zonă de interes pentru fiecare personaj (ales conform acestor categorii: industriașul - Gerardo Riva; țăranul - Stefano Giovananza; artistul - Manno Riva; scriitorul - Michele Tintori; abruzezul, lombardul... etc.) și furnizînd cîte o succintă trimitere la aceasta cînd personajul intră în scenă: "erau acolo: caporalul Nichitenco din Vorșilovgrad, muncitor; infanteristul Sucorucov, colhoznic din cîmpia Volgă de pe Volga; și locotenentul leningrădean Lăricev, de profesiune pictor (asta pe vremuri, cînd...)", vol. I p. 257.

Cititorii, stînjeniți de încadrări tipologice, întîlnesc mai ales fișe biografice: "din partea opusă tocmai sosea Romualdo, bețivanul satului, după cum îl numise cîndva bunica lui Stefano; și asta din două motive diferite: pentru că era cel mai mare bețivan din sat și pentru că..." (vol. I, p. 17). Ele se repetă frecvent, parcă pentru a închide personajul în limitele categoriei de-

Eugenio Corti - *Calul roșu*, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 1999, 3 volume, 384, 352 și respectiv 344 de pagini, f. p.

semnate: "Astfel de vorbe nu-i prea plăceau electricianului de la firmă, Tarcisio (muncitorul înalt de statură [...] care, cu zece zile mai înainte, fusese văzut de Ambrogio și Stefano". Scenele prezentate inițial contrapunctiv devin, de la un moment dat, pur și simplu redundante, încetinind vizibil ritmul narațiunii. Avem acces la gîndurile semnificative ale personajelor (care nu evoluează decît în "prezența" noastră), la rugăciunile lor și la alte detalii și precizări de încadrare. Lumea cărții se construiește meticolos și, sub această privire înceată, distingem nenumărate precauții și scrupule.

Pe măsură ce înaintăm în lectură, tezele autorului devin tot mai clare. Cartea pledează în primul rînd pentru păstrarea valorilor tradiționale (mai ales a religiei). Asistăm la lungi intervenții pentru apărarea vechilor norme în fața valului modernizărilor care lovește valorile familiei; modelul de instituție superioară de învățămînt este Universitatea Catholică; personajele-etalon sînt intransigente în ceea ce privește problemele religioase; partidul prezentat (cel pentru care activează multe personaje) este Democrația creștină; generația de după război este văzută simplist și bicolor: creștinii și marxștii ș.a.m.d. Un alt punct sensibil este problema legăturilor sexuale înainte de căsătorie: "simțea cum se naște înăuntrul lui o neașteptată dorință de iubire fizică, dorință care e mereu gata să se nască la tineri, chiar și la el - cu toată severitatea morală de care dădea dovadă..." (vol. I, p. 151) pe care cu toții și-o primă autorul furnizînd argumentele raționale ale alegerii.

Dar ceea ce este totuși extraordinar în această carte este romanul de război: participarea italiană în campania din Rusia, retragerile dezordonate, mai apoi, din Polonia sau din Balcani, ororile lagărelor comuniste, degringolada din Italia după demisia lui Mussolini. Și consecințele acestora: primele alegeri libere, trecerea de la aspira morală soldătească la subtilitățile de neînțeles ale politicii, coloratura gauchistă a furtunoșilor ani '60. Scenele de război propriu-zise au pregnanță și dau greutate cărții: "în sfîrșit, tirul italian încetă pentru un timp; cu toții, prieteni sau inamici, simțeau - mai ales în sîn-

ge și în gitlej - că în curînd avea să înceapă asaltul. Și ia-tă-i acolo, printre adăposturi, cum unii dintre inamici ieșeau din pămînt și o luau la fugă: îi putea vedea alergînd cu repeziune în zig-zag... etc." (vol. I, p. 136).

Miza romanului stă în această prezentare nepartizană a războiului și a comunismului (o imagine extrem de puternică a regimului stalinist o întîlnim la un personaj, un deportat rus care, într-una din zilele de muncă din lagăr, îi aruncă lui Michele seceră lui: "asta, împreună cu ciocanul, este simbolul comunismului [...] și, chiar și acest lan, care este cules cu mina, cu luni de zile de întîrziere, este un simbol al comunismului. Și un simbol al comunismului sînt și eu: un inginer mecanic, folosit la secerișul cu mina al griului", vol. II, p. 213).

În final, cartea cucerește prin calitatea ei de mărturie a unui timp încă neclar (autorul a fost combatant în cel de-al doilea război mondial și multe din întîmplările războiului, cu adevărat cutremurătoare, sînt adevărate) și ca demonstrație a ideii că regimul comunist a produs mai multe victime decît holocaustul nazist. Insistă asupra opacității intelectualilor (francezi în special) de după război la acuzațiile aduse comunismului de către cei care-l cunoscuseră și, în prezentarea insuccesului din motive politice al pieșei lui Michele Tintori, Eugenio Corti povestește propriile sale încercări de a dezvălui un adevăr incomod.

Roxana Răcaru

Horoscop baroc

RADU SERGIU RUBA întretine în jurul său o legendă a tuturor performanțelor. Este nevăzător (d.p.d.v. medical) deși scrișul său denotă un om cu toate simțurile în alertă, inclusiv cel vizual, focalizat pe detalii și nuanțe; este un causeur nemăntuit în stare să spuibere apatia celorlalți, colegi, elevi, profesori, camarazi, indiferent de vîrstă, sex, idiom.

Cum spune și Mihai Dragolea în Postfața la volumul *Dacă pleci în căutarea mea*, Radu Sergiu Ruba "are o memorie și o cultură uluitoare", "este un povestitor cuceritor", virtuți așadar ce ele singure confirmă un comportament uman de o virilă cordialitate.

Dacă mai adăugăm la toate acestea oralitatea unei dicțiuni poetice ce se ascultă în răsfrîngerii paralele și ironice, botezate *spontaneitatea înțeleasă* și *iluzia continuă*, avem portretul unui artist ce nu pregetă să fișeze *crepusculul modernității* între avangarda noastră interbelică și surrealismul incisiv al anilor '90. În rîndurile de față, nu ne vom referi la proza sau traducerile lui Radu Sergiu Ruba, ci doar la acest volum antologic în care vom regăsi calitățile dar și căderile de tensiune stilistică semnalate de regretatul Radu G. Teșosu în a sa *Istorie tragică...* Poemele antologate, lungi secvențe de colportaj liric și livrese, dau încă senzația de montaj cultural epa-

tant. Substratul moral, meditativ se pierde sub abundența ludicului și invers, emoția are de suferit sub avalanșa frazării neșcutite de un anume teribilism al efectelor premeditate. Un plus de concentrare și forță venită parcă din filiera *disperării* cioraniene conține secțiunea "La zodiac, birjar! Iubirea și Orientul". Semnalăm poeme gen "Cu 10.004", "Vilegiatura", "Apologia", ș.a. Cităm din ultimul, două secvențe, semnificative pentru modul de a opera al poetului, între procesul-verbal al cotidianității și procesarea acesteia, ridicarea biograficului și anecdoticului la puterea alegoriei filosofice: "Pahare, discuri, furculițe, șervețele, flori, casete/ foi de salată reflectorizante/ toate neașteaptă în perfectă ordine./ gata să ne umilească/ iar conversația sare direct/ la noile cupluri printre cunoștințele comune/ prietena mea ia o poziție/ prin care să reproducă o pictură celebră/ iar lumina și-o potrivește pe corp/ ca reproducerea să fie vag inexactă/ o admirăm(...) Fereastra rămîne la locul ei/ la zid/ provincie cum este/ a luminii/ în care ne scu-

Radu Sergiu Ruba, *Dacă pleci în căutarea mea*, Ed. Axa, Botoșani, 132 p., 10.000 lei.

fundăm cu toții/ paralizându-l cu prezențele noastre în lume pe Dumnezeu/ și-ncet-încet ne clatinăm pe picioare/ dar din pricina somnului/ visăm va să zică mersul/ facem și noi cum putem/ apologia înserării." Paginile de proză ce alternează cu poemele, oferă un zodiac borgesian, exerciții ale unui spirit dispus să surprindă serii de corespondențe și coincidențe între viața, istorie și artă, între personaje istorice dispartate, benefice și malefice reunite sub aceleași conjuncții astrale.

O informație prodigioasă se cristalizează aforistic dar și sarcastic, emblematic pentru un scriitor interesat de o sinteză barocă a lumii, de mezalianța derizoriului și a grandorii, a curții miracolelor din realitatea imediată cu miracolul întrevăzut sau relevat: "22 februarie: Singur și aiurea, cu nasul aproape de luciul gheții, urmărind liniile... Ale ei, liniile patinelor. Aveam 9 ani, ea 17. în pulover alb, de iană, orbitor și-n pantalonii roșii, lunecând în cercuricercuri prin asfințitul propriei virginități: Puștiule imi zice, făcă! Ce te uiți la picioarele mele? Sus de-acolo? Iar cerul se oglindea tot mai îngust în tăieturile patinelor."

Geo Vasile

„JE EST UN
AUTRE”

de
Ioana
Pârvulescu

Un ardelean la București

ÎNTR-O însemnare de jurnal din primăvara lui 1856, Alfred de Vigny privește călătoriile mai mult cu ochiul filosofului decât cu cel al poetului: „A călători spunei voi? Ce înseamnă călătoria? [...] Ce colț de pământ ar putea să apară de-ajuns de nou în fața gândirii mele, ca să mă uluiască? Ce țară există, despre care gândirea mea să nu-și poată face dinainte o imagine? Ce ținut mi-ar atrage privirile pînă-ntr-atît încît să mi le întorc de la cer; și oare cerul nu se află pretutindeni? Așadar sezi, înalță capul spre cer, privește și gîndește” (*Jurnalul unui poet*, trad. de Ionel Marinescu, Univers, 1976). Ideea apare formulată asemănător, cu trei ani mai devreme, și la Vasile Alecsandri, în debutul savurosului jurnal de drum (mai mult sau mai puțin fictiv), *Călătorie în Africa*. „De la fereastra salonului meu, ochii mei se primblau fără sațiu, cînd pe albastra și mult măreața întindere a mării, cînd pe tainica nemărjînire a cerului. Închipuirea mea, urmînd zborul ochilor, se legăna pe vîrfurile argintiu al valurilor. [...] Cîte voiagiuri plăcute am făcut astfel! Cîte țărîni frumoase am vizitat, fără a mă mișca din jilț! (s.m.)”. Desigur că tradiția călătoriei „în jurul camerei” se află tot în literatura franceză, la Xavier de Maistre, care și-a scris voiajul în închisoare. Alecsandri facuse suficiente călătorii reale în străinătate și în țara - acestea din urma deosebit de inconfortabile - ca să aprecieze „voagiurile plăcute” făcute din jilț. Cu tot inconfortul și în ciuda primejdiilor care îl pîndesc pe cel plecat la drum lung, secolul al XIX-lea este, în literatura română, secolul călătoriilor reale și însemnate pe hîrtie: Dinicu Golescu, Ion Codru-Drăgușanu, Timotei Cipariu, Nicolae Filimon, Bolintineanu lasă mărturie despre drumurile lor, în memorii, jurnale sau epistole.

Jurnal de călătorie propriu-zis, în limba română, scrie Timotei Cipariu, plecat de la Blaj în 1836, mai întîi în Ardeal (Sibiu și Brașov), apoi în Țara Românească (la București). E de remarcat că țările române erau, în secolul trecut, despărțite de o serie de granițe și vami, (vameșii devin personaje ambigue, dacă nu de-a dreptul dubioase, în toată proza noastră de călătorie) și că, fără pașaport, nu puteai face drumul de la Brașov la București, de pildă. Nu e de mirare că, îndată ce trece granița, călătorul privește în jur cu *ochiul străinului*, pus pe comparații („la noi”, „la ei”).

Secolul al XIX-lea face din călătorie o poveste și din călător un erou, aproape ca în schema lui Propp: cineva simte o „lipsă” sau răspunde la o chemare și pleacă de acasă, trece printr-o serie de încercări, întâlnește răufăcatori, este „prejudiciat”, este înzestrat de diverși „donatori” cu unelte „năzdrăvane”, își face tovarăși (soți) de drum de care se desparte la un moment dat și, pînă la urmă, totul iese bine. Rămășițele aventurii nu devin însă basm, ci jurnal.

Cînd am ajuns la pădure, pre un loc de unde mai tot Brașovul foarte bine se vedea, șezînd jos am răsuflet un pic și cu milă mă uitam cum și soarele atunci mă părăsi de al 2-lea; totuși, oricît mă deznădăjduiam că nu voi putea să-mi împlinesc dorirea desăvîrșit, nu putui să mă hotărîsc să mă opresc, pînă ce nu voi da de împedecări neînvîșe (Brașov. 7 aug. 1836).

PRIMA încercare serioasă din călătoria lui Timotei Cipariu este ascensiunea pe care o face de unul singur, la ora-înserării, pe Tîmpa. (Brașovenii vor fi poate sensibili la un amănunt onomastic: Cipariu numește muntele care străjuiește Brașovul *Tîmpa*, un sinonim arhaic pentru catapeteasmă sau iconostas. Conotația hieratică nu există în termenul german, *Die Zinne*, vîrf. Mai mult decât cu un vîrf, Tîmpa seamănă, într-adevăr, cu o catapeteasmă a unei mari biserici naturale. Dictionarul lui Șăineanu nu consemnează totuși decât noua denumire.) Cînd citești

paginile în care Timotei Cipariu își descrie urcușul pe Tîmpa ești în plin Jules Verne, în plină ficțiune. Micul munte (dacă nu cumva un deal mai răsărit), prilej de plimbări relaxate pentru brașoveni, e descris ca un masiv amenințător, care-i poate pedepsi cumplit pe cei prea îndrăzneți. Poate dacă n-ar exista rușinea că ar putea pleca din Brașov fără să vadă ceea ce „străinii din alte țări nu pregetă de departe a călători numai să vază”, Cipariu n-ar avea curajul să pornească în ceea ce consideră a fi o aventură cu mari riscuri. Drumul începe la 1/2 pe 7 (presupun că este un calc după germanul *halb sieben*, șase și jumătate), trece pe cărării alunecoase și printre colți de stîncă înspăimîntători. Lucrurile se înrăutătesc pe clipă ce trece, iar lupta omului cu muntele ia accente dramatice: „Și așa, mult îmbrîncind uneori, de alte orbește bîgîndu-mă prin dese și mai nestrăbătutele tufări, iară de-a pururea în primejdie fiind de-a luneca și, cîzînd, de a-mi rupe grumazii, numai ce abia ajunsei deasupra muntelui între amîndoi colții”. Sentimentul triumfului celui ajuns sus (de fapt, după descrierea lui Cipariu deduc că n-a ajuns în vîrf, ci la o primă belvedere) este proporțional cu frica de mai înainte: „Ca o pasăre, uitînd de osteneală și de sudorile ce mă scaldă, fugind, alergai să racunosc prin prejur...”

Ca tot intelectualul, Timotei Cipariu se bucură de peisaj prin intermediul cărților, iar precizia citării devine aproape comică, deoarece ține de bibliotecă, nu de aventura abia încheiată: „...Am văzut și io acea frumoasă priveliște, carea Engel în Istoria Țării Rom., la pag. 142, așa de frumos o descrie”. Este o recunoaștere implicită a faptului că rolul de aventurier, de explorator, nu i se potrivește, că și l-a asumat doar temporar, cu un scop bine determinat, pedagogic, ca al tuturor colegilor săi de generație. Oricît de exagerată pare descrierea Tîmpii, Cipariu este probabil primul scriitor român care descoperă muntele și frumusețea lui periculoasă.

Din nenorocire, întîmplîndu-se ca pre lîngă alte nemulțumiri din pricina căruțului și o tină groaznică, din ploaia ce s-au vărsat, să se nască, siliți am fost din vama, de unde pe la 6 ceasuri plecaserăm, pe deal, pînă la cîrciuma din gura Rîșnoavei [...] tot prin tină pînă la glezne pã jos să trecem (15 august 1836).

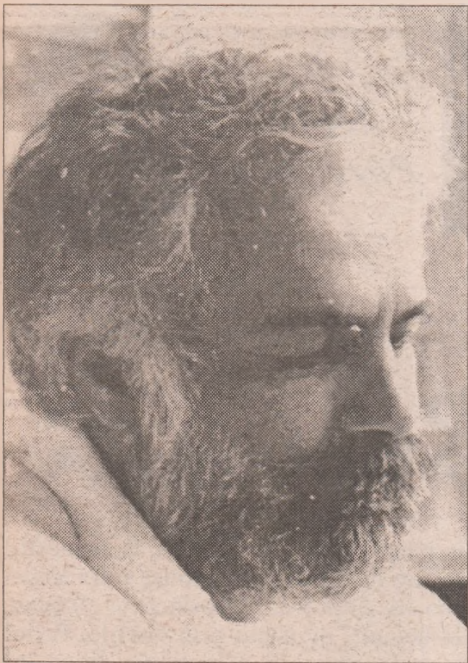
A DOUA încercare din călătoria lui Timotei Cipariu apare imediat după plecarea din Brașov, pe drumul spre București. Călătoria reală în secolul romantic se deosebește radical de cea făcută în secolul vitezei: avansai cu doi „cai putere” (rareori cu patru sau șase), vremea devenea un aliat esențial sau un dușman redutabil, puteai rătăci drumul cu ușurință, te putea prinde noaptea, depindeai de locurile de popas, de posibilitatea de a hrăni caii, de propria rezistență fizică. Timotei Cipariu are nevoie de „soți” de călătorie care să-i arate drumul spre București și se bucură de întîlnirea cu trei tineri brașoveni care sînt de folos „umbînd dîșii mai de multe ori p-acolo”. E obligat să-și întrerupă călătoria din cauza *tinei* (noroiului) și să poposească la un han unde, probabil din lipsă de locuri, doarme „în cîrciumă, pe o masă”. În jur (să fi fost în aer liber mesele?) se află „o grămadă de ciocii” (specie de corbi cu ciocul mare), care îl înspăimîntă și, în plus, suferă din cauza „păduchilor de lemn” care l-au pișcat „toată noaptea”. Sînt micile necazuri realiste ale călătoriilor din secolul romantic. Drumul este parcurs apoi, cu încetul, după percepția temporală de azi, adică în mai multe zile, pe Valea Prahovei. Într-o zi plină, se străbate distanța dintre Bușteni și Cîmpina. Iată jurnalul zilei, în care sînt pomenite toate locurile care au vreun punct de interes, turistic sau administrativ, legat de nevoile spiritului sau de cele ale trupului: „Miercuri, la 6 dim., plecînd pe la Bușteni, Sinaia (mănăstire, unde nu ne-am abă-

tut), Izvor (cîrciumă), Posad (vama Țării Românești), Lespezi (mănăstire în stînga), Comarnic, Gura Veliei (cîrciumă frumoasă, cu prăvălie, a Brîncovei), unde puțintel am și hodinit, de-acolo prin Grețile, Podul Vadului, am sosit seara în Cîmpina”. Interesul călătorului se îndreaptă spre peisaje și culturi agricole, spre fresce, ctitori și icoane, spre starea generală a bisericilor și schiturilor, dar și spre oameni, cărora le observă prejudecățile și calitățile. Pînă la București mai e de trecut o graniță, a Cîmpinii, unde se controlează din nou actele. După încă două zile de drum, după amiaza, călătorul vede pentru prima oară, în depărtare, Bucureștiul, ținta călătoriei lui, cea de-a treia și ultima încercare.

Ulițele cele mari (în special Podul Mogoșoaiei, drumul de la Brașeu, de cătră miázanoapte) sînt curate, case mari și palațuri ca în orașele noastre și prea frumoase, încă între ele ici-colea cîte o hurubă țigănească sau o fauriște [fierarie, n.m.] etc. amestecate stînesc în strein o nemulțumire și greață. Ulițele în toate zilele, pline de oameni, cîte te îndixesc [sufoca, înghesuie n.m.]; carăle, căruțele - asemenea, iară caleștile, în deseară, în toate zilele și mai ales de sărbători și duminica, pretutindenea și mai cu seamă pe Podul Mogoșoaiei, pînă la Băneasa, Colintina sau Fierestrău - nenumărate (unii zic 2-3mii) (fără dată, 1836).

E UIMITOR cît de mult seamănă descrierile tuturor celor care, în secolul al XIX-lea, români din Ardeal sau străini, vad pentru prima dată Bucureștiul. Între ceea ce notează Timotei Cipariu în jurnal și documentele rămase de la diplomații străini, în majoritate francezi, există o perfectă concordanță. Primul contact cu Bucureștiul, de la distanță, este copleșitor: situația lui este „așa frumoasă și romantică, cît ochii miei încă nu s-au putut sătura”. Într-un șes perfect neted „ca pre masă” plin de grădini și de pomi se întinde orașul căruia i se disting bisericile, fiecare cu cîte două pînă la cinci-șase „tumurele”, acoperite cu pleu (tablă) și „amestecate cu pomii și copacii cei mai mari ai grădinilor din partea de cătră răsărit și cu palațurile cele superbe ale boierilor”. Din păcate, impresia de aproape „este puțintel almintrilea”. Aici încep contrastele, frumusețe și urîțenie, bogăție și sărăcie, drumuri străjuite de cîte trei rînduri de tei și „prav ca un nor, de nu te vezi”. Nici Timotei Cipariu, care avea 31 de ani la data călătoriei și era necăsătorit (cum va și rămîne) și nici călătorii străini nu lasă neconsemnată frumusețea și eleganța doamnelor, pe care ardeleanul le socotește „neasemănate și mie, pînă atuncea, niciodată în acea măsură ivite la yedere”. Bucureștenii se vor arăta călătorului venit din Blaj, la fel ca orașul lor, bogăți și în calități și în defecte. Dacă inima lor deschisă, prietenia, dragostea pentru artă îl cuceresc, înclinația de a birfi și a găsi tuturor și în special persoanelor publice nenumărate hibe este consemnată cu uimire copilărească, pe mai multe pagini. Oricum, din contactul cu Bucureștiul (îi va întîlni aici pe Eliad, Bolliac, Ion Cîmpineanu și alți literatori) prea-cumintele Timotei Cipariu are, ca din orice încercare, de cîștigat.

„Șezi, privește și gîndește” sau „deplasează-te, privește și gîndește” - aceasta e alternativa călătorului. Pentru cel care alege prima variantă, ca Vigny, există numai capcanele gîndului, meandrele mișcării interioare. Pentru cel care alege a doua variantă, ca Timotei Cipariu, pericolele mari și mici vin din mobilitatea în spațiu, din schimbarea exterioară, din necunoscut. Călătoria reală consemnată în jurnal are însă aceeași funcție ca voiajul imaginar: este un drum inițiativ, te modifică launtric. Cînd pleacă, Timotei Cipariu este un ardelean pur. Se întoarce îmbogățit cu contrastele Bucureștiului.

Marian DRĂGHIICI

Cum să fii o pană (fragmente)

(munca mortului la fosta sa viață sau ghidul supraviețuirii poetului. corespondență cu bătrînul meu cîine credincios Carl Gustav. pseudo-jurnal african. poeme/fragmente)

***19 sept. '99/ Dragă Carl Gustav, cum știi, dar te prefaci a nu ști Tomo- necredinciosule, sunt în inima Africii la vînătoare de lei. Într-un loc imposibil de identificat pe vreo hartă. Inima Africii e pretutindeni, chiar și sub frunte, vorba poetului.

Leii, și aici, în inima Africii, s-au împușinat în anii din urmă pînă la dispariție. După telegrama ta: în lipsa-tzi stop niște tzatze balcanice stop afît de perfid ocultară stop Lunetistul stop ("constipatzia" tăcerii stop) sătul nu afît de literatură și principii estetice, cît de sclifoselile din dosul lor, trei ani umblînd ca beat nu încredințai paginii albe, goale nici un vers. Văcaru' pe sat. Greva scrisului în plină Epocalipsă - și senzația cît se poate de stranie a trăirii proprii postumități. Deci, lucrul meu din nou la scrisul poeziei ar fi acum munca mortului la fosta sa viață? (Maaamă, ce titlu!)

***27 sept. '99/ Dragă cîine, deși s-au scurs trei ani fabuloși de cînd bat cîmpii africane la vînătoare de lei, ei bine, pînă acum n-am împușcat nici unul. Se vede treaba că între mine și supranumitul rege e prea mult respect, sau dispreț, sau indiferență, ca sîngele să fișnească și iremediabilul să se producă. Așa încît, orice s-ar spune, unica mea rațiune de-a rămîne în inima Africii este să visez nestingherit la Negresă.

De ciuruit, am ciuruit în vis patru hiene scîrboase care violau amiaza mare. În lipsa stăpînitorilor, un culcuș de gheparzi cu puiandri mămoși scîncitori în el. Aș găuri cu poftă crocodili - cum ai trage în ciorile de pe clopotniță. Dar, treabă urîtă și împușcatul crocodililor.

Să se descurce cum știu mai bine turmele de antilope gnu la presimțirea iernii, cînd trec prin Masai Mara cîntă frunză și iarbă în migrație spre pășunile nordului, bulucindu-se sub maluri nămolose, și cad cu miile, de cînd e hăul, în colții jigăniilor (Discovery Channel, yes!). Dacă găuresc crocodili, e treabă fînoasă și inutilă.

Așa că prefer să intru în bar la zuluși lăsînd natura să-și vadă de-ale ei. Goală, în bar la zuluși, Negresa cu zulufi jucăuși face în lumina lunii duș. "Mescal, ceru consulul". Așa, de-al dracu'.

Înfășurată în lumina lunii care-i prisosea din plin după dușul rece-luminiscent în bar la zuluși Negresa cu zulufi jucăuși citește chiar acest sexy-text imprimat pe fundul păhărutului meu: Am scris și m-am format ca poet într-o vreme cînd deasupra capului zi și noapte plana o sperietoare hidoasă, spectrul organului ideologic.

Negresa, în lumina lunii, trăgînd din țigară: ha-ha, acum o să spui că sperietoarea asta, draga de ea, ți-a accidentat cu mare grijă drumul spre apariția în volum

Mda. Sublime timpuri. Dormeam cu sperietoarea în pat, în creier, în sînge, făceam dragoste cu sperietoarea, unii au făcut și copii, case, averi. În ce mă privește, prezența asta terifiantă m-a obligat la forjarea unui limbaj așa-zis esopic, aluziv, multifatetat. Negresa, unduindu-se din profil, în lumina lunii, moliciune insesizabil-ironică: la care lucrui mental foarte mult, în năzuința - destul de prostescă, ai zice acum - de-a trece de "organ", de-a accesa pagina tipărită, fără să fie denaturate sensul poemului/ ființa poeziei. Și tam-nesam, către mine, gutural, răstit: Ha-ha! Cui îi pasă?!

Totul forta scindarea, gîndirea dublă, schizofrenia, balamucul. Cum știm, sperietoarea aia s-a volatilizat peste noapte, în decembrie '89. Dar spectrul ei a continuat să ne bîntuie mult după. Un record firesc,

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Despre cum s-a scris poemul

Blînd, cuvintele se scriu,
Trecute din floare-n fiu,
Singure. Și-s iar geamgiu

De-amurguri în spaima orei,
Cînd vii tu și-mi strecuri zorii
Prin coapse plutind ca norii,

Și-mi fierbi sufletul pe plite,
În ceane aurite
Cu sîinii, spre-a mi-l înghite!

Dar cuvintele se scriu,
Trecute din rouă-n fiu,
Singure și durduliu...

dezinhibat, la limbaj, s-a produs în ce mă privește pe parcursul unor ani buni.

Negresa, aprinzîndu-și țigara, moliciune unduindu-se aerian pe ritmurile unei muzici auzite numai de ea, în timp ce expiră vajnic, în rotocoale, fumul pe gura pervers-senzuală, bășcălioasă, de țată balcanică sadea: cu

Lunetistul, te-ai simțit complet deparazit, devirusat, bravule? Văd în acele pagini "răzbunătoare" toată jubilația unui spirit poetic în absenta sperietorii, a morbidității spectrului ei. Subliniez, în absenta... tocmai atunci cocoșul junglei a cîntat din nou, a treia oară scurt, gîjit în fosta mea viață - și brusc, cum ai zappa, se luminează de ziua ca într-un imens ou translucid, scufundat cu noi demult, fără să știm în Ierusalimul ceresc. Anul 2000, ah anul 2000 trecuse de două mii de ani, scurt cum ai zappa. Fără să știm.

Nu mă întrebă cînd revin. Nu știu. Zvonurile despre situația din țară și mai ales perspectiva reciclării batracianului ateu m-au motivat să construiesc colibe, multe colibe, vizibile în nopți cu lună, pentru tine și motanul negru Garabet, pentru "tribul" de la Muzeu... Alfel, scriu la Negresă, în singurătatea cea mai profundă. Mo, fînăra zulusă, cu zorii se strecoară în cort să deretice. Mătură, scutură, aprinde focul, într-un fel simplu și încîntător, care interzice moțaiala și abandonul. Tea, papagalita-rinocer, imediat după zburătăcirea puilor s-a aciuat în cortul meu, gălăgioasă, pe creanga suspendată cu sfori la capătul patului, cam prea aproape de lampa cu gaz - și nici c-a mai plecat. Nici Mo, într-o zi, n-o să mai plece.

(Harrum, în ultimul timp, tot mai insistent, sîcîitor pînă la exasperare. Visat. e singurul cuvînt reținut dintr-un text dactilo cît 1/2 de A4. Cei doi "r" înecați în tuș, dit-o defecțiune a mașinii de scris: probabil fixarea acestei "anomalii", în vis, că erau doi și înecați în tuș, a făcut să-i păstrez în memorie cînd m-am trezit, cu nume cu tot. Aerul straniu, de Strindberg, musai de evitat. La adînci bătrîneți poeticești, tot lucrînd la Negresă, mi se născu, trimis, Harrum. Harrum, slavă Domnului! Mai mult, nici că visam să poflesc. Adrian Popescu: "Sărăcia și precaritatea socială sunt daruri cerești și născătoare de poezie"... Uzurpatorul Negresei, acest "mulatru" netulburat, mistic, misterios, complet necunoscut, Harrum. La dreptu' vorbind, Negresa ca exorcism psiho-poetic cît de cît plauzibil, nu poate avea soartă mai bună decît să dispară din scenă, înlocuită pe coperta cărții, în ultima clipă, de Harrum. Metafizic patetic dramatic ridicol sărac, pe aproape de sacru. Harrum, dangăt de clopot al reînvierii cu vuiet conținut, inepuizabil.

Harrum, purtător de har. Harrum, purtător de harmonică (roșie) seara pe lîngă foc. Ingerul Epocalipsei, Harrum.Harrum, geniul inimii. Harrum. Nea Mitică Harrum. În fine, mîna lui Harrum, din Cum să fii o pană, după Gerardus Mercator: Despre marcarea hărților, 1549).

***Fostei mele vieti, prin bunăvoință/ vedere din ușa cortului: Harrum, o semnificație: am parcurs ca în somn un traseu pe care acum îl consider inițiativ, de la cuvînt - cuvîntul original, pulverizat în toate și, sub cenzură, umilit, înlemnit, demonizat - pînă la descoperirea sinelui, ca parte, ca rest, a/ al Creatorului. Acest Harrum. Negresa, în același bar la zuluși, turnînd absent în păhărutul din care a băut aseară cu șchiopăciunea lui Arthur Rimbaud: - Oho, dacă asta s-a înfîmplat cu mijloacele poeziei, dacă mijloacele poeziei (cuvîntul, ritmul, rigoarea prozodică etc.) au lucrat pentru a te aduce aici, la Harrum, cred că destinul tău ca poet "lumesc" e marcat. Mai departe vei scrie psalmi, sau bilețele, ca Groșan la terasă...

(din volumul Harrum, în pregătire)

Reconstituirea unui asasinat

DL HARALAMB ZINCĂ este un prodigios autor de romane polițiste. A publicat și o carte document, incitantă, *Ora H*, despre actul de la 23 august 1944. Mai voia să scrie una despre asasinarea lui Iorga și Madgearu, pentru care adunase mult material, dar tot a amînat, aproape vinovat, proiectul. În sfîrșit, relativ recent, l-a pus în operă, publicînd cartea *Noiembrie însingerat*, în care analizează, pe lingă asasinatul celor doi savanți și masacrul făptuit de legionarii împotriva celor 64 de foști demnitari încarcerăți în închisoarea de la Jilava. Autorul se dovedește bun cunoscător al chestiunii, aducînd corectări uneori esențiale unor mai vechi puncte de vedere și produce chiar noi documente, unele extrem de revelatoare.

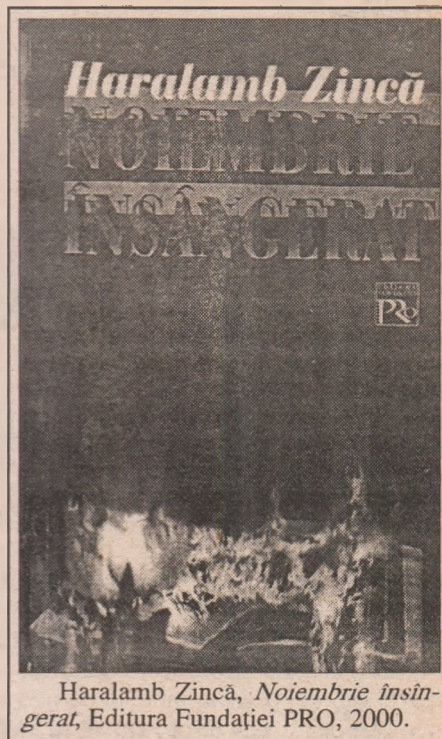
De la începutul proclamării statului național legionar (14 septembrie 1940) lucrurile nu mergeau deloc bine între cei doi parteneri, decizi, fiecare, să-l răpună pe celălalt pentru a se înscăuna a-toate-stăpînitor. Antonescu era sprijinit de Fabricius, ambasadorul Germaniei hitleriste la București și, prin acesta, de chiar Führerul, pe cînd Horia Sima cu legionarii săi se sprijinea pe Neubacher, omul SS-ului, deci al lui Himmler, avînd ca funcție oficială reprezentanța economică. Cu timpul, dat fiind faptul că legionarii își creaseră o poliție a lor, cu ajutorul căreia jefuiau și maltratau, introduseseră haosul în viața publică. Antonescu era furios că i se subminează autoritatea, chemînd mereu, zadarnic, la ordine. Legionarii o tot țineau în solemnități și parastase, urmărindu-și, pe ascuns, scopurile. Un teribil obiect de înfruntare neconținută cu Antonescu îl constituia dorința legionarilor de a-i pedepsi pe cei vinovați de ceea ce numeau anii prigoanei. Voiau pur și simplu să-i lichideze pe acei foști demnitari vinovați deuciderea legionarilor în perioada regimului carlist. Antonescu cerea arestarea lor, anchetarea și condamnarea potrivit deciziei justiției. Neînțelegerea era totală. Pentru că anchetarea și judecarea unui prim lot de vinovați întîrzie nepermis de mult, Sima și ai lui acuzînd autoritățile antonesciene de colaborare, firește, cu iudeomasonii. Pină la urmă, Sima publică un comunicat care vestește că săptămîna 25-30 noiembrie "va fi închinată memoriei, eroismului și jertfei nemuritoare a întemeietorului mișcării legionare." Dacă aceasta ar fi însemnat numai rugi și pomeniri încă ar fi fost bine. Dar era evident că se doarește infinit mai mult. La Jilava se pregătea deshumarea Căpitanului și a celorlalți 13 camarazi (nicadorii, asasinii lui I.G. Duca, și a decemvirilor, asasinii lui M. Stelescu). De cînd, nu e inutilă întrebarea, puteau fi considerați eroi niște asasinii efectivi? Dar logica aceasta nu era și a legionarilor, ei continuînd să-i considere pe asasinii drept martiri și eroi. De fapt, în mișcarea legionară se considera, în secret, că această săptămîna va fi declarată "zile

de slobozenie" pentru a pedepsi pe toți sau aproape pe toți prigonitorii lor. O primă răfuială a avut loc la 26 noiembrie 1940 la Jilava, unde au fost uciși cei 64 de foști demnitari. La protestul lui Antonescu, care a convocat, pentru asta, o ședință a Consiliului de Miniștri, desfășurată furtunos, Sima a publicat un comunicat, firește fals, care declara că "cu ocazia deshumării osemintelor de la Jilava, legionarii care lucrau la această deshumare au pătruns în închisoare și au împușcat pe unii deținuți politici aflați acolo". Era o minciună sfruntată. Deshumarea a avut loc, de fapt, a doua zi. S-a demonstrat (precizează și autorul cărții pe care o comentez), că, de fapt, în seara masacrului a venit la Jilava, din București, un camion cu legionari conduși de comandantul Dtru Groza și aceștia au făptuit masacrul. O spune și Ion Zelea Codreanu, adversar neîmpăcat al lui Sima (se voia el comandantul mișcării legionare) într-un document citat de dl Haralamb Zincă. Alți foști demnitari arestați sau în curs de arestare (Tătărescu, Argetoianu, M. Ralea, M. Ghelmeceanu) au fost eliberați, asigurîndu-li-se securitatea.

A urmat, a doua zi, în 27 noiembrie 1940, asasinarea lui Madgearu și a lui N. Iorga. Asasinii au fost înalți funcționari legionari ai Institutului Național al Cooperăției care, cu mașina instituției (unii dintre asasini îi vor fi fost studenți lui Madgearu) s-au prezentat la locuința profesorului, l-au somat să se deplaseze la poliție pentru a da o declarație și, de fapt, s-au deplasat în pădurea Snagov, unde l-au împușcat. În 14 iulie 1941 o sentință îi condamnă, în contumacie, pe asasini. Culmea era faptul că aceste două asasinare (ca și cel următor al lui N. Iorga) aveau loc la cîteva zile după vizita oficială efectuată de generalul Ion Antonescu în Germania, primit fiind cu mare stimă de chiar Adolf Hitler. (Sima, și el invitat, a comis marea imprudență de a nu merge, Antonescu fiind însoțit de ministrul de Externe, legionar, Mihail Sturdza.) Antonescu a aderat la Axă în numele țării (deși nimeni nu-l autorizase să o facă) iar Hitler i-a dat asigurări că, în disputa cu legionarii, Germania va fi de partea generalului. Dar Sima continua să spere în sprijinul SS. Și, oricum, avalanșa "zilelor de slobozenie a răzbinării" nu mai putea fi stăpînită. Așa că în după-amiaza aceleiași zile de 27 noiem-

brie mașina INCOOP, cam cu aceeași echipieri, pomește în căutarea lui N. Iorga, deși acesta declarase că se va prezenta, ca martor, în procesul rejudicării lui C.Z. Codreanu. L-au căutat, mai întîi, la locuința savantului de la Institutul de Istorie Universală, unde li s-a spus că nu se află. Cum tot aveau mașina, au pornit, de îndată, la Sinaia și, găsindu-l pe profesor în vila sa, l-au invitat să-i însoțească pentru o declarație. Era începutul sfîrșitului. Aici dl H. Zincă aduce în discuție un document inedit. Și anume: dezvinovățirea lui Traian Boeru că n-a participat la asasinarea lui Iorga, deși sentința citată, din iulie 1941, îl condamnă la moarte, în contumacie, pentru asasinarea lui Madgearu și a lui N. Iorga, iar Sima a vorbit mereu de participarea acestuia la răzburarea în aceste asasinare. Acesta, prosper om de afaceri în Germania, a convocat, în noiembrie 1962, un juriu de onoare prezidat de fostul ambasador al lui Antonescu la Berlin, generalul Ion Gheorghe, care, numai pe baza mărturiei lui Boeru, ajunge la încheierea că acesta n-a participat nici la asasinarea lui Madgearu (ar fi fost numai printre cei care l-au arestat). Dar chiar de mărturia lui Boeru s-ar dovedi valabilă, ce importanță are? În fapt, el a pornit, cu ceilalți coechipieri, l-a arestat pe Madgearu care, apoi, a fost asasinat. Cu sau fără Boeru, dramatismul faptelor rămîne același. E însă simptomatic că, după două decenii de la groaznicele asasinare, Traian Boeru umbla după certificate de onorabilitate, sperînd să fie scos din cauză, deși vinovăția sa de coparticipare (cel puțin la arestarea lui Madgearu) este chiar de el recunoscută.

Dar să revenim la asasinarea lui Iorga. Autorul cărții pe care o comentez consideră că echipa de asasini voia să ajungă cu mașina pe șoseaua Ploiești-București pentru a-l ucide pe savant la Tîncăbești, acolo unde, la sfîrșitul lui noiembrie 1938, fuseseră asasinați Codreanu și companiunii. Dar, între timp, se dăduse alerta și o echipă conștiincioasă de jandarmi împiedecau accesul pe șosea, controlînd fiecare mașină. În consecință, mașina a revenit la Ploiești, la sediul Poliției Legionare din localitate, unde viitorul asasinat a stat, pîzit, în garaj în Fordul cu care fusese răpit. N-ar fi, deci, adevărată ipoteza afirmată, într-o carte din 1975 (*Moartea unui savant*) de dl Mihai Stoian că N. Iorga a fost dus la primarul legionar din comuna Teișani și nici

Haralamb Zincă, *Noiembrie însingerat*, Editura Fundației PRO, 2000.

calcularea kilometrajului parcurs de acel Ford de către autorul acelei cărți n-ar corespunde realității. De aici, de la Ploiești, mașina a izbutit să ajungă pe un drum de țară, trecînd pe la un canton (cu cantonierul respectiv dl Zincă poartă, peste trei decenii, o utilă conversație) silind ridicarea barierei și, pe șosea, în dreptul comunei Strejnicu, l-au asasinat pe marele savant. Dl Haralamb Zincă dovedește (prin analiza, în anii optzeci, a hainelor în care a fost asasinat savantul și a altor fapte) că, în realitate, N. Iorga a fost împușcat de două ori de către ucigași. Odată, în față, pe șosea, după care l-au trîrit pe tîpșanul pe care a fost găsit, împușcîndu-l, aici, a doua oară. Așa se explică urmele gloanțelor și din față și în spate. A doua zi dimineața trupul neînsuflețit a fost descoperit și scandalul a izbucnit.

Dl Haralamb Zincă oferă, în sprijinul ipotezelor sale, documente de epocă și interviuri cu foști jandarmi și ceferiști, încît totul apare credibil și dovedit. Firește că se citează și din interviul acordat de Horia Sima, în 1961, la Madrid, lui Ștefanescu-Govora despre asasinare, devenit apoi broșura *Cazul Iorga-Madgearu*. N-am citit acea broșură. În schimb, am citit cele două volume din 1982 ale lui Horia Sima intitulate *Era libertății* care, în cazul care ne interesează, reia fragmente din broșura din 1961. Aici Sima, continuînd să-l considere pe Traian Boeru asasin, declară că, în seara zilei de 28 noiembrie 1940, a avut o convorbire cu el. "Nu numai că nu regreta faptul dar îl și exalta ca o valoare legionară supremă... A vorbit cu accente mistice de răzburarea Căpitanului, de ticăloșia lui Iorga și Madgearu, de porunca lăsată de Căpitan să-l răzburăm... Ascultîndu-l, am trăit un moment de mare emoție". Sima s-a opus, deci, oricărui măsuri de arestare și judecare a asasinilor, deși în mișcarea legionară exista tradiția predării asasinilor, de către ei înșiși (vezi cazurile nicadorilor și al decemvirilor). Și aceștia, fugind în Germania, au rămas nepedepsiți. Sima adăuga, în cartea sa, aceste sinistre aprecieri: "În noaptea de 27/28 noiembrie, trebuie dar precizat, n-a fost ucis marele N. Iorga, ci execrabila figură a omului politic N. Iorga. N. Iorga a făcut parte din galeria celor «trei mari ai crimei» contra Căpitanului și a generației sale. Au fost trei personaje sinistre care au prezidat asasinatele colective din 30 noiembrie 1938 și 21 septembrie 1939: Elena Lupescu, Armand Călinescu și Nicolae Iorga... Firește că Iorga mai putea da o contribuție în cadrul istoriei naționale și universale, dar nu trebuie uitat că avusese la dispoziție 50 de ani de creație plenară. Își împlinise rostul vieții pămîntești ca istoric și om de cultură". Cînică declarație de asumare a unei vinovății pe care istoria nu o va ierta niciodată.

Cartea document a d-lui Haralamb Zincă e o reconstituire utilă a unui asasinat odios de către nu mai puțin odioasa mișcare legionară. ■

BUDAPESTA 1956
Atunci și după 44 de ani
Tibor Méray

Rețeaua Caraman
Cei treisprezece români care au zguduit NATO
Pierre Accoce și Daniel Pouget

Războiul a fost cîștigat în Elveția
Afacerea Roessler
Pierre Accoce și Pierre Quet

IALTA sau împărțirea lumii
Arthur Conte

compania

document
anchetă
arhivă

Str. Prof. Ion Bogdan Nr. 16, Sector 1, București
Tel/Fax: 211 59 64, 210 61 94, 211 59 48
e-mail: compania@ix.ro

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

vă oferă cel mai avantajos sistem de plată pentru achiziția „Encyclopedia of the Renaissance” - 6 volume - enciclopedie care abordează toată mișcarea renascențistă începînd cu literatura și terminînd cu arta.

Tel/fax: 210.89.08; 211.89.57;
212.35.61
E-mail: {HYPERLINK mailto:prior@dial.kappa.ro}
http://www.prior-books.ro

AIUD LA VENETIA

DEȘI este doar un pretext pentru articolul de față, titlul ciudat de mai sus se cuvine a fi explicat, pentru că, în altă ordine de idei, el va fi emblematic, după cum se va vedea.

Spre toamna anului 2000, am ajuns la Venetia, nu căutând clișee pitorești, ci, îmi îngădui să cred, ca inițiată a lagunei. Ca tot călătorul, o parte din deplasările mele au avut loc cu vaporeto-ul, unul dintre trasee fiind acela care leagă portul Venetiei de insula Giudecca. Or, portul venețian este exact ceea ce poate fi un port, astăzi, fiind dominat de nave de toate calibrele, ape uleioase și macarale de descărcare. Cum Venetia este Venetia, în portul ei se aflau și luxoase nave de vilegiatură, prilejuind croaziere în Creta ori Egipt. Pe lângă acestea, navele de marfă erau fade și săracioase, dar nici una nu era atât de scorogită precum o navă părăsită lângă doc, unde, parcă, însăși viața dispăruse de tot. Ei, da, mi-am spus cu fatală candoare, aceasta se potrivește într-adevăr cu decrepitudinea Venetiei, iar scorjeala ei pare să fie în consens cu igrasia palazzo-urilor. Mare mi-a fost, însă, mirarea când, trecând pe lângă nava abandonată și jerpelită, am citit un nume de rău augur: Aiud. Numele temniței comuniste de odinioară care, iată, se afla pe o navă românească (abandonată?), și, unde, tocmai la Venetia, rezona cât se poate de neavenit și umilitor. Ce-i drept, acest nume, Aiud, avea, cel puțin, să stopeze construcția mentală puțină pe care tocmai o desfășuram, făcând să-i corespundă Venetiei o navă românească în stare jalnică, un strigoi de fier ruginit al țării mele.

Tot la Venetia am întâlnit și am povestit, datorită călătoriei nesfârșite cu autocarul, spre Paris, cu un român de douăzeci de ani, școlit la nivel de liceu. Perspectiva pe care mi-a oferit-o acest tânăr concetățean avea să se dovedească o adevărată catacombă și o cădere în vertij a tot ceea ce putea să însemne România actuală. Tânărul era acultural, dar nu acest lucru conta, ci simțămintele lui pe care ar fi greșit să le numesc antiromânești. Acest tânăr nu mai avea în nici un fel noțiunea de patriotism (România înseamnă pentru mine săracie și corupție, mi-a spus; apoi zădărnice, a adăugat, fiindcă nimic nu se leagă acolo). Partenerul meu de dialog nu era interesat decât să rămână în străinătate și să trăiască decent. De ceea ce se întâmplase în decembrie 1989 nu își mai amintea (pe vremea aceea avea, de altfel, zece ani). Ce noroc că tinerii care au ieșit în 1989 în stradă nu au mizat pe vreo glorie postumă, ci au ieșit pur și simplu să moară, asumându-și anonimia, mi-am spus în gând, cu destul cinism, recunosc. Concetățeanul meu avea o serie de amici români risipiți prin Europa, lucrând clandestin, pentru a câștiga ceva și chiar ruinându-și sănătatea în munci de salăhor. Venetia, precum toată Italia, este plină de români cu trei specializări: zidari, chelneri și

hoți. Cei din urmă fură ca să aibă ce mânca, mi-a precizat concetățeanul meu. Peste tot auzi vorbindu-se românește (ce-i drept, până și în autocarul nostru internațional ne-am aflat a fi vreo șase vorbitori de limbă română), iar carabinieri sunt deja obișnuiți cu sonoritatea românei. Vehemența non-patriotică a tânărului cu care discutăm era împărțită de amicii săi zidari și chelneri (din fericire, nu avea și amici hoți, întrucât el însuși era hotărât să-și câștige viața muncind), iar virulența împotriva politicianilor români de toate calibrele era vizibilă. Dacă ar fi avut un nivel decent de cultură, tânărul acesta ar fi fost un pamfletar redutabil, fiindcă avea asemenea stofă. Închei portretul tânărului român stabilit la Venetia, întrucât articolul meu are un alt scop. Aș fi vrut să vorbesc aici și despre țiganii români, cu figuri lombroziene, așa-zisi muzicanți, care sufocă metrourele pariziene, precum și despre suratele lor ghicitoare în palmă care abundă în preajma Halelor și a Centrului Pompidou, dar mă opresc acum, ca să nu cad în simțăminte apocaliptice și ca să nu mi se reproșeze o abatere de la atât de la moda corectitudine politică. Voi mai spune doar că virulența concetățeanului meu m-a molipsit într-un singur sens; gândurile mele nu s-au îndreptat pur și simplu spre România (țara mea haotică și imprevizibilă, unde venalitatea coabitează cu grotescul) de care vrând-nevrând sunt legată pentru totdeauna, ci înspre cultura română.

DIN 1999 încoace m-am sălășluit oarecare vreme în străinătate, având un contact mai direct cu două culturi: cea americană și cea franceză. Pe amândouă le-am perceput a fi parțial sterile și clișeizate. Recunosc, însă, clișeizarea americană mi s-a părut mai permeabilă în a risca (simțindu-se aici faptul că Statele Unite sunt un Turn Babel de emigranți) decât cea franceză. Ca toate culturile, și acestea două au diferite virtuți și vicii, defectul american strident fiind, cred eu, feminismul agresiv și hiperbolizarea minorităților sexuale, iar cel francez, predispoziția excesivă pentru artificiu și spumos. Termenii pe care îi propun pentru a-mi formula nemulțumirea nu

Colocviile "Mozaicul"

IN ORGANIZAREA Inspectoratului pentru Cultură al Județului Dolj, cu sprijinul Ministerului Culturii și al Prefecturii Dolj, pe 7 octombrie a.c., s-a desfășurat la Craiova cea de-a treia ediție a *Colocviilor revistei "Mozaicul"*, având ca temă "Autoritatea valorii, valoarea autorității".

Cu acest prilej s-a vernisat expoziția de grafică a plasticienei Livia Balu și a fost lansat volumul *Redescoperirea lecturii* de Ion Buzera.

sunt poate foarte adecvați (cel puțin unul dintre ei), dar percepția mea a fost aceea că cele două culturi amintite mai sus sunt *falacioase* și *făcacioase* (lipsite adică de viziune). Mi s-ar putea reproșa, pe bună dreptate, în acest moment, că văd paiul din ochiul celorlalți, dar nu și bârna din ochiul meu. Să vedem. După căderea comunismului, literați străini pe care am avut prilejul să îi întâlnesc îmi vorbeau despre credința lor că noua literatură, proaspătă și iluminatoare, nu putea veni, în Europa, decât dinspre țările estice, foste comuniste. Noi suntem secătuiți și manihești, spuneau ei, cu referire la bătrâna Europă occidentală. Noutatea nu poate veni decât din Est. Așa credeam și eu. Dar, numărând, de pildă, manuscrisele de ser-tar publicate, după decembrie 1989, în România, acestea încap pe degetele de la ambele mâini, doar două fiind cu adevărat capodopere: "Jurnalul fericirii" de N. Steinhart și "Adio, Europa!" de I.D. Sîrbu (deși au mai existat și altele care au avut impact, "Luntrea lui Caron", romanul lui Lucian Blaga sau "Jurnalul" lui Mihail Sebastian). Despre literatura română publicată în deceniul care a trecut (ar fi, desigur, mai mult decât meritorie încercarea unui istoric literar care și-ar asuma o astfel de panoramă) îmi îngădui să spun că nu a strălucit: poezie bună s-a scris dintotdeauna în România (fîrește, pe lângă tonele de maculatură care au sporit și ele din 1989 încoace), așa încât deceniul care este pe cale să se încheie (cu secol și mileniu cu tot) nu a fost neapărat revelatoriu. Proza bună s-a scris, în cei zece ani care au trecut, mai puțină decât poezie; la fel, eseu, critică și istorie literară. Teatrul, parcă, a fost ceva mai viu, dar aceasta și din pricina căderii comunismului, regimul autoritar instaurând, odinioară, o cenzură aparte destinată dramaturgiei autohtone. Ce-i drept au înflorit eseul politic și jurnalismul pamfletar care au captat în mod real atenția cititorilor; apoi mărturiile de detenție și deportare și jurnalele care au erupt în mod spectaculos, datorită faptului că asemenea scriitură nu avea cum să fie permisă de regimul comunist. Scepticismul meu privind cultura română nu este unul demolator, fiindcă, făcând parte eu însămi din ea, scopul meu nu este să desfid, ci să înțeleg cauzele. Nu doresc să mă circumscriu vreunui fatalism autohton; iar la perechi de termeni opuși precum cultură majoră/minoră nu vreau să recurg, pentru că mi se par depășiți și am alergie la proverbiala noastră desuetudine. Prin urmare, dacă este să delimitiez aici defectele culturii române, trei mi se par vizibile în actuala stare de fapt: cultura română este *inoperantă*, *implozivă* și *colerică*. Cum "disecția" mea se vrea a fi nu afectivă și lamentată, ci rațională, iată ce înțeleg prin fiecare din cei trei termeni.

ESTE *INOPERANTĂ* în sensul în care, deși motorul ei merge înăuntru, în exterior, în afară, exportul a ceea ce ar tre-

bui să fie o cultură validă este de o ineficiență evidentă. Nu este vorba aici de premiul Nobel după care literații români au suspinat și pe care nu l-au luat și, probabil, nu-l vor lua niciodată, ci de modalitatea în care, în ciuda efervescenței sale, cultura și, înăuntrul ei, literatura română nu pot fi luate în considerare la nivel mondial. Mi s-ar putea obiecta că și economia românească este inoperantă, așa încât viciul acesta al culturii române nu este măcar original. Așa este. Poate mai exact decât termenul de inoperantă ar fi acela de ineficiență (termen pe care l-am folosit și altfel). Ineficiența în a se face propagată și în a pătrunde în alte colțuri ale lumii; lipsa de solidaritate și coeziune în a susține nume reprezentative care să "cucerească" culturile celorlalte și printr-o reclamă avizată (adevărat, cine ar alcătui juriul hotărâtor în privința acestor nume?). Grupați pe nuclee de interes, fie ele generaționiste sau nu, literații români aplică principiul *carpe diem* la însăși cultura din care fac parte.

Am spus apoi: cultura română este *implozivă*. Ea are vocația neterminării, o ia mereu de la capăt și pre limba sa pierde. Legenda Meșterului Manole i se potrivește ca o mânășă, cel puțin în privința actului de a construi zadarnic, în gol. Cultura română nu știe să-și folosească vigoarea și nici originalitatea (atât cât le are) și, chiar dacă nu se prăbușește precum o clădire veche, dinamită prin implozie, ea se frânge, ca și cum nu ar avea coloană vertebrală sau ca și cum ar fi bolnavă de osteoporoză. Este gelatinoasă și moluscoasă, dacă este să folosesc termeni tactili.

IN AL TREILEA rând, cultura română este *colerică*; undeva, mai sus, am amintit deja efervescența ei. Coleric înseamnă, printr-un termen necanonice, dizgrațios și lipsit de reverență, de nu cumva chiar argotic, *forfotistă*. Se aprinde și agită din orice și nimic, propune azi literați care a doua zi nu mai înseamnă nimic sau, dimpotrivă, umbrește în anonimia scriitorilor valoroși. Este pasionată de generații și mode, cancanuri de ultimă oră, teme în vogă. Iar această agitație și iuțime de moment o fac să fie iritant-sonoră, dar nu consistentă. Precum vorbele fără fapte.

Iar acum mă întorc la nava Aiud, părăsită în portul Venetiei. Cultura română nu este ruginită, dar ce folos dacă ea zace, ieșită parcă din uz, nepusă în valoare și obscurizată. Cultura română este chiar nava Aiud, eșuată din cauza unui echipaj incapabil să construiască o direcție universală, carcasa plutitoare care zadarnic ar putea ascunde un lăuntru viguros.

Sunt conștientă că judecățile prin care am caracterizat culturile americană, franceză și română sunt ele însele reducioniste și clișeizate, dar acestea nu voiau decât să exprime o îngrijorare acută.

Ruxandra Cesereanu

RADU COSAȘU

Burghezul comunist

ANI LA RÂND, înainte de 1989, Radu Cosașu i-a delectat pe cititorii *României literare* cu rubrica sa de comentator capricios al filmelor văzute la televizor. În acele comentarii se spuneau multe lucruri ineluctabile - paradoxale, excentrice, de un umor nebun -, și se făceau aluzii culturale care flatau publicul, dovedind, prin însăși prezența lor în text, convingerea autorului că se adresează unor oameni capabili să le înțeleagă.

În afară de aceste mijloace de seducție folosite cu artă, mai era însă ceva care cucerea cititorii, chiar dacă nu mulți dintre ei își dădeau seama ce anume. Într-o lume în care totul, inclusiv viața intimă, fusese oficializat, Radu Cosașu apărea în chenarul rubricii ca un personaj de interior, în halat și papuci, datat unor plăceri burgheze. El se uita în tihnă la televizor, citea cărți bune sau juca belotă în familie, cu aerul că toate acestea reprezintă ceva important în existența unui om.

De afară se auzea huruitul macaralelor și scrâșnetul buldozerelor. Radu Cosașu le ignora, lăsându-se absorbit de o delicată frază muzicală a lui Mozart. "Cronicarii" epocii, scriitorii și ziariștii, erau îndemnați de "partid" să scrie despre "realizări mărețe": hidrocentrale, fabrici, blocuri de locuințe. Radu Cosașu analiza privirea de îndrăgostit a lui Humphrey Bogart. Ziarele și revistele, posturile de radio și televiziune îi glorificau pe Elena și Nicolae Ceaușescu. Radu Cosașu își omagia mătușile, femei de modă veche, care știau încă să poarte o pălărie.

Ascunsă undeva, într-un colț de pagină de pe la sfârșitul revistei, prezentată intenționat ca un inofensiv zbhghi publicistic, pentru distrarea fugitivă a cititorilor, rubrica lui Radu Cosașu reprezenta, în realitate, ca și rubricile semnate de Geo Bogza, Șerban Cioculescu, Nicolae Manolescu sau Ana Blandiana, un mesaj săptămânal fascinant, o evocare fulgurantă a normalității pierdute.

Culmea este că protagonistul acestui show gazetăresc, prin care se elogia codificat stilul de viață burghez, participase, în tinerețe, în anii stalinismului, cu o dizgrațioasă fervoare revoluționară, la campania de discreditare, culpabilizare și

desființare a valorilor create de burghezie. Simpaticele lui mătuși erau pe atunci, pentru el, fanteze ale trecutului, iar un unchi din Belgia i se înfățișa ca un posibil spion, plătit de imperialiștii din Occident pentru a contribui la zădărnicierea grandiosului efort de construire a comunismului. Iată că utecistul de altădată revenea acum la spiritul mic-burghez al propriei lui familii, pe care și-o renegase cu ani în urmă, instigat de învățătura marxist-leninistă.

Întoarcerea la firescul vieții nu era, în cazul său, chiar neașteptată. Radu Cosașu și nu altcineva încercase să lanseze în 1956, la primul congres al tinerilor scriitori, teoria că literatura trebuie să înfățișeze "adevărul integral" și nu unul selectat tendențios, după o logică propagandistică. De fapt, era vorba de o maturizare intelectuală, de intrarea în funcțiune a spiritului critic. Radu Cosașu (Oscar Rhorlich, la naștere) s-a format singur, entuziasmându-se inițial, cu o naivitate juvenilă, de radicalitatea și raționalitatea ostentativă a soluțiilor de reorganizare a societății propuse de comunism, pentru ca apoi, tot pe cont propriu, să descopere că se înșelase și fusese ridicol ca propovăduitor al unei utopii rudimentare.

Această revelație l-a marcat pe scriitor. El n-a mai putut niciodată să vorbească despre sine cu gravitate. Conștient de condiția sa de fost personaj tragicomic al istoriei, și-a făcut obiceiul de a submina, printr-o grimasă sarcastică, orice declarație solemnă. Iată cum își rezumă propria biografie, de burghez comunist:

"Născut la Bacău, 29 oct. 1930. Crescut în București, pe străzile Popa Nan și Cuza-Vodă. Liceul la «Cultura» (1941-1944) și «Matei Basarab» (1944-1947), bacalaureat (și atât ca studii!) în 1948. Ziaristică la «Revista elevilor» și «Scân-teia tineretului» (1948-1950), armata la «Cavalerie» și ca redactor la «ziarul de armă» din Cluj, lăsat la vatră cu gradul de sergent major (1952). Un an la Școala de literatură, reîntors la «Scân-teia tineretului» (1953), dat afară din presă în 1956 pentru «teoria abjectă a adevărului integral» lansată la primul Congres (și ultimul!) al tinerilor scriitori. 12 ani de șomaj ideologic «care nu înseamnă nimic față de 12 ore sau 12 zile la Aiud» (Ion Caraion). Reprimit în presă, redactor la revista «Cinema» din 1968 până în 1988. După 1989, redactor la revista «Dilema».

Două divorțuri și trei căsătorii. Nici un copil. Câteva premii literare ale Uniunii Scriitorilor și al Academiei Române. Niciodată distins cu vreo decorație a Republicii Populare/Socialiste România. Antifascist, comunist fără de partid, azi «extremist de centru». Deviza preferată: «Ia totul în tragic - nimic în serios».

Astăzi, Radu Cosașu își bagatelizează fanatismul din tinerețe, fără însă să-l treacă sub tăcere. Râde de tot ce-a fost, dar râde într-un mod anume, cu o spontaneitate elaborată, care ne face să ne gândim la o sfâșiere interioară.

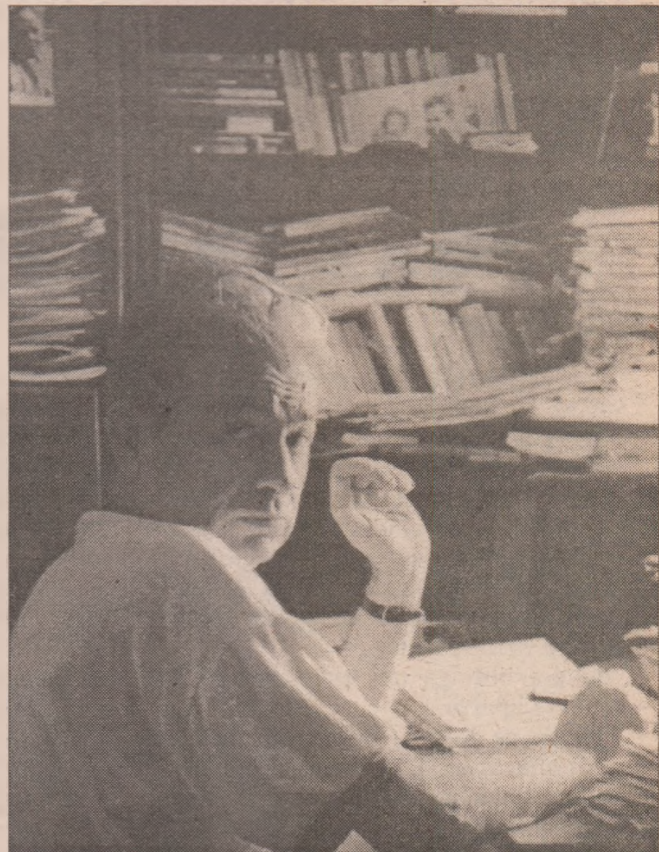
Stilul Radu Cosașu

SCRIITORUL a făcut gazetărie încă din ultimii ani de liceu și a rămas până în ziua de azi un gazetar, chiar dacă între timp și-a câștigat dreptul de a fi considerat un gazetar de lux. A scris și multe cărți de proză, dar cu același stilou cu care și-a scris de-a lungul vremii publicistica.

Prima sa carte, publicată sub pseudonimul Radu Costin, în 1952, are un titlu ostășesc, *Servim Republica Populară Română*. Nu prezintă interes ca literatură.

Volumele imediat următoare, semnate Radu Cosașu, sunt și ele mai curând documente de epocă decât cărți: *Opiniile unui pământean*, București, Ed. Tineretului, 1957 (cuprinde articole de atitudine, profiluri, reportaje), *Lumină - din cronică Hidrocentralei "V.I. Lenin"*, București, Ed. Tineretului, col. "Patria noastră", 1960, *Energii*, București, ESPLA, 1960 (culegere de schițe de factură propagandistică: *Nu mai eram copii*, "Reacțiunea turbează", *În zori, de veghe*, *Un agitator*, *Crăciun*, *Ciortan*, *Vlada*, *Itinerar petrolifer*, *Itinerar bucureștean*) etc.

Schimbarea la față a lui Radu Cosașu începe cu volumul de proză satirică *Mai-muștele personale*, publicat în 1968 (București, EPL). Recurgem la formula "proză satirică" pentru că nu avem altă sintagmă la îndemână, dar în realitate este vorba de un conglomerat de portrete în apă tare, de secvențe autobiografice, de confesiuni, de reflecții sarcastice, care atrag atenția prin sinceritatea lor nemiloasă. Așa arată și "nuvelele" din suita de volume intitulate (sau subintitulate) *Supraviețuiri* și publicate la Ed. Cartea Românească: *Supraviețuiri*, 1973, *Supraviețuiri II*, 1977, *Meseria de nuvelist (Supraviețuiri, III)*, 1980, *Ficționarii (Supraviețuiri, IV)*, 1983, *Logica (Supraviețuiri, V)*, 1985, *Cap limpede (Supraviețuiri, VI)*, 1989. În toată această cascadă de amintiri, vag deghizate în ficțiuni, tinerețea "revoluționară" a autorului este nu numai evocată, ci și persiflată, condamnată, explicată, justificată și din nou persiflată, cu o insistență care trădează obsesia. Acum se configurează ceea ce s-ar putea numi "stilul Radu Cosașu". Amestecul de trăire și joc livresc, patetismul mitraliat - la cea mai timidă tentativă

de zbor - de luciditate, nerăbdarea de-a trece mereu la alt subiect (naratorul își răsfoiește, parcă, viața, ca pe o colecție de ziare), tendința de a rezolva problemele existențiale prin ridiculizarea lor, toate acestea compun un mod de a scrie nervos, provocator și captivant. Un mod de a scrie pe care autorul și-l va însuși ca pe o a doua limbă maternă. Scriitorul utecist de altădată a devenit personajul unui scriitor burghez. Când s-a petrecut aceasta, Radu Cosașu s-a transformat în Radu Cosașu.

În fișierele bibliotecilor, la "COSAȘU, Radu", figurează multe alte titluri: *Un august pe un bloc de gheață*, 1971, *Viața în filmele de cinema*, 1971, *Alți doi ani pe un bloc de gheață*, 1974, *Ocolul pământului în 100 de știri*, 1974, *Cinci ani cu Belphegor*, 1975, *Povești pentru a-mi îmblânzi iubita*, 1978, *O viațuire cu Stan și Bran*, 1981, *Sonatine*, 1987 etc. În ele pot fi regăsite sutele de articole risipite de autor în presa vremii. După 1989, lui Radu Cosașu, instalat în mijlocul vârtejului de pasiuni politice ca un observator ironic, ca un imobil și incoruptibil "extremist de centru" (este titlul rubricii sale din *Dilema*), îi apar noi cărți de proză-publicistică: *Mătușile din Tel Aviv*, *O supraviețuire cu Oscar* și *Insisificarea, la noi, pe Boteanu*.

Ar mai putea fi aduse în discuție două piese de teatru: *Mi se pare romantic*, 1961 și *Un scurt program de bossanove*, 1963. Ele însă n-au avut ecou și nu contează în bibliografia autorului.

Principala realizare a lui Radu Cosașu rămâne rescrierea, în registru sarcastic, a capitolului din biografia sa referitor la perioada când era un tânăr și zelos propagator al ideilor comuniste. Dezicându-se de o parte din propria lui viață, el ne apare - chiar dacă se străduiește mereu să rădă - ca un personaj dostoievskian, condamnat la interminabile și chinuitoare procese de conștiință. Ne vine în minte imaginea de coșmar a unui om care încearcă să se jupească singur de piele.

Unul din volumele de "supraviețuiri", *Meseria de nuvelist*, are o structură care dovedește, o dată în plus, că trecutul îl obsedează pe Radu Cosașu. Scriitorul a conceput acest volum ca pe o serie de "completări" la autobiografia (așa se numeau, "completări", explicațiile pe care serviciile de cadre le cereau celor cu un *curriculum vitae* suspect). Este vorba de o parodie neagră, de o încercare disperată, cu lacrimi în ochi, a scriitorului de a se despărți de trecut răsând.

Ștefan Lupășcu și te

1. Introducere

F ILOSOFIA lui Ștefan Lupășcu (Stéphane Lupasco, 1900-1988 [1]) se plasează sub semnul discontinuității față de gândirea filozofică academică. Ea are ca dublă sursă logică deductivă, inevitabil asociativă și intuiția poetică, deci neasociativă, irigată de cunoașterea fizicii cuantice.

Se pot distinge trei etape majore în opera lui Lupășcu.

Teza sa de doctorat *Du devenir logique et de l'affectivité* [2], publicată în 1935, este o meditație aprofundată asupra caracterului contradictoriu al spațiului și timpului, revelat de teoria relativității restrânse a lui Einstein. În această lucrare principiul dualismului antagonist este pe deplin formulat. Noțiunile de actualizare și potențializare sunt deja prezente, chiar dacă ele nu vor fi precizate decât ulterior.

Dacă în teza sa Lupășcu este interesat de teoria lui Einstein, apogeu al fizicii clasice, în schimb el asimilează și generalizează consecințele noii fizici - fizica cuantică - în *L'expérience microphysique et la pensée humaine*, carte apărută în 1940 [3]. Printr-un act de curaj intelectual și moral într-o lume dominată de realismul clasic, Lupășcu propune o veritabilă viziune cuantică a lumii. Înșiși părinții fondatori ai mecanicii cuantice (cu excepția, într-o anumită măsură a lui Bohr, Pauli, Heisenberg și Planck) nu au îndrăznit să facă acest pas.

În fine, ultimul pas decisiv este făcut în 1951 cu *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction* [4], carte care reprezintă o încercare de formalizare axiomatică a logicii antagoniste. *Terțiul inclus*, cheie de boltă a filozofiei lupășciene, își face, pentru prima dată, apariția. Terțiul in-

clus este ceea ce permite cristalizarea gândirii lui Lupășcu, introducând o rigoare și o precizie fără de care ea ar fi putut percepută numai ca o fascinantă himeră. Această rigoare și această precizie explică influența, directă sau subterană, a operei lui Lupășcu în cultura franceză. Dar același terțiul inclus a declanșat o întreagă serie de nesfârșite neînțelegeri și o ostilitate mergând de la tăcerea jenată la excluderea deliberată a lui Lupășcu din lumea academică și din dicționare. Pentru toate aceste motive prefer să concentrez prezentul eseu pe terțiul inclus exprimându-mă în alte locuri asupra operei lui Lupășcu în întregimea sa [5].

2. Terțiul inclus și necontradicția

P RIMA frază din *Le Principe d'antagonisme et la logique de l'énergie* era suficientă pentru a provoca refuzul oricărui filozof sau logician normal constituit: "...ce se întâmplă dacă respingem absolutul principiului necontradicției în structura, funcțiile și operațiile însele ale logicii?" [6]. Această frază condensează, chiar și astăzi, neînțelegerea fundamentală privind opera lupășciană: logica lui Lupășcu ar viola principiul necontradicției. Filosofia lui Lupășcu ar fi deci neînsemnată și relegată în muzeul curiozităților baroce. Dar, cum vom vedea în cele ce urmează, *Lupășcu nu respinge principiul necontradicției*: el se îndoiește numai de tratarea sa ca un absolut.

Cîteva pagini mai departe, Lupășcu își agravează situația cînd formulează postulatul său de "logică dinamică a contradicțiilor": "La fiecare fenomen sau element sau eveniment logic, și deci judecării care îl gîndește, propoziției care îl exprimă, sem-

nului care îl simbolizează: e, de exemplu, trebuie întotdeauna asociat... un anti-fenomen, sau anti-element, sau anti-eveniment logic, un semn contradictoriu: non-e..." [7]. Lupășcu precizează că e nu poate niciodată să dispară - el este doar potențializat prin actualizarea lui non-e. În același fel, non-e nu poate niciodată să dispară - el este doar potențializat prin actualizarea lui e.

Ne putem cu ușurință imagina perplexitatea multor logicieni și filosofi față de un asemenea postulat: dacă, bineînțeles, cuvîntul "propoziție" este bine definit în logică, ce semnificație ar putea avea cuvinte precum "fenomen", "element" și "eveniment", aparținînd mai degrabă vocabularului fizicii decât celui al logicii? Și, mai ales, cum s-ar putea înțelege că un singur și același simbol "e" să semnifice patru cuvinte în același timp? Lupășcu ar face oare, de la începutul cărții sale, o eroare majoră de logică? Sau oare fondează o nouă logică, deschisă ontologiei? Logica lui Lupășcu este ea oare, de fapt, o *ontologică*? Nu se poate răspunde unor asemenea întrebări fără a face o lectură atentă a întregii cărți.

Celebra stare T ("T" de la "terțiul inclus") își face apariția la pagina 10 a *Principiului antagonismului*. Ea este definită ca fiind o stare "nici actuală, nici potențială" [8]. Cuvîntul "stare" se refera la trei principii lupășciene - actualizarea A, potențializarea P și terțiul inclus T - subordonate principiului antagonismului. Pe plan formal, e și non-e au astfel trei indici: A, P și T, ceea ce permite lui Lupășcu să definească conjuncțiile sale contradicționale, veritabile *cuante logice* [9], implicînd șase termeni logici indexați: actualizarea lui e este asociată potențializării lui non-e, actualizarea lui non-e este asociată potențial-

lizării lui e, iar terțiul inclus al lui e e același timp, terțiul inclus al lui non-e. Acest terțiu este un terțiu unificat, care unifică e și non-e. Vom vedea în cele mează sensul profund al acestei nefuzionale care nu poate fi înțeles face apel la noțiunea de "nivel de litate" [5].

Cele trei cuante logice sunt direct rate de fizica cuantică [5]. Ele se subcelor două conjuncții ale logicii implicînd patru termeni logici în "dacă e este adevărat, atunci non-e t să fie fals" și "dacă e este fals, atunci e trebuie să fie adevărat".

Este deci clar că Lupășcu nu e principiul necontradicției: el lărgescămeniu său de validitate, în același care domeniul de validitate al fizicii tice este mai larg decât cel al fizicii c. Dar o problemă crucială persista: c poate concepe un terțiu unificator al al lui non-e? Sau, preluînd proprii vintele ale lui Lupășcu, cum putem în că orice "neactualizare - nepotențializare" poate implica o "neactualizare - neactualizare contradictorie" [10]? De care ar putea fi sensul expresiei "r alizare - nepotențializare"?

Un capitol extrem de instructiv *Contradicția ireductibilă și necontradictivă* [11]. Lupășcu introduce contradicția și necontradicția ele în termeni logici. Însă acești doi term sunt indexați în funcție de T în ti indicii A și P sunt prezenți. Cu alte c *în ontologia lupășciană nu există terțiul inclus al contradicției și al necontradictivității*. În mod aparent paradoxal, contradicția și necontradicția se supun normelor clasice: actualizarea contradicției i potențializarea necontradicției și alizarea necontradicției implică pot-

BIBLIOGRAFIE ȘI NOTE

[1] Stéphane Lupasco - *L'homme et l'oeuvre*, Le Rocher, Collection "Transdisciplinarité", Monaco, 1999, sub direcția lui Basarab Nicolescu și Horia Bădescu.

[2] Stéphane Lupasco, *Du devenir logique et de l'affectivité*, Vol. I - «Le dualisme antagoniste et les exigences historiques de l'esprit», Vol. II - «Essai d'une nouvelle théorie de la connaissance», Vrin, Paris, 1935; 2e édition: 1973 (teză de doctorat); *La physique macroscopique et sa portée philosophique*, Vrin, Paris, 1935 (teză complementară).

[3] Stéphane Lupasco, *L'expérience microphysique et la pensée humaine*, P.U.F., Paris, 1941 (ediție preliminară publicată în 1940 la Fundația pentru Literatură și Artă "Regele Carol II", București); 2e édition: Le Rocher, Coll. «L'esprit et la matière», Monaco, 1989, prefață de Basarab Nicolescu; *Experiența microfizică și gândirea umană*, Editura Științifică, București, 1992, traducere, studiu introductiv și note de Vasile Tonoiu, postfață de Basarab Nicolescu.

[4] Stéphane Lupasco, *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction*, Coll. «Actualités scientifiques et industrielles», n° 1133, Paris, 1951; 2e édition: Le Rocher, Coll. «L'esprit et la matière», Monaco, 1987, prefață de Basarab Nicolescu; *Principiul antagonismului și logica energiei - Prolegomene la o știință a contradicției*, Editura Fundației "Ștefan Lupășcu", Iași, 2000, traducere și postfață de Vasile Sporici.

[5] Basarab Nicolescu, *Nous, la particule et le monde*, ch. «La genèse trialectique de la

Réalité», Le Mail, Paris, 1985.

[6] Stéphane Lupasco, *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction*, op.cit., p.3.

[7] *Ibid.*, p.9.

[8] *Ibid.*, p.10.

[9] *Ibid.*, p.11.

[10] *Ibid.*, p.12.

[11] *Ibid.*, p.14.

[12] Basarab Nicolescu, *La transdisciplinarité*, manifeste, Le Rocher, Coll. «Transdisciplinarité», Monaco, 1996; *Transdisciplinaritatea*, Editura Polirom, Iași, 1999, traducere în limba română de Horia Vasilescu.

[13] Stéphane Lupasco, *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction*, op.cit., p.20.

[14] *Ibid.*, p.21.

[15] Ferdinand Gonseth, *A propos de deux ouvrages de M. Stéphane Lupasco*, Dialectica, vol. 1, n° 4, Zürich, 1947.

[16] Stéphane Lupasco, *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction*, op.cit., p.21.

[17] Basarab Nicolescu, *Le véritable enjeu de l'affaire Sokal*, Transversales Sciences - Cultures, n° 47, Paris, septembre-octobre 1997.

[18] Stéphane Lupasco, *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction*, op.cit., p.36.

[19] Basarab Nicolescu, *Relativité et physique quantique*, in "Dictionnaire de l'ignorance", Albin Michel, Paris, 1998.

[20] Stéphane Lupasco, *Le principe d'an-*

tagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction, op.cit., p.40.

[21] *Ibid.*, p.63.

[22] *Ibid.*, p.63.

[23] Stéphane Lupasco, *Les trois matières*, Julliard, Paris, 1960; réédité en poche en 1970 dans la Collection 10/18; 2e édition: Cohérence, Strasbourg, 1982, p.52.

[24] Stéphane Lupasco, *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction*, op.cit., p.70.

[25] G.F. Chew, *Hadron Bootstrap: Triumph or Frustration?*, Physics Today, vol.23, n° 10, 1970.

[26] Basarab Nicolescu, *Nous, la particule et le monde*, op.cit., ch. «La théorie du bootstrap topologique».

[27] Stéphane Lupasco, *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction*, op.cit., p.70.

[28] *Ibid.*, p.82.

[29] Dominique Terré, *Les dérives de l'argumentation scientifique*, P.U.F., Paris, 1998.

[30] Costin Cazaban, *Temps musical/ espace musical comme fonctions logiques*, in *L'esprit de la musique - Essais d'esthétique et de philosophie*, Klincksieck, Paris, 1992, sous la direction de Hugues Dufourt, Joël-Marie Fouquet et François Hurard; *Le temps de l'immanence contre l'espace de la transcendance: oeuvre organique contre oeuvre critique*, in Stéphane Lupasco - *L'homme et l'oeuvre*, op.cit., pp. 225-235.

[31] Mireille Vial-Henninger, *Essai de mythe-analyse du processus de création musi-*

cale, Septentrion Presses Universitaires, 1996 (teză de doctorat).

[32] Stéphane Lupasco, *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie - Prolegomènes à une science de la contradiction*, op.cit., p.105.

[33] *Ibid.*, p.116.

[34] Basarab Nicolescu, *Funta Lupășcu și felurita splendoare a ființei*, *Revista de Literatură* nr. 1 (37), ianuarie 1995.

[35] Benjamin Fondane, *L'Être et la naissance - Essai sur Lupasco*, Editions Méditerranée, Paris, 1998, p. 62, pre Michael Finkenthal; *Ființa și cunoașterea*, *Eseu asupra lui Lupășcu*, Editura Fundației "Ștefan Lupășcu", Iași, 2000, traducere și postfață de Vasile Sporici.

[36] Stéphane Lupasco, *Benjamin Fondane, le philosophe et l'ami*, Cahiers du 282, Marseille, 1947; text reeditat în *Benjamin Fondane*, Non Lieu, n° 2-3, Paris.

[37] Stéphane Lupasco, *L'homme et la vie*, en collaboration avec de Mailly-Nesle et Basarab Nicolescu, cher, Coll. «L'esprit et la matière», N° 1986, p. 139; Ștefan Lupășcu, în col cu Solange de Mailly-Nesle și Basarab Nicolescu, *Omul și cele trei etici ale sa*, tura Fundației "Ștefan Lupășcu", Iași, traducere, note și postfață de Vasile Sporici; traducere în limba română a "trialogului", constituind a doua parte a cărții, alcătuită în 1987 de Doina Cornea. Această lucrare, împreună cu o prefață semnată de Doina Cornea, a circulat în România sub titlul *Samisdat*. Sunt deosebit de recunoscătoare Doamnei Doina Cornea pentru comunitatea acestui prețios document.

Triplul inclus

contradicției. Nu există o stare de neizolare - nepotențializare a contradicției și necontradicției. Terțiul inclus este totuși în mod esențial: quantumul implicând indicele T este asociat izării contradicției pe când celelalte quantumuri logice sunt asociate izării contradicției. În acest sens *inducția este ireductibilă* căci acțiunea sa este asociată unificării lui e și *în consecință*, contradicția nu poate fi *relativă*. Cum vom vedea, sensul afirmației se clarifică după introducerea nivelurilor de Realitate și a înclinării lor [12].

3. Ontologia lui Lupașcu

PRINCIPIUL *antagonismului* disipează o altă confuzie: Lupașcu nu respinge logica clasică, ci o rezează. Logica clasică este, pentru el, "...o *macrologică*, o logică utilitară este aplicabilă la o mare scară..." pe când "Logica contradictoriului se bazează ca fiind... *logica însăși a experienței*, în același timp, *experiența însăși a logicii*..." [14]. Această ultimă afirmație are în vedere un viciu pentru logician clasic care, prin definiție, face o totală separare între logică și experiență. Pentru Lupașcu logica este într-o "experiență însăși a logicii": subiectul cunoaște este implicat el însuși în pe care o formulează. "Experiența" este aici *experiența subiectului*. Căci circular al afirmației "logica ca experiență însăși a logicii" derivă din caracterul al subiectului: pentru a defini un lucru ar trebui să luăm în considerare fenomenele, elementele, evenimentele și propozițiile privind lumea fizică, și de asemenea afectivitatea, ceea ce este clar imposibil: în ontologia lui Lupașcu subiectul nu poate fi definit. Totuși logica poate face este să experimenteze un cadru axiomatic bine definit. Acest fapt are consecințe epistemologice importante. Astfel, dacă Lupașcu este de acord cu Ferdinand Gonseth asupra imitației unei judecăți științifice absolute schimb el se îndepărtează de Gonseth planul înțelegerii sursei acestei imitații [15]. Pentru Lupașcu, o judecăți științifică este intrinsec legată de judecăți științifice antagoniste: această conștientă ireductibilă este motorul însuși al științei. Progresul științific, care este o opera printr-o apropiere continuă a științifice de legi imuabile și absolute, pentru Lupașcu, o simplă iluzie, dar fără niciun fel de fundament. *Însele se supun contradicției ireductibile*. Istoria științei demonstrează fără falsitate credinței într-un adevăr etern, într-o lege eternă" [16]. Această idee a lui Lupașcu ar merita să fie meditată astăzi când, în contextul lui Sokal, demoniile adevărului absolutelor eterne revin în forță [17]. Pentru Lupașcu totul poate fi redus la elemente, care "nu sunt elemente sau evenimente legate de substanță, de un suport permanent așa-numiți "materiali" ai științei, ci ei sunt întotdeauna relațiile [18]. *Supercorzi* [19], care re-

prezintă particulele și antiparticulele în teoria cea mai ambițioasă de unificare în fizica cuantică și relativistă, apar într-adevăr ca relații și nu ca elemente legate de un ultim suport substanțial.

Logica axiomatică conține trei orientări privilegiate, trei dialectici determinate de cele trei principii luptăsciene A, P și T. Terțiul inclus este asociat *dialecticii cuantice*, cea a "contradicției actualizate în mod relativ printr-un *posibil* ambivalent, prin *echivoc*". Dialectica cuantică furnizează accesul la "logica concretă care domnește adesea în profunzimile «sufletului»" - logica psihică [20]. Terminologia este aici semnificativă. Lupașcu consideră că trebuie să existe un *izomorfism* (și nu o identitate) între lumea microfizică și cea psihică. Lupașcu n-a afirmat niciodată că sufletul se află în electron, proton sau pion, afirmație care ar fi de altfel absurdă căci sutele de particule cunoscute sunt tot atât de fundamentale unele ca altele. Lumea microfizică și cea psihică sunt două manifestări diferite ale unuia și aceluiași dinamism tridialectic. Izomorfismul lor este generat de prezența continuă a stării T în orice manifestare a realității.

Dialectica cuantică este, conform frumoasei expresii luptăsciene, cea a "dilatării îndoielii" [21].

Noțiunea de *trei materii* este deja prezentă în *Principiul antagonismului*. Dialectica cuantică dă naștere "unei a *treia materie*, pe care o putem denumi *materia T*, care poate fi concepută ca o materie-sursă, materie-mamă, un fel de creuzet cuantic de unde ar fișni cele două materii divergente, cea fizică și cea biologică... și unde ele se întorc în mod ritmic și dialectic, pentru a se desfășura din nou..." [22].

Structura ternară a sistematizărilor energetice se traduce, în filosofia lui Lupașcu, prin structurarea a trei genuri de materii sau, mai degrabă, a trei orientări privilegiate ale unei singure materii. În cartea sa cea mai celebră *Cele trei materii*, publicată nouă ani după *Principiul antagonismului* Lupașcu scrie: "...materia nu pleacă de la «inanimat»... pentru a se ridica, prin biologic, din complexitate în complexitate, până la psihic și chiar dincolo de el: aceste trei aspecte constituie ... trei orientări divergente, dintre care una, cea microfizică... nu este sinteza celorlalte două, ci lupta, conflictul lor inhibitor..." [23]. Concluzia că orice manifestare, orice sistem comportă un triplu aspect - macrofizic, biologic și cuantic (microfizic sau psihic) - este, cu siguranță, surprinzătoare și plină de multiple consecințe.

Tridialectica luptăsciană este o viziune a unității lumii, a *neseparabilității* sale: "... nu există un element, un eveniment sau punct de oarecare în lume care să fie independent, fără un raport de legătură sau ruptură cu un alt element, eveniment sau punct...". Și Lupașcu conchide: "Totul este astfel interconectat în lume... dacă, bine înțeles, lumea este logică..." [24]. Lupașcu regăsește astfel vechiul principiu tradițional de interdependență universală. În același timp, el anticipează cu un deceniu principiul *bootstrap*, introdus în fizica cuantică de Geoffrey Chew [25, 26], după care orice particulă este ceea ce este datorită existenței simultane a tuturor celorlalte parti-

cule. În filosofia lui Lupașcu și cea a bootstrap-ului nu pot exista constituenți ultimi ai materiei. Logica antagonismului energetic nu tolerează existența experimentală a unui sistem format de un cuplu unic de dinamisme antagoniste, sistem care ar fi deci cărămida fundamentală a universului. Pentru Lupașcu *orice sistem est un sistem de sisteme*. Lupașcu revelează cu pertinentă fundamentul metafizic al credinței în constituenți ultimi ai materiei, credință încă tenace printre fizicienii cuantici: "... elementul este întotdeauna, la rîndul său, compus din alte elemente, conține întotdeauna în mod structural alte elemente, fără ca să putem ajunge cîndva la un element unic care ar semnifica... identitatea perfectă și necontradicția absolută, și deci UNUL metafizic..." [27]. În fizica particulelor cuarcii au aparența constituenților ultimi ai materiei hadronice. Dar mecanismul teoretic al confinării permanente a cuarcilor ne arată că ei nu pot ieși din materie, căci pentru a putea fi separați ei ar necesita o energie infinită.

Fără nici o îndoială, pentru Lupașcu, știința (cel puțin știința demnă de acest nume) are în mod necesar un fundament ontologic. Altfel ea s-ar reduce "la un proces-verbal care ar consemna succesiunea faptelor" [28].

Lupașcu răspunde astfel, cu o jumătate de secol înainte, unei recente critici formulate de exegeta franceză Dominique Terré [29]. A afla astăzi că Ștefan Lupașcu ar fi un profet al iraționalului este pur și simplu ridicol. În fond, deriva argumentării lui Dominique Terré are ca sursă o teribilă confuzie: aceea de a crede că știința semnifică în mod exclusiv "prezicere", viziune primată și retrogradă. Știința include înțelegerea, fundament al unei noi viziuni a naturii și Realității. Ea face apel, din ce în ce mai mult, în tentativa sa de unificare, la entități virtuale, abstracte, ceea ce dă impresia de irațional celui sau celei care ar dori să reducă totul la informația furnizată de organele de simț și instrumentele de măsură.

Ontologia luptăsciană are consecințe importante asupra înțelegerii noastre a spațiului și timpului. Doi muzicologi au făcut o analiză pertinentă a acestor consecințe în domeniul muzicii [30, 31]. Terțiul inclus induce *discontinuitatea* spațiului și timpului. Lupașcu regăsește astfel una dintre concluziile inițiale majore ale fizicii cuantice. Lupașcu scrie: "Timpul evoluează prin sacade, prin salturi..." [32]. Spațiul este de asemenea discontinuu. Spațiul-timp cuantic este cel al materiei T, a fenomenelor cuantice, estetice și psihice [33].

Principiul antagonismului este o carte profetică și inaugurală: prin ea, terțiul inclus își dobîndește deplinele drepturi în filosofia contemporană.

Din nefericire, vitregia soartei a făcut ca B. Fundoianu (Benjamin Fondane) să nu fi putut citi această carte. Una dintre cele mai exemplare prietenii intelectuale și spirituale ale secolului trecut - cea dintre Fundoianu și Lupașcu [34] - era centrată pe problema ontologiei și logicului. Fundoianu consideră în studiul său, din păcate neterminat, *Ființa și cunoașterea - Eseu asupra lui Lupașcu*, că în logica lui Lupașcu ar fi existat, cel puțin la începuturile sale, un refuz al lui Dumnezeu: filosofia sa ar fi de fapt o *nontologie*, "un fel de ontologie a non-ființei" [35]. La rîndul său, Lupașcu mărturisea: "... pentru Fundoianu... *logicizam*, închideam în universul contradicției, esențial logic, ceea ce credea el că ar putea evita, logicul, abordînd astfel o oază de libertate metalogică, care este însuși Dumnezeu, Dumnezeul lui Abraham, cel din Ierusalim, în opoziție cu cel al Atenei, care nu era de fapt un Dumnezeu..." [36]. Fundoianu a murit prea devreme. În *Principiul antagonismului* el ar fi găsit împlinirea dorințelor sale. Și el ar fi meditat desigur cu interes asupra frazei enigmatice din ultima carte a lui Lupașcu: "Orgasmul lui Dumnezeu este conștientizarea contradicției fundamentale..." [37].

(Continuare în pag. 15)

Basarab Nicolescu

Două schițe de Mariana Codruț

Iunie, copilărosul

O FEMEIE în vîrstă și alta încă tinără s-au așezat pe bancă. În spatele lor, din cînd în cînd, cad cu zgomote mărunte dunde dolofane.

- Urcăți piciorul pe bancă, haideți! spuse cea mai tinără. Dar luă chiar ea piciorul, bolnav al celeilalte, îi rula șoseta și începu să maseze ușor glezna umflată... Azi ați făcut fizioterapie? întrebă, uitîndu-se însă la propriile mîini, ale căror vene în relief o făceau să se simtă plină de forță.

- Eh! dădu din cap a lehamite prietena, privindu-i și ea mîinile, în timp ce un zîmbet copilăresc îi apărură pe față: uite-așa îi făcea și mama tatei! Tata avea o livadă de meri pitici la care ținea ca la ochii din cap. Primăvara, cînd îi curăța, învelea picioarele scării în blană de miel, să nu le zdrească trunchiurile. Și cînd le rotunjea coroana, semănau cu niște cucoane cu pălării...

Le-a spus celor care au venit cu colectivizarea: să vă rămînă vouă roada, numai lăsați-mă să am tot eu grijă de ei!

Nu l-au lăsat. S-a apucat de bătut. Și cînd era beat, o pune pe mama să-i maseze picioarele. Stătea pe băncuță, cu pantalonii sumeși, mama, cocîrjată, îi masa și-i spăla picioarele în lighean și el cînta 'Internaționala'...

Riseră amîndouă.

Cîteva clipe lungi trecură prin aer de la dreapta la stînga. Ușoare și calme. Urmărindu-le trecerea, privirile femeilor răsăseră agățate de cîreșul din față, în care cîreșele negre-negre afirmău fără frică, tocmai sus.

- Oare cine le culege?

- Ciorile și vrăbiile... Poate de la balconul acela s-o fi înfruptat totuși

cineva, răspunse alene femeia încă tinără.

La balconul acela de la etajul doi, o perdea albă acoperea de sus pînă jos golul ușii. Abia se mișca înăh-uuntru, înah-faară, înah-uuntru, înah-faară, sub respirația camerei toropite de căldura amiezii...

- Grozav mai miroase a tei! oftă cea vîrstnică, trîgînd adînc aer în piept.

Cealaltă închise ochii și se rezemă cu spatele de bancă. După un timp, spuse:

- Zilele astea o să apară o carte cu vreo sută de scrisori ale lui Eminescu, nepublicate pînă acum, către Veronica Micle.

- Chiar?! Și cum facem să...

Un bărbat trecu prin fața lor. Rama ochelarilor sclipi scurt: o secundă, cît le privi, înainte de a-și continua liniștit drumul.

Alte cîteva clipe lungi, dar cu burți mari și grele, trecură și ele prin aer de la dreapta la stînga.

- Nici n-a salutată, Olga! spuse apoi în șoaptă femeia mai în vîrstă, uitîndu-se după bărbatul acela.

- Numai un filfiț fu răspunsul. Cînd ea întoarse în fine capul care îi tremura ușor, nu mai văzu fața Olgăi: un fluture enorm, cu aripi albastre pătate cu negru și roșu, o acoperea cu totul.

- Olga! De unde a apărut boala asta de fluture? țipă răgușit femeia, privind înspăimîntată spre copacii cu frunzișul somptuos.

Olga stătea nemișcată, cu gogoșa aceea colorată și tremurătoare prinsă cu ghearele de nasul și gura și ochii ei. Prietena se ridică anevoie în picioare, apucă fluturele cu ambele mîini de burta alungită și grasă, trîgînd cu putere. Reuși să desprindă lepidoptera uriașă care dispărură într-un nor de polen negru și albastru și roșu în tufișuri.

- Vai, gemu femeia mai în vîrstă, privind fața Olgăi. Începu să i-o nete-

zească temeinic cu palmele: spre tîmple, spre urechi, spre linia părului, în sus și în jos și în lateral, cum o fi făcut poate și Dumnezeu cu lutul feței primei femei.

- Acum trezește-te, hai, nu ești singură! șopti legînd capul inert și mîngîindu-l apăsător.

În drum spre America

H ARBUZ gemea rău de tot în somn și Bancheru, care de nu mai știa cîte zile, că dormea, că nu dormea, stătea cu lanterna în mînă, s-a ridicat într-un cot și i-a luminat fața.

Ce draci să vadă decît o meclă galben-verzuie, cu o vînație pe cînte la frunte și singele încheșat în păr, cu ochii închiși, duși în fundul capului? Udă din nou cîrpa și șterse fața timpitului ăsta care tocmai acum, cînd erau gata-gata să ajungă în America, unde puteau și ei trăi ca barosanii, nu ca în România, de n-aveau nici ce mîncă, nici ce bea, și-a găsit să-și spargă capul într-un lădoi care l-a pocnit cîzînd de la mama dracului, de undeva de sus, cînd vaporu i-a zgîlțit cîteva ceasuri de numai mațele nu și le-au borit. Da stăteau ascunși și tăceau chitic ca șobolanii, învîrtindu-se și dormind în propriul găinaț, că dacă-i prindeau ai de pe punte, marinarii, numai Șefu-âl-mare știa ce li se putea întîmpla. Că unii ca ei dacă au fost prinși au avut noroc să-i trimită colet înapoi în țară, da alții au fost dați felu doi la rechini, alții au fost stilciți în bătaii mai ceva ca Isus iar de la alții nici numele nu le-a mai venit.

Harbuz se mișcă, da nu deschise ochii. Bancheru stîns lanterna și se culcă la loc. Era un întuneric de să-ți bați copiii. Și hardughia se legăna întruna. Dacă nu s-ar fi legănat, ar fi putut crede că era în podu casei lu bunică-sa, unde se ascundea pînă pe la cînspe ani cînd bătrînu lui scotea curea. Tot ca aici mirosea a făină de porumb, a piei de miel și a tutun. Ei, da acolo tot intra o diră de soare...

Harbuz răcni ca din gură de șarpe și Bancheru sări ca ars să-i acopere gura. Dar lanterna i se rostogoli de pe piept, el bijbii în jur, o găsi și o aprinse. Harbuz stătea într-un cot și se uita la el de parcă ajunsese în fața Șefului și voia să se roage de iertarea păcatelor...

- Unde-om fi, Bancherule?

- Bă, Harbuz, eu cred că tot în Mediterana lu pește...

- Mai dă-mi din aspirinele alea...

Bancheru se execută: scoate de sub boarfele care-i țineau loc de pernă o pungă de plastic, desfăcu două pastile din hîrtie, i le dădu lui Harbuz, îl ajută să bea apă din sticlă și apoi băgă punga de plastic din nou sub cap.

Harbuz se întinse cît era de lung, își puse mîinile pe piept și parcă adormi imediat.

- Bă, Harbuz, n-o mierli, bă, chiar acum! Se rugă Bancheru.

Harbuz nu se osteni să răspundă.

- O să vezi, bă, fraiere, că o să poți trimite și bătrînilor ceva parai și cînd o să te întorci, or să te primească ca pe papa, cu piine și sare, în casă nouă...

Da Harbuz nu răspunse... Tacu și Bancheru. Ațipi și se făcea că mergea pe o stradă din Galați și era soarele sus pe cer și el căra o ladă pe umeri și abia aștepta să ajungă acasă și să vadă ce draci era în lada aia cu etichete străine pe ea. Dar el nu știa de unde o avea și sudoarea îi curgea pe față...

- Bă, Bancherule!

Bancheru s-a trezit brusc, inima îi bătea de să-i iasă prin gît, nu, nu avea nici o ladă pe umeri, Harbuz îi pipaia fața și mîna lui era fierbinte și udă...

- Ba, mai spune o poveste din alea de-a bunică-ti, din Biblie! Se rugă Harbuz.

Bancheru își făcu cruce cu limba și tăcu ce tăcu. Se întinse din nou pe cirpe. O spusese și p-aiă cu Iov, și p-aiă cu nașterea lui Isus, și p-aiă cu Ioan Botezătorul... Să i-o spună p-aiă cu Iona și balena.

- Bă, cică într-o zi, Șefu-âl-mare i-a zis lui Iona...

- Cum "i-a zis", bă, Bancherule, peste gard, la o bere, la o alba-neagra?

Bă, Harbuz, I-A ZIS și gata! I-a zis: "scoală, bătrîne, și tunde-o la... - o cetate, bă, nu mai știu care, să-i zicem Galați - ... la "Galați", că băieții și-au luat-o în cap și spune-le că o să mă șucăresc rău de tot pe ei și-o să-i rad de pe fața pămîntului dacă n-o lasă mai moale cu golăniile..."

- Și ăsta s-a dus?

- No! Mocofanului îi era frică de gealații din Galațiul cela sau avea el alte șmenuri că, în loc s-o ia într-acolo, a cotit-o cu un vapor spre altă cetate, să-i zicem America. Da Șefu l-a ginit, deși tipu se ascunsese în cala vaporului, ca și noi, și s-a sictirit de n-avea aer. Și, odată a trimis o furtună să răstoarne vaporu în ocean...

- Pacific sau Atlantic?

- Nu știu, bă, Atlantic, taci dracu din gură. S-a umflat oceanu și i-a dat pe marinari cu capu de toți pereții. Și tipii s-au rugat fiecare în legea lui, de Șefu lui, să-i ierte, da fără spor. Și atunci s-au prins că Iona e al de le-a băgat mortu-n casă. Și l-au luat în șuturi că cine-i el și al cui e și cine-i Dumnezeuul lui și al mamei lui. Și bulimache a pus meclă-n pămînt, că vedea că treaba e nașpa, și le-a spus: "bă, mandea e de vină, aruncați-mă la pești și gata!" Și băieții l-au făcut felu doi la rechini.

Da Șefu, care avea biznisu lui cu maistru Iona, a pus o balenă să-l ia pe gratis pînă la prima. Și balena l-a luat în cală și după trei zile l-a depus pe mal la "Galați". Și maistru s-a dus fuga de le-a spus nașparliilor, din cetate că Șefu vrea să-i pună cu botu pe labe dacă nu se fac băieții salon și ei și-au tras sacu-n cap și-au dat-o pe macaroane cu apă și-au scăpat. Și, bucuros că l-a ascultat, Șefu l-a iertat și pe Iona, l-a chemat și i-a zis: "bătrîne, acum ești liber să pleci la America"... Bă, Harbuz, ai adormit?

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite — serviciul CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București;
tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

10
Giovanni Arpino
PARFUM DE FEMEIE

11
Aleksandr Soljenitîn
O ZI DIN VIAȚA LUI IVAN DENISOVICI

Un roman ecranizat de două ori și capodopera literară a lui Soljenitîn în colecția **Cartea de pe noptieră**

Ștefan Lupășcu și terțiul inclus

(Urmare din pag. 12-13)

4. Terțiul inclus și nivelurile de Realitate

ÎN 1977, după un sejur stimulant la Lawrence Berkeley Laboratory, mi-am dat seama treptat că impactul major cultural al revoluției cuantice este negarea dogmei filosofice contemporane a existenței unui singur nivel de Realitate. Într-o serie de articole apărute în revista "3e Millénaire", la care colaborează și Lupășcu [38], am formulat noțiunea de niveluri de Realitate [39], care își va găsi deplina formulare în cartea mea *Nous, la particule et le monde* [40]. În plină redactare a cărții am realizat deodată că această noțiune dădea de asemenea o explicație simplă și clară a incluziunii terțiului. Cu o anumită jenă (cum va reacționa un mare creator ca el la intruziunea mea pe teritoriul filosofiei sale?) i-am vorbit totuși lui Lupășcu. În locul unei rezistențe am asistat la o explozie de bucurie și Lupășcu m-a încurajat să public cât mai curând cu putință explicația mea.

Prin Realitate înțelegem ceea ce rezistă experiențelor, reprezentărilor, descrierilor, imaginilor ori formalizărilor noastre matematice. Suntem nevoiți să redăm noțiunii de Realitate și o dimensiune ontologică, în măsura la care Natura participă la ființa lumii.

Prin nivel de Realitate trebuie înțeles un ansamblu de sisteme invariante la acțiunea unui număr de legi generale: de exemplu, entitățile cuantice supuse legilor cuantice, care, la rîndul lor, se află într-o radicală ruptură cu legile lumii macrofizice. Vom spune că două niveluri de Realitate sunt diferite dacă, trecînd de la unul la celălalt, există o ruptură a legilor și o ruptură a conceptelor fundamentale (cum este, de pildă, cauzalitatea).

Emergența a cel puțin trei niveluri de Realitate diferite în studiul sistemelor naturale - cel macrofizic, cel microfizic și ciber-spațiul-timp - este un eveniment capital în istoria cunoașterii. Ea ne poate conduce la regîndirea vieții noastre individuale și sociale, la o nouă interpretare a cunoștințelor străvechi, la un alt tip de explorare a cunoașterii de sine, aici și acum.

Înțelegerea axiomei terțiului inclus - există un al treilea termen *T* care este și *A* și *non-A* - se limpezește complet odată cu introducerea noțiunii de "niveluri de Realitate". Să reprezentăm cei trei termeni ai noii logici - *A*, *non-A* și *T* - și dinamismele lor asociate printr-un triunghi la care unul din vîrfuri se află într-un nivel de Realitate, iar celelalte două într-altul. Dacă se rămîne pe un singur nivel de Realitate, orice manifestare apare ca o luptă între două elemente contradictorii. Al treilea dinamism, cel al stării *T*, se exercită pe un alt nivel de Realitate, unde ceea ce părea dezunit este de fapt

unit, iar ceea ce apărea ca fiind contradictoriu este perceput ca necontradictoriu. Proiecția lui *T* pe unul și același nivel este aceea care provoacă apariția cuplurilor antagonice, mutual exclusive (*A* și *non-A*). Unul și același nivel de Realitate nu poate determina decît opoziții antagonice. El este, prin natura sa, *auto-destructiv*, dacă este complet separat de toate celelalte niveluri de Realitate.

Logica terțiului inclus este o logică a complexității înseși și chiar logica sa privilegiată, în măsura în care aceasta permite parcurgerea, într-o manieră coerentă, a diferitelor domenii ale cunoașterii.

5. Concluzie: terțiul inclus logic, terțiul inclus ontologic și terțiul tainic inclus

TERȚIUL inclus logic este util în lărgirea claselor de fenomene susceptibile de a fi înțelese pe plan rațional. El explică paradoxurile mecanicii cuantice, în totalitatea lor, inclusiv principiul superpoziției. Îmi asum riscul de a prezice că, în următorul deceniu, terțiul inclus va intra în viața noastră de fiecare zi prin construcția calculatoarelor cuantice [41], care vor marca unificarea între revoluția cuantică și cea informațională.

La termen mai lung, mari descoperiri în biologia conștiinței pot fi prevăzute dacă obstacolele obișnuințelor mintale în raport cu noțiunea de niveluri de Realitate și cu logica terțiului inclus vor dispărea. Astfel se va putea demonstra fecunditatea terțiului inclus ontologic, implicînd considerarea simultană a mai multor niveluri de Realitate. Multe alte discipline, precum arta, dreptul sau istoria religiilor se vor putea reînnoi. Iar etica și educația se vor putea pune în sfîrșit în conformitate cu cerințele noului mileniu.

În unitate există, așa cum se cuvine, trei terțiuri. Al treilea terțiu - terțiul tainic inclus - este garanția împotriva oricărei derive neoscientiste sau totalitare și împotriva oricărei dictaturi prin economie. Terțiul tainic inclus este gardianul misterului nostru ireductibil, singur fundament posibil al toleranței și demnității umane.

Basarab Nicolescu

[38] Solomon Marcus, *Problema identității - Stéphane Lupasco la revista 3e Millénaire*, Secolul 20, n° 10-12/1997 și 1-3/1998, număr special «Exilul».

[39] Basarab Nicolescu, *Quelques réflexions sur la pensée atomiste et la pensée systémique*, 3e Millénaire, n° 7, Paris, mars-avril 1983; în același număr al revistei Lupășcu publica *La systé-mologie et la structurologie*.

[40] Basarab Nicolescu, *Nous, la particule et le monde*, op. cit.

[41] David Deutsch, *The Fabric of Reality*, Penguin Books, London, 1997.

PREPELEAC

de Constantin Toiu

PSIHO-CANDIDAȚI

ÎN ZIUA de 5 septembrie a.c., la televiziune, a fost lansat în calitate de candidat la președinția țării, dl Marian Munteanu, studentul-erou din balconul Universității de la începutul decadei nouăzeci, cînd cu mișcarea cu pricina.

Cel ce l-a nășit a fost însuși dl Virgil Măgureanu, șeful serviciului secret de pe vremea cînd dl Munteanu era bătut măr de către agenți și cînd bravul student, după atîtea snopeli, căpătase, cu trupul schilav și fața sa suptă, un aer de Crist...

Dacă în țara noastră ceva continuă sau perseverează, indiferent de vicisitudini, acesta este comicul, este umorul, este subiectul etern al lui I. L. Caragiale.

Dar, cum să zic, pe Caragiale îl întrecu însăși viața, viața noastră de azi politică, prin apariția acestui succesor *îmbogățit*, cu umor în loc de uraniu, al personajului Coriolan Drăgănescu, rămas clasic în literatura română datorită Monstrului ce vedea și auzea enorm.

Întii, că nu se compară. Despre eminentul student în drept de pe timpuri, Caragiale scrie așa:

Acum cîțiva ani, unul dintre cei mai de seamă studenți ai Universității era și tînărul Coriolan Drăgănescu. Avea inteligență vie, caracter de bronz, temperament de erou; pe lîngă acestea, natura îl înzestrăse cu un talent de orator de o putere irezistibilă... etc.

Ca student, el luptă împotriva poliției și tuturor fărâdelegilor, pînă ce își termină facultatea cu strălucita teză de licență: *Ordinea publică în statul modern*.

În cele din urmă, ajunge un vajnic inspector de poliție, căruia i se spune un *zbîr și-un călau și-o canalie ordinară și-un mișel fără rușine*.

Prigonitul deveni un teribil prigonitor. *O, Tempora...*

Ei, nu, dar noi, cei de azi, progresăm... După cum singur a declarat serios și naiv însuși dl Marian Munteanu, în fața moderatorului mirat că și-a schimbat figura de Crist, înlocuind-o cu niște favoriți strașnici, după decada de chin respectivă, dinsul, între timp, din martir devenind un înfloritor om de afaceri. În acel moment, candidatul era girat de alți doi afaceriști. Unul, de pomina, în persoana șefului serviciului secret de altădată, dl Virgil Măgureanu, proprietarul *viloiului* despre care se scrie atîta în ziare, plus celelalte învîrteli și dl peunerist Valeriu Tabără, posomoritul personaj bine-cunoscut.

Drăgănescu lui Caragiale se transformase doar într-un biet, deși detestabil, inspector de poliție.

Pe cînd acest domn important din fața noastră, cu barbă și mustați abundente, din care se cascadează, spre noi, doi ochi bolnăvicioși de atîta absurd, este omul de afaceri mult visat al societății noastre în plină tranziție și care, și din martiriu, scoase parale, nu glumă...

Partea proastă e că proaspătul candidat suit pe treptele succeselor financiare își alege un naș nefast. Să fii șeful unui serviciu secret, ca cei de la CIA sau Intelligence Service, și să-ți ridici ditamai casa pe banii și pe munca publică; să mai intri și în afacerea embargoului, orișicît, este prea de tot, fie și pentru o țărișoară atît de exersată în matrapazlicuri, ca țara românească. Unde-i era capul, Măgureanului?... Capul său ca de

marioneta de lemn... Culmea culmilor, cînd a vrut să-și prezinte candidatul, fostul șef al serviciului secret român a zis *Marian Măgureanu*, în loc de Munteanu, spre hazul moderatorului și al spectatorilor dedați la psihanaliză...

Nu cumva substituirea de nume *Munteanu-Măgureanu* trădează însăși dorința refuțată a fostului șef SRI de a fi președintele țării?

Nu cumva scăparea sa trădează o senilitate prematură? Dar, mai ales, cum a fost posibil ca un asemenea ins aiurit să fie deținătorul unei astfel de funcții?

Și nu cumva, bătaios cum era și luîndu-l mereu gura pe dinainte, o fi făcut și în epoca de glorie asemenea boroaboate, la nivel național și privind securitatea țării?...

Iată întrebări firești, pe care puteai să ți le pui cu ocazia lansării bizare din seara de 5 septembrie a.c. a "crapului îmblănit" și care pe la începutul anilor '90 retrezea în tineret nostalgia simpaticanților străvechi sau noi ai mișcării naționale de extremă dreaptă... Vă vorbește prin mine Radu, bătrînul analist politic ce vedea în C. Zelea Codreanu, lasînd laoparte excesele ideologiei, un personaj istoric tragic, sugrumat cu o sirmă de un plutonier într-un camion cu osîndiți, pe vremea lui Carol al doilea.

Pot să vă jur cu mîna pe inimă că, dacă regele-aventurier l-ar fi chemat la el pe Codreanu și i-ar fi propus să fie patronul Băncii Naționale sau șeful guvernului, acela l-ar fi refuzat cu dispreț și ar fi rămas astfel în istorie.

Eminescu, citez din memorie, scria că vai de țara în care nici măcar răii nu sunt în stare să ducă răul pînă la capăt. Ceea ce a fost posibil în țări ca Rusia și Germania...

În România, o cotim imediat. Ca ju-nele Coriolan Drăgănescu. Rîdeam, crezînd că mai mult lichelism în România nu există decît în literatură.

Ne înșelăm cu toții. Fiindcă de aici înainte, eroul, luptătorul sfînt de dreapta, martirul cu figură de Crist, intră în finanțe...

* * *

Un alt candidat la președinție s-a declarat mai demult a fi dl Petre Roman. Despre el, la insistențele sale că va cuceri președinția, ajungînd cu siguranță în turul doi, un alt moderator mucalit l-a întrebant: "Care, turul ciclist al României?"

Nu am înțeles de ce cetățenii de rînd îl antipatizează, exceptînd femeile. Pînă ce un ziarist mi-a povestit că îl auzise cu urechile lui pe Miron Cosma, venit cu ai săi în București să-l răstoarne pe Petre Roman de la guvern, și care ar fi zis: "Să-l dăm jos pe jidan".

Nu-mi închipuisem că un tînăr atît de chipeș și de elegant poate fi victima unei porniri anti-semite obscure.

Același ziarist, însă, mai pretinde că prezidențiabilul "și-a făcut-o singur". Că proasta sa stare electorală se datorează faptului că nu se ține de cuvînt. Că umbla cu nasul pe sus. Că minte și că e impertinent și arogant...

Nu știu. Așa se spune. Așa se vorbește.

Că nu-l mai înghit nici ai lui.. Că și în Dunăre a înțat, de *sanchi*, să se dea mare, serviciul de pază punîndu-i un motorăș dedesubt...

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

"- Năgasena, care este specificul
înțelegerii?"

- Adaptarea.

- Dă-mi un exemplu.

- Așa după cum un dulgher ajus-
tează o bucată de lemn pentru a intra
în scobitura făcută în alta, tot așa înțe-
legerea are drept însușire adaptarea".
(Din *Întrebările Regelui Milinda*).

REGIZORUL Alexandru Da-
bija ne propune să ne gândim,
indiferent de vîrstă avem, ce
înseamnă înțelegerea, adaptarea, ne pro-
pune să descoperim mecanismul după
care funcționează un cuplu în mod funda-
mental și felul în care poți privi lumea
nefiind captivul agitației ei, ci locuitorul
unei ferme singuratică, nonșalanță cu care
accepti la un moment dat că viitorul nu
mai există sau că este asamblat din imagi-
nile trecutului. Este a doua oară cînd regi-
zorul se oprește la piesa *Frații* a irlandez-
ului Sebastian Barry (titlul original *Boss
Grady's Boys*, scrisă în 1988). Prima oară
a făcut-o acum cinci ani, la teatrul "Sică
Alexandrescu" din Brașov. Am văzut a-
tunci poate unul dintre cele mai frumoase
și mai speciale spectacole în care perfor-
manța actoricească a lui Costache Babii și
Mircea Andreescu, cei doi protagoniști,
atingea cote înalte. Emoția, rigoarea și ra-
finamentul interpretării lor rămîn în me-
moria mea afectivă. Performanța lor, deși
remarcată de toată lumea și adesea invo-
cată în tot felul de discuții, n-a căpătat și
concrețetea vreunui premiu sau măcar a-

Smart și Teatrul Odeon, Proiectul The-
rem-Helbel Theater-Berlin: *Frații* de Sebas-
tian Barry. Traducerea și adaptarea: Carmen
Croitoru. Regia: Alexandru Dabija. Sceno-
grafie, light-design și grafică: Irina Solomon
și Dragoș Buhagiar. Coregrafia: Răzvan
Mazilu. Distribuția: Mircea Albușescu, Con-
stantin Cojocaru, Șerban Ionescu, Rodica
Mandache, Dorina Lazăr, Irina Mazanitis,
Gelu Nițu, Elvira Deatcu, Răzvan Mazilu,
Sidonia Ganea, Dumitru Bogomaz. Specta-
col realizat cu sprijinul British Council
Bucharest.

Legăturile văzute și nevăzute ale unui altfel de cuplu

ceea a unei nominalizări la vreun premiu.
Mulți îi uitaseră pe cei doi actori brașo-
veni. După *Frații*, au reintrat în vizorul re-
gizorilor care poposesc la Brașov precum
și acela al criticilor. Nu știu dacă sînt
multe montările în care numele lor să nu
figureze în distribuție. *Frații* rămîne însă
un moment cu o încărcătură extraordinară
atît pentru cei care au lucrat spectacolul,
cît și pentru cei care au avut privilegiul de
a-l vedea. De aceea, mi-a venit greu să
privesc recenta premieră de la Teatrul
Odeon fără să mă gîndesc la aceea de la
Brașov și, vrînd-nevrînd, să le compar.

Miza spectacolului stă pe relația din-
tre cei doi frați, acum bătrîni, pe felul în
care viața a vrut ca ei să devină, finalmen-
te, un cuplu. Patrunderea treptată în inti-
mitatea banală a lumii lor, modul de a
vorbi, de a-și aminti, de a alunga disperă-
rile sau frustrările acumulate, candoarea
gesturilor, puterea de a-l înțelege pe celăl-
lat și chiar de a face sacrificii pentru el,
toate acestea deveneau pe scenă sfîșietoa-
re. Josey și Mick sînt totul unul pentru ce-
lălalt. Poezia relației lor era traversată, la
Brașov, de la un capăt la altul de o emoție
care te tulbura. Valențele pe care cuplul
celor doi frați le puneau în valoare păreau
inepuizabile. Visele lor, jocurile, amintiri-
le care vin și pleacă și care dezvoltă pe
scenă mereu un plan secund nu fac altce-
va decît să arate, din altă perspectivă, fire-
le prin care cei doi sînt legați. Aceasta
este toată averea lor. Și liniștea ierbei care
crește în jurul casei. Asumarea traiului în
doi însemna acceptarea destinului cu
pace. Impulsurile părăsirii fratelui de-a
lungul timpului rămîn acum doar aminti-
ri. Forța spectacolului gîndit de Alexan-
dru Dabija a stat în remarcabilul joc al lui
Costache Babii și Mircea Andreescu. În
versiunea de la Odeon, tocmai acest plan,
această bază a tot ce se întîmplă pe scenă,
nu atinge, nici pe departe, grația comu-
nicării fără fisură între cei doi actori bra-
șoveni. Mircea Albușescu (Josey) și Con-
stantin Cojocaru (Mick) joacă foarte co-
rect, tehnic, dar fără relație unul cu celăl-
alt și, cel mai trist, fără emoție. Ceea ce la

Brașov era punctul forte, la București este
un punct nevralgic. Scenele în care Josey
se ruga seara înainte de culcare, aparițiile
părinților, potcovitul calului erau coplesi-
toare, risul și plînsul alternau într-un ritm
nu ușor de realizat pe scenă, comicul în
sine avea vibrații dramatice. Caldura a-
ceea plină de gesturi mărunte, de tăceri,
de urmări ale celui alt ca pe propria um-
bră se regăsesc prea puțin la Mircea Albu-
șescu și Constantin Cojocaru. Nu-mi dau
seama ce anume a inhibat comunicarea
lor pe scenă.

În ceea ce privește planul al doilea, al
imaginilor ce se nasc secvențial din vis,
din amintiri, din chipuri obsedante, ace-
sta este mult mai nuanțat, mai expresiv. De
exemplu, masa jucătorilor de poker devine
un moment cu greutate, foarte fin
construit, punctat clar de actorii Dorina
Lazăr (D-na Molloy), Irina Mazanitis
(D-na Swift) și Gelu Nițu (D-nul Rea-
gan). Această scenă poartă cu ea o lume
poate provincială, șablonară, în orice
caz cinică, cu un zîmbet tăios pe buze.
Fiecare gest este calculat matematic, pri-
virile lor sînt bogate în semnificații și cînd
sînt însoțite de cuvînt și cînd nu. Deși A-
drian Ralea era o apariție, mai degrabă
picturală, în Tatăl, aici, Șerban Ionescu îi
dă carnalitate. Ca și Rodica Mandache în
Mama și în trecerile ei felliniene. Dan-
surile irlandeze lucrate de Malou Iosif au
avut, în 1995, o funcție bine gîndită și au
creat atmosfera ce servea spectacolul.
După ce și publicul românesc l-a desco-
perit, mult mai curînd, pe Michael Flat-
ley, Alexandru Dabija a operat și el, inspi-
rat, o modificare. Colaborînd cu balerinul
și coregraful atît de talentat și plin de har
care este Răzvan Mazilu au găsit împre-
ună o soluție mult mai dramatică, mai
patetică și mai provocatoare pentru tot ce
este dans, gestualitate, mișcare. Mă gîn-
desc în primul rînd la scena tangu-lui
unde expresivitatea corporală a lui Răz-
van Mazilu este bine secundată de evolu-
ția partenerii sale, actrița și nu balerina,
Elvira Deatcu. Cred că întîlnirea actorilor
cu Răzvan Mazilu a fost fericită și inci-

tantă și din punctul de vedere al comple-
xității artei actorului.

Plasticitatea spectacolului - atît din
punctul de vedere al decorului, cît și al sti-
lului de a gîndi tot eclairajul pe scenă -
rămîne în zona maximului rafinament.
Comunicarea lui Alexandru Dabija cu
scenograful Irina Solomon și Dragoș Bu-
hagiar este reală și profundă. Spațiul
gîndit pentru *Frații* este în sine impresio-
nant: o iarbă de-un verde crud, proaspăt,
care invadează scena. Firele de iarbă fac
parte din poveste. Dacă în prima variantă
s-a optat pentru ca publicul să fie adus pe
scenă, pe niște gradene special montate,
să fie implicat mult mai acut în tensiunea
jocului, de data asta spectatori stau în
sală, în fotoliile bine cunoscute. Mi se
pare că într-un fel se amplifică un soi de
mister, se sporește magia, taina din spațiul
"verde" al scenei și, de ce nu, că intimi-
tatea fraților și a lumii lor este cumva pro-
tejată, filtrată, că spectatorul este mai tare
provocat să descopere ce este înțelegerea,
cum se raportează "eu" la "celălalt", cum
ne curățăm de asperități pentru a rezista o
viață împreună, pentru a ne regla ritmu-
rile.

Sînt convinsă că regizorul Alexandru
Dabija, el în sine un creator-personaj pur-
tător al unei lumi ce stă pe valoare în pri-
mul rînd, s-a apropiat din nou de piesa lui
Sebastian Barry dorind să-și continue
căutarea legată de temele ridicate de dra-
maturg. Poate a vrut nu doar să mai desco-
pere, împreună cu altă trupă, ci să nu-
anteze mai mult, să-și exprime starea și
stadiul căutării în jurul unui subiect ce-l
frămîntă. Nu știu dacă el a ieșit mai îmbo-
gățit, mai împlinit. *Frații* de la Brașov m-
a tulburat profund. La București, am ur-
mărit dimensiunea tehnică, evoluția rece,
seacă a protagoniștilor și mi-am lăsat
mintea să analizez în special demersul re-
gizoral, scenografic, plastic, muzical, co-
regrafic, aparițiile episodice dar consis-
tente ale actorilor importanți ai trupei de
al Odeon.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

DUPĂ expoziția de la Muzeul de
Artă din Arad, care a fost des-
chisă timp de un an, Ovidiu
Maitec și-a continuat traseul vestic și a or-
ganizat, în perioada iulie-septembrie, o nouă
expoziție la Muzeul Țării Crișurilor din
Oradea. Această expoziție, închisă doar cu
puțina vreme în urmă, este una nouă față
de cea de la Arad nu numai pentru că a fost
găzduită într-un alt spațiu, ci, mai ales,
datorită faptului că prin selecția lucrărilor și
prin concepția generală ea urmărește o cu-
totul altă idee. Iar dacă mai amintim că
sculptura lui Ovidiu Maitec este însoțită
aici de pictura Sultanei Maitec, rămîne în
afara oricărei discuții că avem de-a face cu
o expoziție radical diferită. Insistența pe
acest aspect al noutății expoziției de la
Oradea nu este deloc gratuită întrucît faptul
că, la un interval de timp foarte scurt și în
locuri atît de apropiate în spațiu, Ovidiu
Maitec a organizat două expoziții care își
propun cu totul altceva, spune foarte mult
despre rigoarea artistului, despre dinamica
acțiunii și a gîndirii lui plastice și, mai ales,
despre prospețimea prezenței sale, în ciuda
autorității dobîndite de-a lungul anilor, în
spațiul public și în relația directă cu privi-
torul. Dacă expoziția de la Arad era una
construită în jurul unor repere solide, în rîn-
dul cărora se așezau deopotrivă memoria
lemnului, cu civilizația lui specifică, și me-
moria formelor, puternic personalizată prin
datele stilistice ale sculptorului, și ea se

Nunta lui Cripto cu Iapona Enigel

apropia mai curînd de ideea expoziției per-
manente, a expoziției de muzeu, cea de la
Oradea pune un accent special pe elemen-
tul de mobilitate a artistului, pe latura sa
imaginativă și pe capacitatea lui de investi-
gare a materiei și a limbajului artistic. Obi-
ectele solide, cu aerul lor hieratic și cu pro-
misiunea unei stabilități imperturbabile,
din categoria Tronurilor și a Stîlpilor, sunt
înconjurate de mișcarea tonică, grațioasă
fără cochetărie și prudentă fără morgă, a lu-
crărilor de mici dimensiuni, suficient de
alerte spre a exclude orice risc al monoto-
niei pe spații restrînse. Concepută, așadar,
pe tensiunile născute din polarități - mic/
mare, auster/barocizant, plin/gol, monoxil/
asamblaj -, expoziția lui Maitec creează o
relație dinamică și vie cu privitorul căruia îi
oferă și suficiente spații de răgaz, tocmai
prin această trecere de la un reper la altul și
de la o propoziție plastică la alta. În acest
tip de expoziție, care exclude explicit și
programatic formulele de comunicare uni-
directională, pictura Sultanei Maitec inter-
vine cu o naturalețe aproape organică.
Dincolo de faptul că între sculptură și pic-
tura există o unitate de fond, una care nu
este doar premeditată pentru rezolvarea
unor stricte probleme de punere în spațiu,
ci care ține de o compatibilitate adîncă, din
spatele convențiilor și al substanței, cele
două niveluri al expoziției sînt radical
diferite. În timp ce Ovidiu Maitec vine din-
tr-o civilizație frustă, din lumea imanentă a

substanței pe care artistul și-o asumă și,
mai apoi, o transferă în coduri culturale și
în secvențe etico-artistice, sublimînd mate-
ria în adevărate axiome plastice și într-un
hieratism suficient sieși, fără trimiteri
explicite către un spațiu sacru instituit,
Sultana Maitec pare un simplu accident al
luminii, o întrupare provizorie a unor pîl-
pîiri a căror sursă directă se găsește în me-
canica abstractă a spațiului și în geometria
elementară a lumii. Fața de rafinatul, dar și
de pădurosul, sculptor, venit dintr-un Nord
auster și rece spre a capta cu radarele sale
cît mai multă vibrație și energie, Sultana
Maitec pare o făptură deșertică, descenden-
ta directă a unor principii pure care își caută
acum o rațiune de a fi în lumea materială.
Aurul, lumina în sens larg, însă mai curînd
în varianta ei spirituală decît fizică, pulsa-
țiile eterului și tot ce s-ar mai putea regăsi
în lumea transparentelor trăiesc, în pictura
ei, nostalgia imperativă a materialității, a
epifaniei. Dacă ar trebui găsit undeva un
spațiu potrivit pentru Sultana Maitec, acela
este fie curtea bizantină în plină mistică a
vidului, în plină transă iconoclastă, fie un
alt spațiu cu vegetația pîrjolită și redus la
coordonatele lui esențiale de către un soare
necruțător. Într-un mod paradoxal și impre-
vizibil, Sultana Maitec folosește materia
cromatică, dar una puternic împregnată de
energii spirituale (valorile fundamentale -
alb/negru - și culorile sacre - aurul și pur-
pura), pentru a reprezenta imaterialul,

esența intangibilă a unor forme recognosci-
bile - fructe, pietre etc., după cum folosește
tocmai aceste repere ale lumii materiale
pentru ca, finalmente, prin abandonul lor
într-un spațiu al purei virtualități să dema-
terializeze culoarea însăși, a cărei substanță
părea acceptată ca o fatalitate. Fascinantă și
îndepărtată, austeră și senzuală, familiară și
ceremonioasă, lumea Sultanei Maitec, rea-
litatea ei ambiguă, pe jumătate aici, pe ju-
mătate dincolo, pune chiar și sculpturile lui
Ovidiu Maitec într-o altă perspectivă. Îm-
preună, printr-un îndepărtat fond comun și,
mai apoi, printr-o acuzată complementaritate,
ele construiesc un univers care, pe ne-
simțite, începe să funcționeze ca un meca-
nism autonom, după o logică interioară
care este în exclusivitate un privilegiu al în-
tregului. Dacă la prima vedere expoziția de
la Oradea poate părea o mezaianță, o coa-
bitare abuzivă a materiei fruste cu sclipirile
reci ale lumii astrale, puțin mai încolo, du-
pă primii pași de recunoaștere, totul se in-
stalează într-o ordine înaltă și într-un sever
circuit al necesității. Soții Maitec au unit, în
artă, extremitățile, au împacat Nordul cu
Sudul, au unit pădurea cu soarele deșertu-
lui și, finalmente, au realizat, în Muzeul
Țării Crișurilor, recuperarea simbolică a
unui eșec matrimonial care părea definitiv:
l-au cununat pe umbrosul Rigă Cripto cu
micuța Iapona Enigel.

Un week-end elvețian

ROMÂNIA are parte, în acest an, de o lungă toamnă cinematografică. După "Sărbătoarea filmului francez" și "Zilele filmului spaniol", Bucureștii s-a bucurat de un week-end elvețian (cu o deschidere de gală în 12 octombrie), "Zilele filmului elvețian" au poposit apoi, la Cluj și, la sfârșit de lună (27-30 octombrie), vor ajunge și la Timișoara.

Cum de două decenii marile noastre ecrane n-au mai găzduit creații venite din Țara Cantoanelor, această manifestare cinematografică a fost realmente un eveniment.

Cele 14 filme elvețiene, de scurt și lung metraj, - majoritatea producții ale ultimilor doi ani - au fost ambasadori perfecți ai unei cinematografii practic necunoscute la noi, dar despre care ar fi trebuit să știm că, deși se consideră - spre deosebire de altele abia centenară (primele "vederi" realizate în Elveția datează din 1905 și se datorează celebrului Felix Mesquich, operator al Fraților Lumière), totuși, cinematografia elvețiană are înscrise, în timp, câteva momente de glorie autentică: astfel, în 1945 - Premiul Oscar pentru cel mai bun scenariu original (Richard Schweizer, cu filmul "Marie-Louise", regia Leopold Lindtberg), în 1946 Marele Premiu pentru Pace la Cannes decernat filmului "Die Letzte chance" ("Ultima șansă) - capodoperă semnată de același maestru al filmului elvețian din anii pionieratului: Leopold Lindtberg. Un nou Premiu Oscar, pentru cel mai bun scenariu decernat cuplului Richard Schweizer și David Wechsler pentru filmul "The Search" ("Percheziția) pe care americanul Fred Zinneman l-a realizat în Elveția. "Noul cinema elvețian" se va afir-

ma în 1969 prin filmul *Charles mort ou vif* (*Charles mort sau viu*), al lui Alain Tanner care va obține Marele Premiu la Locarno, iar în 1973 un alt nume de referință al filmului elvețian - Claude Goretta - va fi recompensat, pentru *L'Invitation* (*Invitația*) cu Premiul special al Juriului la Cannes. Același premiu, al aceluiași festival va reveni, în 1982, lui Alain Tanner pentru filmul *Light Years Away* (*La depărtare de ani lumină*). Vom încheia enumerarea noastră așa cum am început, adică tot cu un Premiu Oscar, al treilea al Cinematografiei elvețiene, de astă dată câștigat, la categoria "Cel mai bun film străin", prin creația lui Richard Dembo *"La Diagonale du fou"* (*Diagonala Nebunului*) în 1984. Și chiar dacă, în ultima vreme, filmele elvețiene nu au mai ajuns în Palmareul celor mai mari festivaluri internaționale, ele sunt o prezență constantă în aceste competiții. Cele câteva scurt metraje prezentate la București au fost, în marea lor majoritate, jocuri de imaginație tematică și stilistică, exerciții de digitație cinematografică amintind

F. e un ticălos, de Marcel Gisler

Ia-mă cu tine, de Léa Pool

autori adeseori originali ce vor constitui, desigur, "noul val" al cinematografiei elvețiene de mâine. Ele au prefațat - și la propriu și la figurat - lung metrajele de ficțiune din selecția ce ne-a fost propusă, fără a face notă discordantă cu acestea.

Astfel, muzica lui Dominik Sckerrer - compozitorul și realizatorul filmului *Satana în costum de piele* - se completează, în mod fericit, cu armoniile celebrului blues-man britanic Fred Frith, eroul documentarului experimental *"Step across the border"* (*Pas peste graniță*) semnat de Nicolas Humbert și Werner Penzel.

Adolescenta Hanna are 13 ani (*Emporte-moi, Ia-mă cu tine*, regia Léa Pool) și este, am putea considera, soră geamană cu Nadja din *"Summertime"*: aceeași nevoie de a fi luată în seamă ca femeie pe cale de devenire, aceeași dorință de a iubi și a fi iubită, aceeași încercare (aici concretizată) de a evada din universul familial, de "vivre sa vie" (excelentă raportarea la celebrul film al lui Godard). Dar, ceea ce în *Summertime* era doar un crochiu, aici, deja suntem în fața unui portret-pictat în tușe fine, dar ferme și întărit de multe elemente autobiografice. De altfel, filmul a fost declarat, în această iarnă, la Solothurn drept cel mai bun film elvețian al anului trecut,

iar tânara interpretă Karine Vanasse a obținut, la Festivalul Internațional al Filmului Francophon de la Namur - un bine-meritat premiu de interpretare.

Tot un portret de adolescent găsim și în filmul lui Marcel Gisler *F. est un Salaud* - portretul unui licean de 16 ani fascinat de un cântăreț rock. Filmul nu e atât povestea unei iubiri homosexuale, cât, mai degrabă, un film despre opțiunea corectă în viață, despre falși idoli și supunerea oarbă. Un film care în anumite momente, atinge accente tragico-absurde care ne fac să ne gândim la Dürrenmatt. La Dürrenmatt s-a gândit și cunoscutul regizor Daniel Schmid, când a realizat comedia neagră, cu accente grotesci *"Berezina sau ultimele zile ale Elveției"*. Umor, cruzime, aventuri picărești, personaje și situații cu trimiteri exacte la o realitate anume.

Un film curajos, care atacă multe tabuuri ale "bogatei și frumoasei" Elveții, realizat de un "clasic" al filmului elvețian, care dovedește, aici, o capacitate rară de a se adapta cerințelor unui cinematograful popular, dar care să facă deliciul și al unei elite cinefile. Cel mai mare succes de box-office din Elveția. Un film excelent și pentru marile ecrane din România. Altfel spus, sperăm să nu mai așteptăm încă două decenii pentru a vedea, aici, în România, filme elvețiene.

Viorica Bucur

În casa lui George Enescu

CINE și-a îndreptat pașii spre Casa memorială "George Enescu" din Sinaia în ultima vreme a putut vedea că "Vila Luminii" - cum o botezase chiar Enescu - a înviat după o lungă perioadă de restaurare. Spațiul muzeistic evocator reconstituie decorul și atmosfera originale; un fond sonor enescian, un peisaj magnific ce se desfășoară în fața ferestrelor - din fericire puțin schimbat - și chiar "glasul roților de tren" ce se aude din vale te transpun cu multe decenii în urmă, prin anii '20, când Enescu și-a construit casa visurilor sale. Donată de el statului în 1947 - când probabil se hotărâse deja să nu se mai întoarcă în țară - cu intenția de a face din ea un loc de "reculegere și creațiune" pentru artiști, casa a trecut prin unele avatari până la forma ei actuală. Așezată pe Cumpătul - în afara traseelor turistice obișnuite și fără să fie năpădită de șiruri dense de vizitatori asemeni Peșelui, ea are totuși un public dar fără îndoială un plus de atenție din partea forurilor de profil din Sinaia nu i-ar dauna.

Ce este însă mai important este că ea a dobândit sub egida Centrului European de Cultură Sinaia o menire artistică în consonanță cu spiritul locului, devenind un punct de atracție cu o radiație ce depășește interesul local. Direcția Centrului, D-na Cristina Căușeș - convinsă că pentru o casă în care a creat o parte din capodoperele sale cel mai mare muzician român, a cîntat Yehudi Menuhin și s-au perindat atâtea figuri de seamă ale epocii, existența doar ca vestigiul al trecutului este prea puțin - a planuit și realizat cu entuziasm un proiect amplu de acțiuni culturale: conferințe, seri de poezie, expoziții și cum e și firesc mai ales manifestări muzicale (concursuri, recitaluri, cursuri de măiestrie) care au readus pulsul vieții printre exponatele încremenite.

O rețea de relații cu instituțiile culturale din toată țara, cu artiști doritori să colaboreze, a adus în încăperile Casei interpreți de toate vîrstele de la elevi la maeștri, chiar și artiști străini veniți de la mare distanță (Japonia, SUA etc.). În acele seri, salonul de muzică în care intră 80-90 de locuri se vedește neîncăpător, cum a fost de exemplu la Mini-festivalul "Enescu și muzica lumii" din 16-19 august anul acesta. Prea puțini sunt cei ce și-au amintit că în luna august s-a născut George Enescu și s-ar cuveni ca amintirea celui

ce a modelat intrarea în modernitate a muzicii românești și a fundamentat vocația ei europeană să ne însoțească nu numai la aniversările cu cifre rotunde. De aceea gestul de a marca o dată esențială în calendarul culturii românești în chiar casa lui Enescu nu poate trece neobservat. Din inițiativa și strădania conducerii Centrului (vorba cu "omul care sfințește locul..."), căreia i s-au alăturat muzicienii de prestigiu, a luat naștere ideea unei întruniri anuale internaționale care să propună interpretări deosebite, comentarii și puncte de vedere ale unor cercetători ai operei enesciene din țară și străinătate. În această primă ediție, timp de 4 zile, profesorul universitar David Williams din SUA, pasionat propagator al muzicii enesciene (a inițiat manifestări asemănătoare în țara sa), a conferențiat despre compozitorul nostru. Teza centrală a expunerilor sale, susținută cu argumentație bogată și cu documente, în mare parte inedite pentru noi, din literatura și presa americană este universalitatea creației lui Enescu, nu îndeajuns de cunoscută și umbră deoseori de eticheta oarecum limitativă de "compozitor național". Da, compozitor național fără îndoială, dar mai ales "mare creator, de valoare universală" Ceaiikovski, să spunem, nu este mare numai pentru că a exprimat ca nimeni altul *l'âme slave*, ci pentru că e un simfonist strălucit, mare orchestrator, pentru fantezia melodică, vitalitatea ritmică etc. Citit prin grila aceasta, Enescu scapă de elogiul convențional și opera sa poate fi înțeleasă în alchimia ei profundă. Muzica lui nu își datorează valoarea în principal faptului că exprimă o identitate națională ci unicității ei care îi conferă un loc important în spațiul Marii Muzici a lumii.

Programele muzicale, care au urmat prelegerilor, au fost gândite și puse în pagină de cunoscutul violoncelist Marin Cazacu, directorul artistic al manifestării; ele s-au sprijinit pe trei piloni: în fiecare program a figurat cite o piesă de Bach ("piinea zilnică a muzicianului"), o lucrare de Enescu și cel puțin una din repertoriul său violoncelistic. Și-au dat concursul artiști de prestigiu ca Valentin Gheorghiu, Viniciu Moroianu, Steluța Radu (pian), Cristina Anghelescu, Gabriel Croitoru, Anda Petrovici (vioară), Constanța Cazacu (flaut), Cvartetul Transilvan din Cluj și Marin Cazacu (violoncel). Alături de ei, soprana Anne

Petrie din SUA a cîntat cu fine diferențieri stilistice, alături de cele Șapte cîntece pe versuri de Clément Marot de Enescu și lieduri de Brahms și Fauré (aleși nu întâmplător, căci muzica lor are contingențe subtile cu arta enesciană).

În cadrul acesta investit cu putere de sugestie, participarea interpreților a avut o vibrație aparte care a fost receptată de cei prezenți și poate și de cei ce au ascultat transmisia directă de pe Canalele Radiodifuziunii Române, a unuiia dintre concerte.

Judecînd după afluența publicului în fiecare seară, Centrul European de Cultură a reușit să imprime în conștiința locuitorilor orașului, a celor ce trec prin Sinaia, că la Vila Luminii, în casa lui George Enescu se petrec lucruri demne de interes.

Străbătînd încăperile Vilei Luminii am încercat să mi-l închipui pe Enescu printre lucrurile frumoase adunate acolo, cîntînd la pianul Ibach, acum cam obosit, compunînd în cămăruța lui ascetică, și am încercat să-l regăsesc pe omul Enescu așa cum se desprinde el dintr-un portret schițat de discipolul și prietenul său Yehudi Menuhin: "El aparținea și slujea obiectului iubirii sale: fie acesta pămîntul natal, fie un peisaj, o sursă pentru muzică, o formă expresivă în limbaj sau în artă, ori tradiții străvechi care ignoră banul. Avea o infinită capacitate de a prețui, a respecta, a venera îngemănată cu cea mai senzuală și pasionată natură; avea o intensă nevoie de a idealiza, o minte ce reținea total orice imagine, sunet sau impresie; o natură daruită cu o mare răbdare, cu o hotărîre calmă, cu puterea de a se resemna dar și cu fantezie. Simpla lui prezență era inspirație; era cel mai neîntinat, mai pur om din ciți există, era omul fidelității de o viață. Darurile sale în afara muzicii erau numeroase: era spiritual, plin de umor, dar calambururile și caricaturile sale nu se depărtau de o desăvîrșită curtenie; și era totdeauna gata să ajute și să se dăruiască fără rezerve."¹⁾

Elena Zottoviceanu

¹⁾ Scrisoare adresată de Lordul Menuhin Festivalului *An Enesco celebration* la Central College of Pella, Iowa, în 1997.

TELE-

COMANDO

Vocea, vremea și vremurile

C A MAI tot telespectatorul, îmi întrerup orice activitate și ciulesc urechile când încep buletinul meteo. Cum vremurile sînt imprevizibile, măcar vremea să nu ofere surprize prea mari. PRO TV-ul a încercat aproape toate variantele de prezentare a vremii: Gianina Corondan, care făcea atîta circ, de altfel nu dezagreabil, încît îți scăpa esențialul: starea vremii. A urmat jovialul Cristian Tabără, care, din vocație pedagogică poate, își încheia prezentările cu cite un proverb sau o zicere vag umoristică, apoi un personaj masculin oarecare, cu un discurs atît de tern și o voce atît de ștearsă, încît, în loc de ecranul televizorului, preferai să studiezi ecranul ferestrei. În fine, cea mai nouă achiziție a PRO TV-ului la buletinul meteo este o tînară slăbuță, cu figură plăcută și un gust îndoielnic în privința hainelor. Cei care au ales-o n-au ținut cont de un amănunt care, după umila mea opinie, este un element esențial al telegeniei: *vocea*. Persoana care ne dă știri zilnice despre starea vremii are ceea ce se numește o voce *spartă*, incapabilă de modulații, necultivate. Ar fi fost bună pentru ecran numai pe vremea filmului mut.

Presupun că cei care selectează prezentatoarele tv au numai criterii vizuale sau poate, ca renașterii, consideră că doar ochii sînt poarta sufletului. Cum în aceste *vremuri* se răspîndește tot mai mult vorbirea lătrată și sacadată, care anulează muzicalitatea firească a limbii române, iată că vremea la PRO-TV e în ton cu vremurile. (I.P.)

Din nou despre bocitoarele lui Miloșevici

P ÎNĂ să fie absolut limpede, și din atitudinea venite dinspre Moscova, că nu mai are nimeni chef să caționeze barbaria din Iugoslavia, au ținut aproape de *Antena 1*, de naționalismul ei crispat și agresiv, și PDSR-ul, în viziunea căruia Miloșevici funcționa ca un ideal nemărturisit, aproape ca un membru de onoare, și azilul de rezerviști al lui Vadim pentru care, cum era și de așteptat, revolta poporului sîrb față de ultima întrușipare medievală din Europa de astăzi n-a fost decît încă o ispravă a Mosadului, a CIA-lui, a SAS-lui etc. Adică exact cum se întîmplase, în vi-

ziunea aceluiași, cu un deceniu în urmă, și la noi. În aceste condiții, adică prin dispariția ultimului reper al sălbăticiiei cu aspirații mitologice – care, între noi fie vorba, mai întreținea cite o speranță mocnită și în sufletul înnegurat al altor „eroi”, încă neîmpăcați cu gîndul că dreptul la libertate este al tuturor –, grea toamnă se lasă acum și peste un colț din România: fără Miloșevici la o aruncătură de băț, în cazul că va (re)veni, pe Iliescu îl paște pustiul și o neagră singurătate, iar *Antena 1*, fie că vine, fie că nu vine Iliescu, nu mai știe nici ea încotro s-o apuce și ce să mai creadă: după ce s-a opus atît de vehement intervenției Occidentului, ca și cînd ar fi fost ea însăși vizată ca parte activă a propagandei lui Miloșevici, iată că tocmai sîrbii, cu mîna lor, desăvîrșesc ceea ce NATO a început cu loviturile aeriene, iar Mile recunoaște în direct, e drept, cam cu jumătate de gură, că pe străzile Belgradului nu prea sunf semne de *agen-turi*, așa cum li se mai năzărea unora prin diverse studiouri, evident pentru confirmarea nenumăratelor scenarii care duhnesc de la o poștă a ficțiune proastă. Față de acest afront, pe care sîrbii l-au adus direct fanilor de la *Antena 1* ai lui Miloșevici, s-ar cuveni o reacție memorabilă: de exemplu, să ia Tucă în mîna un manual de istorie (de preferință unul alternativ) și să se arunce, cu el în brațe, direct în apele antenei parabolice de pe acoperișul propriului sediu. Poate că un asemenea gest – disperat prin premise, spectaculos prin desfășurare și cultural prin consecințe –, îi va zgudu pe toți nostalgicii dictaturilor și ei vor vedea atunci, ca printr-o lupă, că un veac nou ne bate la geam și vor auzi, în același timp, ca prin megafon, cum un nou mileniu sună cristalin din clopoțel: pentru unii să se trezească, iar pentru alții să mai treacă, din cînd în cînd, și pe la școală. (P.Ș.)

Festivalul Național de Poezie

S E DESFĂȘOARĂ la București Festivalul Național de Poezie organizat de Inspectoratul pentru Cultură al Municipiului București. Prima manifestare din program, Colocviul - dezbateri *Poezia română contemporană, încotro?* a avut loc la sediul Uniunii Scriitorilor în dimineața zilei de 19 oct. a.c., și a reunit poeți și critici, iubitori de poezie din București, Cluj, Timișoara, Sibiu, Iași, Craiova etc. După cuvîntul de deschidere rostit de criticul Dan Cristea, inițiator al Festivalului, au participat la discuții Gabriel Chifu, Ion Pop, Traian T. Coșovei, Saviana Stănescu, Mihai Zamfir, Florin Iaru, Sorin Alexandrescu, Mihai Prepeliță, Sandrino Gavrioloaie, Ion Cucu (acesta în calitate de autor al Expoziției fotografice reprezentînd poeți contemporani). Spectacolul-lectură de la sala Atelier a Teatrului Național, ca și celelalte manifestări din cadrul Festivalului s-au bucurat de o largă audiență.

OCHEAN

de Paul Miron

Curățenie generală

U RIEL întîrzie ca deseori la întruniri similare. Ajunse la Consfătuirea Strategilor care, de data aceasta, părea foarte importantă. Erau multe personalități prezente, vechi cunoscuți. Ca de obicei reprezentanții îngerimii se plimbau țanțoși prin sala plină, pe cînd, în cafasal aurt, moțaiu numeroși părinți din pustie, afundați în vedenii mult grăitoare.

Cel de Sus cuvînta în neschimbat limbaj: la început, citeva fraze de bun salut ca un ghetar ce se topește sub puterea soarelui într-o armonie a stărilor. Cu dragoste părintească turna uleiul mîngîierii pe rările celor ce au avut ceva de suferit și, într-o subtilă paranteză, o clipire a ochilor semnalînd că Uriel va trece prin focul admonestărilor și al pedepselor alese de el însuși. Motivul pentru care nu venise la timp era întîlnirea cu președintele comisiei Sodoma-Gomora care cerea ajutoare guvernamentale pentru cetățile distruse. Și acum îi ardeau picioarele de fierbințele pamîntului după incendiu. Încet, încet se lepădă de cele văzute în tîrg și ascultă vocea Stăpînului: "Dragii mei, noi n-am știut să supraveghem mai de aproape măsura și înmulțirea rudeniilor. Am avut și am rămas cu același îndreptar: Adam și Eva, șarpele și mărul, toate aceste lucruri judecate prin mintea unor bărbați. Să începem o curățenie generală. Ne vom întoarce să regăsim cuvîntul *mama*, vom da femeii locul merit de la facerea lumii." Din fundul sălii, o voce amară îl întrerupse: "Prealuminate domn, am înțeles eu bine, ai spus "femeie"? Dacă pornești pe drumul acesta, mîine vom sta la masă cu cîinii noștri, cu caprele noastre, cu păsările curții." Glasul Celui de Sus se făcuse ca un clopot puternic, tîria lui mișca munți și ape, răsturna cetăți și dărîma palate. Un nou timp se năștea în furtună. Auditorul său se făcuse mititel și înfricoșat. Toți se căzneau să și deschidă capacele minții ca să cuprindă măcar în parte uluitoarele schimbări preconizate: Femeia mamă și fecioară; va fi mesagera între cer și pămînt. Cinstită mai ales prin fiul ei care se va naște în trup omenesc pentru a împăca păcătoasa lume cu Făcătorul ei. Cel mai aprig protestau părinții deșertului. Te mirai cît de vie se făcuseră deodată și ce vorbe ascuțite și parșive scoteau din gurile lor aprite ca să mențină chiar pentru mamele și surorile lor povara lanțurilor robitoare. Cel de Sus îi lăsă o vreme să se rotească în neînsemnata lor răzvrătire, apoi, ca un bunic blînd, se puse să povestească despre ultimele sale călătorii pe pămînt. Erau atîtea detalii, atîtea observații, încît Uriel șopti vecinului de scaun: "Măi, frate, am fost și eu peste tot cu El, dar bleg și orb. Eu n-am văzut aproape nimic." Vecinul nu-l înțelese: "Bleg ai fost totdeauna, acum ești, vasazică, și orb. La mai mare! Taci și ascultă!" Stăpînul continua: "V-am chemat ca să vă spun să meditați asupra acestei probleme pe care noi am lăsat-o în paragină, ca grîul neseccat și porumbul necules." Acoperit de țipete, oftaturi sonore, de aplauze și de vorbe rele, mesajul se cam pierdu în vînt. În zadar striga vataful arhimandriților să se facă liniște. Acesta venise cu barca de pe celalt mal și cînd larma slăbi, cuteză să spună: "Dar noi avem legea, cum să călcăm legea? S-o schimbăm?" - "Legea e un lucru sfînt, dar nu mort. Ea se schimbă cînd eu o schimb." Intervenii și Rafael: "Puțină schimbare ar fi bună." - "Cum îndrăznești să te ridici împotriva legii, deșteptule?", tîfni Mihail. "Numai legea te face tare. Cu legea stăpînești, ai dreptate. Ea e ascultare și desfătate." Uriel ridică umerii și spuse lui însuși: "Zi-i, frate! Aferim. Sabia și ghioaga." Dar Cel de Sus nu se lasă și grai: "Noi am pîrtinit numai latura bărbătească. Am hotărît acum și aici să rezidesc armonia lumii pe care am început-o. Vă veți închina Doamnei și Maicii lumii, veți lauda în tot ceasul pe Fecioara Precurată ce va sta la picioarele tronului meu, mijlocitoare a tot sufletului omenesc. Varahiel se trezi din somnul lui de după amiază, auzind atîta vorbărie: "Vorbiți despre femei? Ele o să ia puterea în țară. Aș avea o întrebare către înaltul musafir: Noi, ce sîntem? Bărbați sau femei?" Trimisul trecu cu deslușită demnitate peste întrebare: "Vă vom informa din timp."

Peste drum de localul adunării, îmbrăcat ca un negustor înstărit, Tartorul își aprinse cu mîini tremurînde, luleaua.

POLIROM

NOUȚĂ
octombrie 2000

Arend Lijphard

Modele ale democrației
Forme de guvernare și funcționare în
treizeci și șase de state

Hans-Georg Gadamer

**Actualitatea
frumosului**

Vladimir Tismăneanu

Încet, spre Europa
În dialog cu Mircea Mihăieș

În pregătire:

Andrei Pippidi

Despre statui și morminte. Pentru o teorie a istoriei simbolice

Mircea Mihăieș

Masca de fierComenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

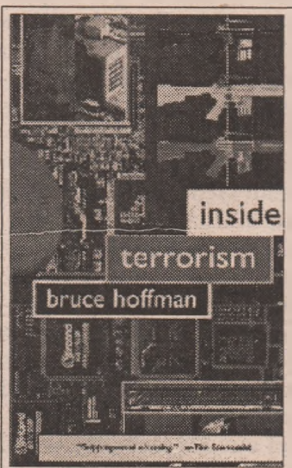

CARTEA
AMERICANĂ

prezentată de
**Andreea
Deciu**

TERORISMUL

UNIVERSITA-
TEA St. An-
drews din Sco-
tia deține cea mai bogată
arhivă din lume de docu-
mente referitoare la acte
de terorism. Bruce Hoff-
man, pînă de curînd di-
rectorul acestei arhive și
profesor la universitatea
respectivă, actualmente
directorul unui institut
american situat la Wa-

Bruce Hoffman - *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York, 1999, 288 pag.

shington și specializat de asemenea în domeniul studiului terorismului internațional, a publicat la finele anului trecut un impresionant volum intitulat *Inside Terrorism* (în românește, "Terorismul văzut din interior"). Titlul e oarecum ciudat, în chip evident neintenționat, pentru că ar putea sugera unui cititor grăbit că Hoffman vorbește despre terorism din experiența insider-ului, cu alte cuvinte a unui fost sau actual... terorist! Nici pomenală. Bruce Hoffman este un universitar sobru, care a devotat ani întregi efortului de a înțelege și explica altora ce se petrece în mintea individului (sau indivizilor) care ucide ființe nevinovate, comite acte zguduitor inumane, instaurează panică și teroare. Este teroristul un dezaxat mintal? Sint actele de terorism iraționale, nebunești?

Pentru Bruce Hoffman acestea nu sînt întrebări retorice, iar răspunsul lui e negativ. Teroristul este o faptură rațională ca oricare alta, iar actele sale sînt deliberate, perfect conștiente de rezultat încă dinainte de a fi

comise. Scriind o istorie a terorismului de la începuturile sale pînă la cele mai recente atacuri (firește, autorul nu le include pe cele din anul 2000, cartea fiind publicată în 1999), evenimentele din Japonia sau din fosta Iugoslavie, Hoffman demonstrează convingător că terorismul este poate unul dintre cele mai rigid raționale moduri de manifestare a omului. E o concluzie frisonantă, cu atît mai mult cu cît cartea arată că, pe măsură ce ne apropiem de prezent, terorismul tinde să devină mai organizat, mai specializat, mai eficient, mai diabolic. Prognoza lui Hoffman, sumbră, dar în definitiv coroborată de reputați istorici și politologi, este că ne așteaptă vremuri mai violente ca oricînd. Terorismul este în expansiune. O dovadă ultimele desfășurări ale negocierilor de pace dintre Israel și Palestina. O dovadă Hoffman au argumentele analistului, care sînt mai impresonante decît simpla observare a cotidianului imediat.

Istoria terorismului nu începe decît cu aproximativ două secole în urmă: Revoluția Franceză, 1789. Celebru *républicain de la terre* al anilor 1793-1794 a fost adoptat ca metodă de stabilire a ordinii în perioada turbulentă a tranziției de la un sistem de guvernare la altul. Spre deosebire de sensul negativ al termenului, care e universal recunoscut astăzi, *terorismul* instaurat de revoluționarii francezi își aroga o semnificație pozitivă. E o amară ironie, constată Hoffman, că la origine terorismul a fost asociat cu idealurile virtuții și ale democrației. Robespierre era ferm convins că virtutea este principiul fundamental al guvernării pe timp de pace, dar că pentru a ajunge la pace trebuie să parcurgem mai întîi o etapă revoluționară caracterizată prin teroare și intoleranță. Fără virtute, teroarea e Răul întruchipat, iar fără teroare, virtutea e nepuțincoasă. Teroarea este justiție: promptă, severă și inflexibilă. Prin urmare, teroarea emană din

virtute. Aceste convingeri l-au costat viața pe Robespierre, dar ele au influențat irevocabil evoluția conceptului de terorism. Atacurile teroriste din fosta Iugoslavie sau din Ierusalim au în comun cu regimul terorii instaurat în Franța secolului al XVIII-lea două aspecte esențiale: nu sînt arbitrare sau fără un obiect anume și au drept scop înființarea unei ordini "noi și mai bune", care să înlocuiască un sistem politic considerat fundamentalmente corupt. Analizînd un discurs al lui Robespierre din anul 1794, Bruce Hoffman descoperă similitudini șocante cu declarații ale reprezentanților Brigăzilor Roșii din Italia secolului nostru.

Convingerea autorului este că Revoluția Franceză e responsabilă pentru mult mai mult decît paternitatea semantică sau fie și conceptuală a noțiunii de terorism. Ea a generat, între altele, valul de anti-monarhism care a dus ulterior la apariția naționalismului și mișcărilor socialiste în spațiul european, care sînt la bază multora dintre mișcările teroriste contemporane. "Părintele" terorismului în accepțiunea curentă a termenului, ceva mai scuturată de ipocrizie și mai fâțîș negativă, este, după Hoffman, italianul Carlo Pisacane, un extremist republican de origine aristocrată, mort în 1857 în timpul unei eșuate revolte împotriva conducerii Bourbonilor. Susținător al violenței ca formă de educație, ca pedagogie de maximă eficiență, superioară propagandei, Pisacane este autorul doctrinei teroriste care mai tirziu avea să fie pusă în aplicare indiferent de spațiu geografic sau de etapă istorică, de la Narodnaya Volya pînă la IRA sau Hezbollah.

Citind această carte, inevitabil vom fi deprimați: lumea descrisă de autor e măcinată de războaie surde, fâțarnice, sfîșiate de atentate, de conflicte a căror sursă inițială de dezacord pare să se fi pierdut definitiv în negura timpului. Statisticele pe care le citează

VALÉRY găsește vîzul este simțul cel mai spiritualizat (cf. I, 1166). Ce mi se pare sigur este că e cel mai cultivat. Vedem tot timpul cît suntem treji, ba mai vedem și în vis. În mare măsură, din rațiuni de supraviețuire și de bună situație în lume, suntem nevoiți să ținem seama de ceea ce vedem. Deci, suntem atenți și analizăm. E drept, solicitat e și auzul, dar de o masă confuză în care domină zgomotul, adică sunetul neanalizat. Ce vedem, distingem; sunetul ne rămîne, în parte, neconștientizat. Așa se și face că, obișnuiți să privim, la pictură ne pricepem toți. La muzică, mai puțini. Ne mulțumim să n-o ascultăm cînd nu ne place. Nu ținem neapărat să avem păreri.

Nu-i mai puțin adevărat că mult din ceea ce ne înconjoară ne devine atît de obișnuit încît nu mai vedem. Artistul e un om care vede - și îl miră - aspecte ale vieții pe care noi, de atîta obișnuință, am încetat să le privim. El *observă* ceea ce pentru noi s-a șters. Nu e nevoie să continue. Sunt banalități. Sau, poate, nu: "O operă de artă ar trebui să ne învețe că nu văzusem ceea ce vedeam" (I, 1165).

E un principiu "realist". Pui ghilimele fiindcă în opera de artă nu avem de-a face cu realitatea, ci cu un punct de vedere asupra ei. Lucrurile erau acolo, *noi* nu le vedeam. Realistul are naivitatea de a crede că ne dezvăluie lucrurile (palpitante sau interioare) și nu un anumit fel de a le privi. Dar lucrul poate să lipsească ori, mai exact, să fie arta însăși. Ce ne arată un arabesc, o fugă de Bach, un tablou de Mondrian? Ce altceva decît un mod de a le concepe, de a le *vedea*? Această componentă, uneori exclusivă, întotdeauna inclusă, este ignorată de artistul realist. El crede că ne arată lucrurile, așa cum sunt.

Deci, fraza lui Valéry trebuie circumstanțiată. Există cazuri numeroase cînd tot ce am fi putut "vedea" și n-am văzut este mentalitatea care a făcut posibil să se creeze într-un anumit fel. În altele, n-am prevăzut că realul poate fi văzut așa cum ne este arătat. Totuși, o anumită predispoziție băjbăia în noi. Împărțeam nedeslușit aceeași mentalitate. E ceea ce rezultă din fraza lui Valéry: "Nu m-ai citi dacă nu m-ai fi înțeles deja". "Înțelesesem" ceea ce, fără mijlocirea artistului nu ni s-ar fi revelat nîcînd. Suntem puși în situația de a ne obișnui cu ceea ce, potențial, intuim. Obișnuința, mai promptă sau întărită, este momentul adevărului. O dată cu instalarea ei, ni se pare

Hoffman dau fiori reci pe șira spinării; la fel fotografiile, multe dintre ele provenite din arhiva personală a analistului, altele din arhiva universității St. Andrews. Una dintre fotografii înfățișează dispozitivul sinucigaș purtat de cei mai periculoși și frenetici dintre teroriști: o centură din plastic, lipită de suprafața interioară a hainei sau pantalonilor, care explodează cu forța unei dinamite odată ce e

activată de un* minuscul detonator funcționînd pe baza unei simple baterii. Viteza cu care un terorist pune capăt vieții, fie viața altora sau a lui personală, e stupefiantă. Hoffman descrie arme, tactici și strategii, comentează pe larg desfășurarea unor acte de terorism pe parcursul istoriei, descoperă alianțe secrete, vinovații mascate, comploturi. Dar nu o face din perspectiva morală sau justițiară. To-

nul lui e constatativ și egal, ceea ce îl face cu atît mai rezonant. *Inside Terrorism* nu este o cronică a vărsării de sînge, a răului în sens shakespearian, și cu atît mai puțin a banalității răului, ci o strălucită prezentare a însuși felului în care crima poate fi abordată din perspectivă amorală, non-etică. Sau, mai grav, a felului în care crima își descoperă justificări morale.

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Liviu
Ciocărlie

Punctul de vedere

că ce ne face să vedem artistul este adevărat.

*
* *

Am ajuns la secțiunea de teorie poetică și artistică. E partea cea mai plină de adnotări, semne și sublinieri - consecințe ale unei vechi lecturi. Acum, rasfoiesc indiferent. Abia aici, colo, mă fixez. Iată un principiu junimist: "Nimic nu intră mai greu în mintea oamenilor, și chiar a criticilor, decît incompetența autorului cu privire la opera lui, o dată produsă" (I, 1197). De mirare, la un preot al lucidității. Ca autorul nu e competent în ceea ce-l privește, mă indoiesc. Cel mult, ca Bacovia ori Creangă, n-ar ști să se explice. Că văd mai bine ochii plini de ceață ai contemporanilor, fie ei și critici, înseamnă a da prea mult credit muștii la artă. Abia sensul de adîncime rămîne pentru mai tîrziu, pentru cititori care vor fi deprins punctul de vedere al artistului "incompetent".

Da, dar adîncimea nu intră în *vederile* lui Valéry. El spune despre operele de artă: "Adevărata lor valoare nu vine din obscuritatea originii lor, nici din adîncimea presupusă din care ne-ar plăcea ca ele să provină și nici din surpriza prețioasă pe care ne-o produc, ci dintr-o întîlnire cu nevoile noastre și, în sfîrșit, din folosința cumpănită pe care le-o dăm" (I, 1208).

A minimaliza surpriza e totuși cu a neglijă capacitatea artistului de a face să vedem ce și cum nu văzusem.

Opera de artă are specificul contradictoriu de a fi gratuită și necesară. Ea nu folosește la nimic, dar răspunde *nevoilor noastre*. Prin ea, am învățat, încă de pe vremea cînd zugrăveam bizoni pe pereții peșterii, să privim dincolo de ceea ce ne era util. Altcum zis, să *ne* privim. Nu spune Valéry, în alt loc, același lucru: "Nu putem cunoaște decît ceea ce este implicat în ființa noastră" (II, 774)? Iar pînă la a lumina acel cotlon al ființei nu fusese el *obscur*? Să fie prezumțios a crede că descoperirea a ceea ce nu se aflase la vedere e un mod de a *adînci*?

Rețin din fraza lui Valéry punctul de vedere ce pare filistin: opera de artă impune o *folosință cumpănită*. Ea ne luminează ființa treptat, nu în exces. Altfel, dacă ne-am vedea brusc pînă în... adîncime, pînă la... originea obscură, am incremeni.

La o lectură atenta, cele două fragmente se contrazic. Cum nu am loc să caut argumente (omul le găsește totdeauna), pretind că nu-i... adevărat.

Atât de mediatizată legătura între Monica Lewinsky și Bill Clinton, relația misterioasă între frații Kennedy și Marilyn Monroe, pasiunea lui Hitler pentru Eva Braun — sînt exemple celebre privind repercusiunile directe și indirecte ale vieții private a oamenilor de stat asupra acțiunilor și deciziilor lor politice. Plină de episoade rocambolesți, cartea lui Patrick Girard dezvăluie fața ascunsă a celor care au determinat cursul istoriei.

Patrick GIRARD

Despre

ÎNTRU țarul Nicolae al II-lea și Vladimir Ilici Ulianov, mai cunoscut sub numele de Lenin, exista o singură trăsătură comună: ambii erau partizanii alianței franco-ruse, deși o vedeau în mod diferit. Pentru țarul autocrat, era vorba în primul rînd de a atrage către țara sa economiile micilor și marilor depunători francezi, cu scopul de a accelera modernizarea imperiului. În subsidiar, o infimă parte din sumele avansate Rusiei se reîntorceau la Paris. Lista civilă acordată membrilor familiei Romanov le permitea să se distreze la Paris, să-și facă foarte potrivit numitul „turmeu al marilor duci”, în timpul căruia Excelențele Lor petreceau cu grizetele și demimondenele.

Dezmățul acesta nu era pe gustul liderului bolșevic. Singura alianță franco-rusă pe care a susținut-o necondiționat a fost legătura sa cu Inessa Armand. Născută în 1874, la Paris, într-o familie burgheză bună, Stephan-Wild, plecase, dintr-un capriciu, în Rusia, la vîrsta de cincisprezece ani. Trei ani, mai tîrziu, se căsătorea cu fiul unui bogat negustor rus cu care a avut cinci copii. Dar condiția de casnică bogată o apăsa. Se sufoca în atmosfera mărginită a Moscovei și a vacanțelor de pe Coasta de Azur, din Crimeea sau în împrejurimile Livadiei sau Ialtei. A sfîrșit prin a-și părăsi soțul pentru fratele lui mai mic, ceea ce a iscat un scandal de toată frumusețea.

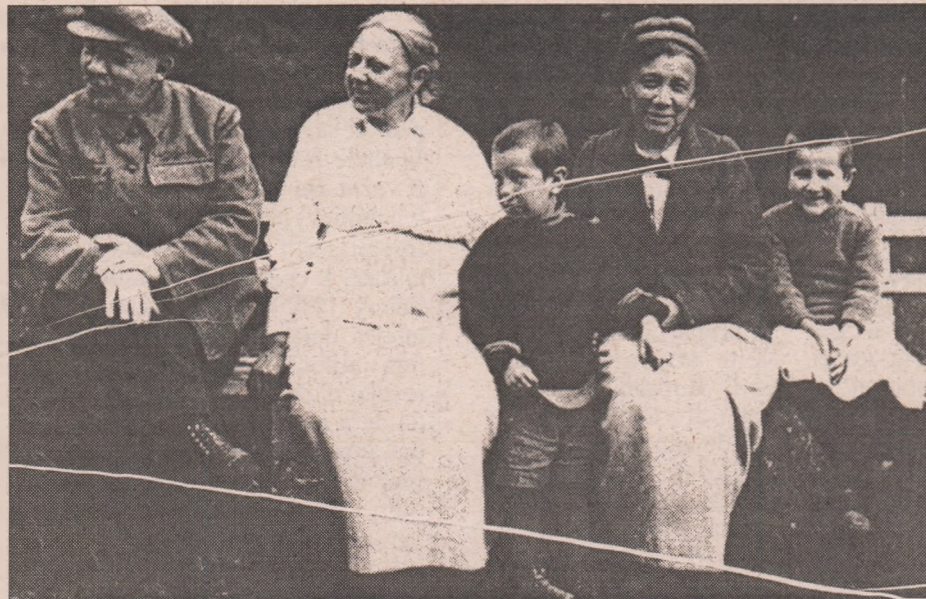
Pentru că, față de fostul soț, cumnatul nu avea alt avantaj decît tinerețea, Inessa Armand l-a lăsat și pe acesta, părăsind Rusia pentru a face naveta între Paris, Geneva și Zürich. Așa l-a cunoscut pe Vladimir Ilici Ulianov, căsătorit cu Nadejda Krupskaja, de care s-a îndrăgostit. Au avut o legătură discretă care a durat pînă în 1913. Ca să fim drepti, între cei doi nu s-a produs o ruptură, turturele ar fi continuat cu plăcere să gîngurească dacă nu s-ar fi izbit de opoziția tot mai hotărîtă a Nadejdei Krupskaja și mai ales de avertismentele instanțelor conducătoare superioare ale partidului bolșevic. Ele se temeau de un șantaj al poliției țariste asupra lui Lenin, drept care acesta s-a văzut nevoit să renunțe la frumoasa Inessa.

Viața sentimentală a lui Iosif Vissarionovici Djugașvili, alias Stalin, a fost clar mai furtunoasă decît cea a lui Lenin. „Tătucul” popoarelor s-a comportat cu soțiile și cu amantele sale așa cum a făcut-o cu popoarele ajunse sub jugul său: într-un mod autoritar și adesea crud. Singura excepție a fost prima lui soție, Ekaterina Semionovna Svanidze, pe care a cunoscut-o în 1904. Femeie solidă și frumoasă, cu ochi negri și plete întunecate, i-a produs o impresie atât de puternică încît, pentru a o lua de nevastă, a acceptat, fiind deja militant revoluționar urmărit de poliția țaristă, să se căsătorească, în anul 1906, la biserica Sfîntul David din Tbilisi. Bineînțeles, ceremonia s-a oficiat în secret, dar Stalin nu era Clémenceau: niciodată nu i-ar fi trimis frumoasei Ekaterina o telegramă cu aceste cuvinte: „Trebuie să alegi între Dumnezeu și mine.” Fostul seminarist ortodox știa să aibă principii cînd era cazul. În 1907 s-a născut fiul lor Iacov, capturat de nemți în timpul celui de-al doilea război mondial și mort în lagărele naziste. Paisprezece luni mai tîrziu, Ekaterina murea de tifos, la vîrsta de patruzeci și doi de ani. Durerea lui Stalin a fost uriașă, cu atît mai mult cu cît, fiind închis, nu putuse fi lîngă soția sa în ultimele ei clipe. Administrația țaristă dovedindu-se destul de generoasă, i-a dat o permisie pentru a fi de față la înmor-

mîntare. Este inutil de menționat că în cele mai dure momente ale marilor epurări staliniste niciodată vreun deținut nu a beneficiat de un astfel de tratament de favoare.

Ajuns văduv, Stalin, alias Koba, și-a continuat viața de militant revoluționar, cunoscînd ba închisoarea, ba exilul. La începutul anului 1911, pe cînd avea domiciliu obligatoriu la Solvicegodsk, s-a împrietenit cu gazda lui, Maria Kuzakova, văduvă cu cinci copii. În 1912, aceasta a dat naștere unui băiat, Konstantin, căruia îi dădu patronimul defunctului soț, Stepanovici (fiul lui Stepan). Dar trăsăturile marcat caucaziene ale copilului nu lăsa nici o îndoială asupra identității tatălui. La începutul anilor douăzeci, vechii bolșevici îl interpelau prietenește: „Tu ești fiul lui Stalin?” Tatăl său nu l-a recunoscut niciodată și nici n-a căutat să îl înfîlnească. Dar Konstantin a avut o carieră destul de confortabilă: profesor universitar, a ajuns adjunctul șefului direcției de propagandă a Comitetului Central, apoi ministru adjunct al cinematografiei. Într-un cuvînt, era un *aparatic* aparținînd *nomenklaturii* și bucurîndu-se de numeroase privilegii. Cu toate acestea, nu era la adăpost de neșazuri. Astfel, în 1947, Beria, atotputernicul șef al serviciilor secrete, i-a cerut să îl denunțe în fața lui Stalin pe Jdanov, principalul ideolog al regimului. Konstantin a refuzat, iar Beria a pus în mișcare procedura obișnuită. „Vinovatul” a fost exclus din partid și dat afară din serviciu. De obicei, în aceste cazuri cel în cauză își pregătea bagajul și aștepta, cu spaima în suflet, sosirea agenților NKVD care să-l ducă la Lubianka, închisoarea centrală din Moscova. Dar Konstantin a fost cruțat. Cînd Beria a venit la Stalin cu mandatul de arestare pentru a-i fi semnat, acesta i-a replicat: „Nu văd nici un motiv pentru arestarea lui Kuzakov.”

Marea dragoste a „tătucului” a fost însă Nadejda Alliluieva, născută la Baku,

Lenin și Krupskaja, septembrie 1922

pe 27 septembrie 1901, într-o familie de revoluționari pe care el o cunoștea bine pentru că trăsese de multe ori la ei. S-au îndrăgostit și s-au căsătorit în timpul revoluției, în perioada în care Stalin era comisar pentru naționalități și conducea operațiunile militare pe frontul de la Târșîn (mai tîrziu Stalingrad). Nadejda era secretara lui Lenin, post deloc neglijabil. Foarte gelos, Stalin i s-a plîns într-o zi soției că o vede prea puțin, ea lucrînd prea multe ore pentru Vladimir Ilici. Aflînd de discuție chiar de la ea, Lenin s-a infuriat și l-a calificat pe Stalin „asiatic”.

Între Nadejda și soțul ei relațiile erau complexe. Stalin o adora, chiar dacă obligațiile îi luau mult timp. Tînăra femeie, care moștenise de la bunica ei maternă un temperament depresiv, suferea din cauza absențelor lui și era uneori extrem de tăcută, chiar și după nașterea celor doi copii, Vassili și Svetlana. Refuza orice privilegiu (mașină etc.) și continua să muncească. Faptul nu e lipsit de importanță: în felul acesta nu era ruptă de realitatea pe care o trăiau sovieticii și îl informa în mod regulat pe Stalin, vorbindu-i, de exemplu, de scumpetea alimentelor la Moscova — un subiect pe care colaboratorii stăpînului URSS-ului nu îndrăzneau să îl atingă. Acesta se arăta destul de avid de astfel de informații, cel puțin o vreme. Căci, în timpul colectivizării forțate a terenurilor agricole, Nadejda se pare că a ezitat să-i descrie aflulxul spre orașe al țărănilor ajunși la sapă de lemn și brutalitatea represiviunilor împotriva kulacilor, celebrii țărani „bogați”. Suporta din ce în ce mai greu autoritarismul lui Stalin, atît în viața publică, cît și în cea privată. Acestea sînt împrejurările dramei din 7 noiembrie 1932. După o altercație cu soțul ei, Nadejda s-a încuiat în cameră. Dimineața servitorii au găsit ușa încuiată și au chemat personalul de securitate. Nadejda a fost găsită moartă. Se sinucisese cu un glonț de revolver în cap. În toată țara a fost decretat un doliu aproape național, în timp ce Stalin se închidea în tăcere și disperare. Sfîrșitul tragic al soției nu a rămas fără urmări în deriva sa despotică — nu mai exista nici o frînă care să se opună singurătății sale trufase și sîngeroase.

I se cunosc și alte amante, mai mult sau mai puțin episodice. După zvonurile care au circulat la finele anilor treizeci, ar fi avut o legătură cu o anume Rosa Kaganovici, rudă de departe a lui Lazar Kaganovici, unul dintre membrii cei mai feroce ai Biroului Politic. Ar fi luat-o chiar de soție, căsătorindu-se a treia oară,

înlocuită de Valentina Vasilievna Istomina, administratoarea *dacei* din apropierea Moscovei, unde succesorul lui Lenin își petrecea cu plăcere serile.

A fost mai fericită decît Evghenia, pe care istoria a înghițit-o în mod tragic. Se remăntase cu Nikolai Molocinikov, un funcționar de origine evreiască, legat de membrii comitetului evreiesc antifascist, creat în timpul celui de-al doilea război mondial și condus de actorul de faimă internațională Salomon Mikhoëls. Imediat după Holocaust, acest comitet a încercat în zadar să publice o Carte neagră a atrocităților comise de nazisti și a fost suspectat de autorități pentru favorizarea recrudescenței naționalismului evreiesc. Exact ce trebuia pentru a hrăni antisemitismul maladiv și delirant al lui Stalin, convins de existența unui complot evreiesc internațional îndreptat împotriva URSS și, mai ales, a propriei sale persoane. Acesta este contextul în care a purces la lichidarea comitetului evreiesc antifascist și la eliminarea oricărui manifestări ale culturii idiș, etapă prealabilă deportării în Siberia a sovieticilor de origine evreiască, așa cum a fost arătat într-un studiu remarcabil. Pentru că Evghenia fusese în legătură cu Mikhoëls, asasinat de NKVD, a fost arestată în 1947 și trimisă în gulag, unde a stat șapte ani. La fel ca destui „zeki” (deținuți ai gulagului), era convinsă că fusese victima unei neînțelegeri și a unei urzeli puse la cale de dușmanii lui Stalin. În 1954, cînd copiii ei au venit să o ia acasă după grație, primele ei cuvinte au fost: „Vedeți bine! Stalin m-a ajutat totuși! Dar a murit de un an!”

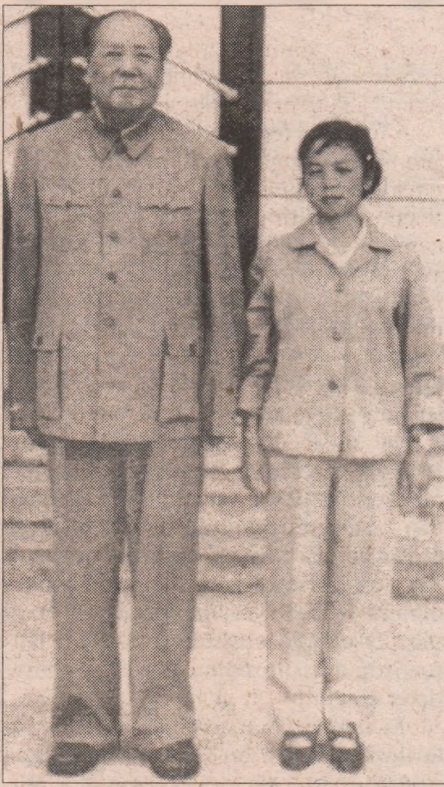
Experiența dureroasă din lagăr nu a împiedicat-o să se ducă la mormîntul lui și să rămîna credincioasă memoriei lui Stalin pînă la moarte, în 1974.

C A să-și petreacă serile, Mao Zedong nu stătea să-i asculte pe experimenții militanți comuniști să-i citească din Operele sale complete sau din Cărticica Roșie. Nu era genul „casa poporului”! Sufilităților teoriei marxist-leniniste le prefera rafinamentele jocurilor erotice cu amante alese cu grijă, nu cu soția legitimă. Prima soție, victimă a ferocei represivuni anticomuniste dusă de Cian Kai-Și, fusese executată de trupele Gomindanului. Cea de-a doua, o fostă actriță bănuită a fi practicat cea mai veche meserie din lume, era o adevărată harpie, capricioasă și ipohondră. Nu suporta nici zgomotul, nici lumina, nici frigul, nici căldura — și cu atît mai puțin pe semenii ei, fie ei bărbați sau femei, care trebuiau să-i suporte nazurile și toanele. Înțelegem de ce, cu trecerea anilor, Marele Cîrmaci se depărtase de ea, vîzînd-o doar arareori.

Pentru a-și procura amantele, Mao nu avea decît de ales. Serviciile politice ale partidului comunist și ale armatei creaseră două unități speciale însărcinate cu aprovizionarea despotului cu carne proaspătă. Bineînțeles, candidatele trebuiau să îndeplinească anumite criterii care decurgeau din dogmele imuabile ale socialismului științific: să provină din familii strict proletare sau din familii de țărani săraci. Nici gînd de concubine de extracție burgheză sau capitalistă, capabile să încredințeze serviciilor secrete ale Taiwanului sau Washingtonului informații esențiale pentru securitatea națională!

Aceste „stahanoviste” de tip special erau regulat invitate la serate dansante care se organizau într-o aripă a palatului Adunării Populare din Beijing. Mao avea

amorurile dictatorilor

Mao și sora șefă

aici un apartament privat, unde se putea retrage cu aleasa lui. Acolo era un pat care avea marginea supraînălțată cu câțiva centimetri față de restul structurii. Nu era vorba de un consemn impus de serviciile de securitate cu scopul de a-l împiedica pe conducătorul comunist de a cădea din pat. Înclinația era propice activității sale amoroase... Pătrunzând în acest bîrlog, fetele, crescute în cultul lui Mao, erau deosebit de impresionate. Doctorul Li Zishui, medicul personal al lui Mao începînd din 1955, afirmă chiar în *Memoriile* sale că „uluile de această onoare, unele dintre alese îi prezentau mai apoi propriile surori”.

Printre metresele preferate ale conducătorului comunist se număra Zhang Yufeng. Însoțitoare pe un tren special pe care Mao îl folosea pentru a se deplasa de la un capăt la altul al imensei sale țări, îl cunoscuse la o serată dansantă organizată la Changsha, în provincia Hunan. Guvernatorul local, criticat cum se cuvine de autoritățile de la Beijing, prevăzuse o mică „distracție” pentru care invitase cele mai frumoase fete din oraș, cât și pe însoțitoarele de tren. Bună inspirație, căci astfel și-a atras recunoștința lui Zhang Yufeng. Mai dezghețată decît camaradele ei, l-a invitat la dans pe omul cel mai puternic din China. Intrigat și plăcut surprins de fizicul ei atrăgător, a dus-o la reședința care i se rezervase la Changsha. A fost debutul unei legături care avea să dureze mai mulți ani și care, de altfel, nu era deloc exclusivă. Marele Cîrmaci se purta, de fapt, precum Împăratul Galben, miticul fondator al rasei Han din care pretind a se trage toți chinezii. Conform legendei, acesta ar fi devenit nemuritor făcînd dragoste cu o mie de tinere virgine. De aici credința după care suveranii chinezi, pentru a deveni cît mai longevivi, trebuiau să-și multiplice la infinit numărul partenerelor sexuale. Deși de obediența marxist-leninistă, Împăratul Roșu dădea oarece crezare acestei tradiții, tot așa cum recurgea la pulberea de corn de cerb pe post de afrodisiac. Facem precizarea că propaganda oficială nu rata nici o ocazie pentru a denunța moravurile corupte ale Chinei de odinioară, cît și superstițiile de orice fel. Cît despre chinezii de rînd, în lipsă de castitate totală, li se propovăduia austeritatea sexuală. În public, cuplurile

trebuiau să manifeste un comportament pudic. Iar dacă nu voiau să fie denunțați ca „dușmani ai poporului” și „contrarevoluționari”, nu trebuiau să facă mai mult de un copil.

Dar Mao se găsea mai presus de lege. În afară de Zhang Yufeng, printre favoritele sale se număra o anume Liu, care avea și două prietene încîntătoare. În anii șaizeci, despotul chinez se retrăgea adesea cîteva zile în compania lor la o reședință din provincie, pentru petreceri de un gen special. În timpul unei escapade, Jiang Qing, legitima, a sosit pe neașteptate. Prevenite de un servitor, cele trei fete abia au reușit să părăsească încăperea înainte de sosirea primei doamne a țării. Foarte înfuriat de întîmplare, Mao și-a convocat secretarul, pe Wu Xujun, pentru a-i comunica următorul ucaz: „Dacă vor să mă vadă, înalții demnitari trebuie să ceară mai întîi permisiunea. De ce ar face Jiang Qing excepție?” De-atunci și pînă la moartea liderului comunist, pe 9 septembrie 1976, soția lui nu a mai avut acces liber, trebuind să ceară audiența oficială.

La un moment dat în timpul legăturii ei cu Mao, Liu s-a trezit însărcinată. Nu putea fi vorba de autorul Cîrticelei roșii, acesta devenind steril în jurul vîrstei de cincizeci de ani, lucru pe care i l-a comunicat, cu multe menajamente, medicul său. Favorita — care mai tîrziu a fost repudiată — trebuie că avea un amant. Ceea ce nu a împiedicat-o pe soția lui Lin Piao, șeful armatei, a cărui putere crescuse o dată cu declanșarea revoluției culturale, să difuzeze elogiul hiperbolice la adresa virilității Marelui Cîrmaci și să o curteze asiduu pe Liu pentru a-și atrage favorurile acesteia.

Zbenguielile amoroase ale lui Mao au avut consecințe directe asupra vieții politice chineze. Reîntoarcerea soției sale legitime între instanțele conducătoare ale Partidului Comunist a coincis de fapt cu începuturile legăturii lui cu Zhang Yufeng. Totul s-a petrecut de parcă soții Mao ar fi urmat un pact tacit: soțul o autoriza pe soție să joace un rol politic, în schimb, ea închidea ochii la libertățile pe care el și le lua față de fidelitatea conjugală. Ceea ce i-a permis reductibilei Madam Mao, admirabil descrisă de Lucien Bodard în *Le chien de Mao (Cîinele lui Mao)*, să constituie cu cîteva prieteni faimoasa „bandă a celor patru”, care a terorizat China ani în șir.

Pînă în ultimele clipe, liderul comunist a fost înconjurat de o „gardă roșie” feminină. În timpul agoniei, două tinere dansatoare, promovate la rang de infirmiere, îi faceau baie, îl hrăneau și, bineînțeles, îl „încălzeau”, în timp ce Jiang Qing era ținută deoparte, ca precludiu al dizgrației care o aștepta în curînd.

SECOLUL XX, se știe, a cunoscut două tipuri de sisteme totalitare, pe care totuși nu le putem asimila, *stricto sensu*, unul celuilalt: pe de o parte comunismul, pe de alta fascismul și nazismul. Conducătorii lor au avut în comun faptul că întrețineau legături extraconjugale și colecționau amante. A fost, de exemplu, cazul lui Benito Mussolini, despre care cel mai nevinovat lucru pe care am putea să-l spunem este că nu avea nimic dintr-un Adonis și nu era prototipul cel mai reușit al unui *latin lover*. Soția lui, blînda și foarte conformista Rachele, nu se amesteca în politică și refuza să apară în public la ceremoniile oficiale care o intimidau. De extracție modestă ca și soțul ei, nu avea nici o plă-

cere să se găsească în prezența regelui și a reginei Italiei și să primească mărimile acestei lumi. Se mulțumea deci să fie modestul tipic de *mamma italiana* și să-și privească precum o cloșcă barbatul și copiii.

Iată și o situație care îi convenea lui Il Duce și sfetnicei sale de taină, Margharita Sarfati, o nevastă venețiană, care a știut să-l transforme pe militantul socialist cam din topor într-un redutabil tactician politic care a pus mîna pe putere după Marșul asupra Romei, în 1922. Benito Mussolini nu era nici monogam, nici bigam: avea doar tendința de a colecționa aventuri amoroase. În 1925, în afară de cea despre care, am vorbit, avea ca amantă pe o anume Romilda, cu care a petrecut mai multe zile de vacanță la palatul Torlonia din Frascati, aproape de Roma, unde tînăra era anjagată. Sejurul a fost extrem de benefic, pentru că atunci Il Duce a cunoscut-o pe sora Romildei, Renata. Aceasta era soția lui Ruggiero Minardi, dintr-o familie de proprietari de pămînt înstăriți, cu care avea doi copii. Între Renata și Mussolini s-a născut o pasiune cu consecințe destul de neașteptate. Ruggiero Minardi era, într-adevăr, un fascist convins, un aderent de primă oră, care nutrea o admirație autentică

Mussolini, alături de Hitler

pentru liderul mișcării pînă în momentul în care a aflat trista realitate: era încoronat de chiar eroul său, iar convingerile lui nu-l lăsau să tolereze asemenea situație. De altfel, a aflat pe pielea lui ce însemna să trăiești într-un regim totalitar. Cînd soția sa a început procedura de separare de corp și de bunuri — divorțul nu exista în Italia —, Ruggiero Minardi nu a găsit nici un avocat pentru a-l apăra. Cei pe care încerca să-i angajeze refuzau imediat după ce citeau dosarul, neavînd nici un chef să-și atragă fulgerele autorităților. În 1931 hotărî să plece în exil în Franța, îngroșînd marea cohortă a opozanților liberali, socialiști și comuniști care fugiseră de represiunea Cămășilor Negre. Stabilit în Tours, a fost arestat de nemți, pe 28 iulie 1941, în calitate de refugiat politic italian, bănuît de antifascism virulent. A fost transferat la Paris, apoi la Nürnberg, la Frankfurt și la München, în fine predat de Gestapo autorităților italiene care, vîzîndu-i dosarul, au preferat să-l retrimită în Franța, unde i s-a pierdut urma.

În momentul încurcăturilor lui cu autoritățile germane de ocupație din Franța, ex-soția sa Renata nu mai era de o bună bucată de vreme metresa lui Il Duce. Locul ei fusese luat de Clara Petacci, o femeie tînără cu ochi deschiși la culoare, ceva între cenușiu și verde, de statură mijlocie, cu voce joasă, caldă și un pic haotică. Tatăl ei era un medic stimat în capitala italiană, iar ea, adolescentă, era îndrăgostită în secret de liderul fascist pe care avusese ocazia să-l întîl-

nească în septembrie 1933 și căruia îi mărturisise cu naivitate sentimentele pe care acesta i le inspira. Neobținînd un răspuns pe măsura dorințelor ei, se mărită, apoi se despărți de soț și-și luă un amant. Zvonul ajunsese la urechile lui Mussolini. Acesta o convocă pe Clara Petacci în 1936 la palatul Venezia și o luă la rost: „Eu vă respect, dar văd că vă înșelați soțul cu primul venit!” Calificativul neaplicîndu-se și lui, Il Duce a devenit *illico presto* amantul tinerei femei.

În fiecare după-amiază se ducea la palatul Venezia, intrînd pe portalul care dădea spre strada Astalli. De acolo, un ascensor astmatic o ducea la etajul al patrulea, la apartamentul Cybo, după numele cardinalului care încheiase construcția palatului, lăsat neterminat de primul proprietar. În prezența ușierului Navarra, aștepta ore în șir sosirea domnului și stăpînului ei. Acesta se arăta destul de zgîrcit cu ea, considerînd, fără doar și poate, că faptul de a fi onorată de el era cea mai mare recompensă. Clara Petacci nu se formaliza, spre deosebire de fratele ei Marcello. Acesta se folosea de calitatea sa de cumnat morganic pentru a trage foloase pe lîngă oameni de afaceri și industriași de pe urma influenței sale mai mult presupusă decît reală. Reușea pînă

la urmă să smulgă ceva contracte care să-i mențină credibilitatea. Mussolini era la curent și închidea ochii, nu fără a-i atrage atenția lui Marcello că nu trebuia să depășească anumite limite. Sforăririle acestea i-au atras ostilitatea Eldei, fiica lui Mussolini, și pe cea a soțului acesteia, contele Ciano, ministrul Afacerilor Externe.

Pentru că toate lucrurile au un sfîrșit, Il Duce s-a plictisit de Clara, mărturisindu-i, la începutul lui 1943, unei aristocrate siciliene care a răspîndit încîntată mesajul prin saloanele Romei: „Am iubit-o pe puștoaica asta, dar acum mă calcă pe nervi. M-am săturat și de ea, și de soră-sa, și de speculantul de frate-său, și de toată familia.” Pe 1 mai 1943 Clara a găsit închisa poarta de pe strada Astalli, după ce Il Duce îi spusese cu o zi înainte: „Consider acest ciclu terminat.” Alegînd ziua sărbătorii muncii ca dată a despărțirii lor și a repausului forțat al iubitei, Mussolini arăta, desigur, că nu-și uitase de tot preocupările sociale din tinerețe! Dar a fost un pariu riscant cu viitorul. Clara Petacci și-a reîntîlnit amantul la Salo, localitatea din nordul Italiei în care își stabilise sediul efemere sale Republici sociale, constituită după ce a fost destituit de marele Consiliu fascist și de regele Vittorio Emanuele al II-lea, doritor să se înțeleagă cu Aliații care debarcaseră în peninsula. Clara Petacci l-a urmat pe Mussolini în încercarea șefului fascist de a fugi spre Reich cu un convoi german, în primăvara anului 1945. Recunoscuți și arestați de Rezistență în apropiere de lacul Como, cei doi au fost executați pe loc. Trupurile lor au fost expuse, spînzurate cu capul în jos, într-un garaj din Milano. De data asta, ciclul se încheiase cu adevărat.

În românește de
Cornelia Rădulescu

(Fragment din
volumul *Don Juanii care ne conduc*,
în curs de apariție la Editura Humanitas,
în colecția *Spectacolul istoriei*.)

Cronologia unei mari

SE SPUNE că, în vechime, unul din împărații Chinei i-a chemat la curte pe cei mai buni pictori cerindu-le să deseneze într-un răstimp dat un cocoș. Cel al cărui desen va fi cel mai izbit va primi din mâinile împăratului răsplata... Toți s-au apucat cu înfrigurare de lucru, plecându-se deasupra sulurilor de mătase, cu excepția unui concurent care a rămas pierdut pe gânduri. Unul din mandarini s-a apropiat intrigat de singurul care nu se apucase încă de lucru și nici nu părea că ar avea de gând să o facă. Dintr-o dată, în ultima clipă, când ceilalți lasaseră deja penelul din mână, acesta a desenat cu câteva mișcări iuți și sigure un cocoș atît de viu, încît cei care l-au privit, cuprinși de uimire și admirație, au avut impresia că îi aud și cîntecul. Pictorul cel "leneș", declarat învingător, a fost răsplătit cu onoruri și bani mulți...

Mi-am amintit de această istorioară, inclusă într-un tratat de pictură clasică chineză, tradus în română cu vreo două decenii în urmă, cînd a fost comunicat în sfîrșit, după îndelungă așteptare, numele laureatului din acest an al Premiului Nobel pentru Literatură. (Numele autorului micului tratat mi s-a șters din memorie. La plecarea mea din țară nu luasem cărțuia cu mine și acum îmi pare rău, mai ales pentru că aș vrea s-o recitesc. Milostivă, memoria a umplut totuși acest lapsus prin facultățile ei asociative.)

Cînd agențiile de presă au comunicat la 12 octombrie, orele 13, decizia juriului și numele laureatului, mai toți "neavizații" s-au întrebat - "GAO XINGJIAN - cine este acesta?" Rasfoitul febril al marilor enciclopedii nu le-a fost de folos celor interesați. Chiar Shu Yi, fiul cunoscutului, în lumea sinologilor, romancier Lao She și director al Muzeului de Literatură al Chinei, a întîmpinat cu stupeoare veste, mirîndu-se de ce le mai poate trece prin cap celor de la Stockholm. Studentii chinezi de la "Litere" s-au întrebat și ei cu inocența tineretii "cine este... Gao?"

Navigatorii pe Internet nu au aflat nici ei, la cîteva minute după ora comunicării deciziei venerabilului juriu, mai nimic despre Gao Xingjian, dar foarte multe despre un alt chinez nobelizabil, poetul Bei Dao, disident emigrat în Statele Unite. (Șansele lui Bei Dao de a mai obține în anii următori un Nobel sunt minime devreme ce juriul nu a acordat niciodată consecutiv unor autori din același spațiu de limbă și cultură premiul ce poartă numele inventatorului dinamitei.)

Între timp, în băncile de date ale agențiilor de știri și pe micile ecrane ale ordinarilor a început să se reverse, tot mai bogat, fluxul de informații despre Gao Xingjian, despre viața și opera sa, despre pasiunea și talentul său de caligraf și pictor. Mi-a revenit brusc în amintire anecdota cu care am început această însemnare, făcîndu-mă să încerc o umilă satisfacție: aceea de a fi putut localiza, într-un prim moment, într-o minimă măsură la început și firește, în plan pur imaginar, figura laureatului...

În seara zilei de 12 octombrie, sinologii occidentali, ajunși la mare preț într-o împrejurare în care un autor chinez aproape necunoscut devenea cîști-

gătorul celui mai ilustru premiu literar internațional, dezvăluiau telespectatorilor, marelui public, cîteva din misterele în care doar juriul Academiei Suedeze părea să fie pe deplin inițiat. Pe micile ecrane și-a făcut apariția și laureatul, zîmbind timid, uimit de nesperată șansă, emoționat, ospitalier și totuși stînjinit în fața ziaristilor și cameramanilor care i-au luat cu asalt locuința de la etajul 18 al unui HLM din Bagnolet. Senin, Gao le-a explicat mușafirilor plăcerea pe care o resimte, privind un decor sublim: întreg Parisul - într-o desfășurare panoramică, iar noaptea, reflectoarele Turnului Eiffel

Revelație - pictură de Gao Xingjian

luminîndu-i una din încăperi. Pereții locuinței sunt acoperiți de tablouri. De altfel, după propriile-i spuse, Gao Xingjian își cîștiga existența din pictură (a participat pînă în prezent la circa 30 de expoziții), și nu din scris. Iar peste cîteva zile, cam o duzină din tablourile sale vor fi expuse la Carrousel du Louvre.

DAR TOTUȘI cine este și ce a scris Gao Xingjian pentru a fi devenit unicul laureat chinez al Nobelului pentru Literatură pînă în acest an, 2000?

Scriitorul-pictor s-a născut la Ganzhou, în sud-estul Chinei, la 1 aprilie 1940, într-o familie cu vederi liberale. Tatăl era bancher, mama - actriță, detaliu ce explică filonul dramatic al scrierilor autorului. Ca majoritatea cunoscutorilor chinezi de literatură occidentală, și Gao este absolvent al Institutului de limbi străine din Pekin, dobîndind în 1962 diploma de licență în franceză. Lucrează o vreme ca traducător pentru Uniunea Scriitorilor Chinezi. În timpul Revoluției Culturale este trimis într-un lagăr de reeducare, dar în prealabil este pus să-și ardă singur o bună parte a manuscriselor. Abia începînd din 1979 publică și călătorește în străinătate, în Franța și Italia. Foarte receptiv la valorile novatoare ale literaturii occidentale, traduce în chineză, între altele, piese de Beckett, Artaud, Ionesco, autori care vor lăsa urme în propria creație dramatică, determi-

nîndu-i azi pe unii din cunoscutori să afirme că Gao este de fapt un epigon al avangardei occidentale, căreia i-a croit drum și în patria sa.

În 1985/86 beneficiază de o bursă DAAD pentru scriitori în Berlinul de Vest. În 1988 se exilează în Franța unde obține naturalizarea și îi sunt publicate în bună parte scrierile în proză, romane și nuvele, vreo șapte titluri, la aceeași editură, L'Aube. Piese de teatru sunt incluse în programul Editurii Lansman din Belgia. Gao Xingjian mai este și autorul unor eseuri critice, fragmente de jurnal și articole publicate în ziarul "Le Monde". Ca de obicei, juriul

rămîne totuși surprinzătoare, controversată și discutabilă.

Nobelul pentru Literatură a respectat, cam pînă în deceniul șapte, cu precădere criteriile estetice ale operei. A urmat o tendință care continuă și astăzi - aceea de a prefera criteriul unei corectitudini politice, răsplătindu-se militantismul unor autori și chiar originea geografică a acestora... astfel încît fiecare continent, zonă de cultură, spațiu lingvistic, să-și aibă, pe cît posibil, propriii laureați. Dacă lucrurile ar fi stat altfel, de ce ar fi trebuit purtătorul de cuvînt al Academiei Suedeze, Horace Engdahl, să riposteze lamuritor, celor derutați, că oricum limba chineză "era la rînd" și, pe un ton vexat, celor provocatori, cum că juriul nu acordă Nobelul în funcție de limbi și țări. O simplă consultare a listei laureatilor din ultimele decenii vorbește de la sine...

Și totuși, China, un stat pe al cărui teritoriu trăiește un sfert din populația globului, nu avea nici un laureat al Nobelului pentru Literatură. Faptul că Dalai Lama primise Nobelul pentru Pace în 1989 nu putea decît să-i irite pe potențaii de la Pekin care nu au ezitat să avertizeze Academia de la Stockholm, anul trecut, asupra riscurilor de a decerna premiul pentru literatură vreunui chinez dizident, numîndu-i pe Wang Dan și Wie Jingsheng. Dar se pare că Academia Suedează n-a ținut cont de avertisment, fiindcă, iată, tocmai un contestatar chinez, și încă unul "aservit culturii occidentale" ia în primire rîvnitul premiu.

Televiziunea chineză și presa scrisă au relatat cu o zi întîrziere despre "gafa" de la Stockholm, acuzîndu-i pe membrii juriului de incompetență, de "instrumentalizarea" Nobelului pentru Literatură în "meschine scopuri politice" și chiar de prejudicierea prestigiului acestuia, prin acordarea lui tocmai lui Gao... cîtă vreme există "mulți alții", mai buni ca el, chiar și peste hotare. După aceste aprecieri, purtătorul de cuvînt al Ministerului chinez de Externe a mai ținut să declare că toate cele întîmplate nu merită, de fapt, nici un comentariu... Controversele însă s-au întetit din cu totul alte motive decît cele invocate de responsabilii chinezi. În mass-media suedeze a izbucnit o dispută înverșunată (nu e prima de acest fel). Încă la începutul anilor '90, regele Carol al XVI-lea l-a convocat pe secretarul de-atunci al Academiei, Sture Allen, cerîndu-i o urgentă restabilire a prestigiului instituției, renume alterat de scandaluri de corupție și nepotisme...

Și ce s-a întîmplat acum? Fiindcă, oricum, China le reproșă mai de mult suedezilor că ignoră marea ei literatură, în țara scandinavă a sporit numărul traducerilor. Printre autorii talmăciți se numără și Gao Xingjian. Întîmplarea face ca Goran Malmqvist, traducătorul acestuia, să fie și membru al juriului Academiei și, colac peste pupază, să fi livrat informații secrete editorului sau încă înainte de anunțarea Nobelului, astfel încît Gao a trecut, cu zece zile înainte aflării marii vești, la un alt editor. Malmqvist respinge orice acuzații și bănueli, dar, în presa suedează, cazul continuă să facă vilvă...

DACĂ menirea celui mai ilustru premiu literar este și aceea de a conferi celebritate unor autori valoroși dar pe nedrept ignorați, din varii motive, atunci opțiunea juriului pare a fi fost justă. Ea

surprize

DAR ce are de spus presa occidentală? Premiul acordat lui Gao este o palma dată de două ori Chinei, opinează, de la Torino, "La Stampa". O palmă dată Chinei vechi și noii Chine, precizează comentatorul italian. De la Moscova, "Kommersant" elogiaza opțiunea juriului care a știut întotdeauna să-i răsplătească pe scriitorii care au suferit pentru adevăr. "Gazeta Wyborcza" își exprimă satisfacția pentru atribuirea acestui premiu unui scriitor în exil. "Le Figaro" constată că o nouă primăvară chineză înfloresce înafara frontierelor Imperiului de Mijloc și că din vina lui Mao intelectualii chinezi au fost aruncați într-o castă inferioară...

În presa germană marile ziare au consacrat laureatului Nobel pentru Literatură pagini întregi de foileton. Părerile, însă, sunt și aici împărțite. Dezamăgirea că premiul a revenit unui autor chinez cu pașaport francez, al cărui roman care va apărea curând în germană tematizează existența pariziană, este împărțită de comentatorul ziarului "Kölner Stadt - Anzeiger". El crede că e iritant pentru cititori să nu aibă la dispoziție scrierile laureatului, dintre care doar trei au fost traduse în germană, la o singură editură, și sînt acum epuizate. Prestigiosul "Frankfurter Allgemeine Zeitung" critică dorința expresă a Academiei Suedeze de a acorda premiul unui autor chinez care nu are figură de simbol în China și care este un epigon al avangardei literare occidentale. Dar tot în același ziar, unul din cei mai reputați sinologi relevă faptul că Gao Xingjian este un scriitor fără patrie, un eremit literar cu nume chinezesc, mai bine cunoscut în America și Europa decît în patria sa. În paranteză fie spus, scrierile lui Gao sunt traduse, cum afirmam deja, în franceză, cîteva în germană, în suedeză și, recent, în engleză. "Die Welt" este ceva mai generos, nu contestă opțiunea juriului, îl consideră pe Gao un rebel neîndrăgit (desigur, în China). Este publicată și opinia unui alt sinolog, potrivit căruia scrierile lui Gao ne învață să vedem lumea cu alți ochi și, într-un editorial, se avansează o idee demnă de luat în seamă, dincolo de criteriile de conjunctură: dacă la prima vedere premiul Nobel atribuit lui Gao Xingjian constituie o palmă "politic corectă" dată Pekinului, ea nu este mai puțin și o palmă dată eurocentrismului autosufi-

cient, un avertisment lansat celor prea tentați să uite ce criterii estetice înalte erau impuse literaturii în prima jumătate a secolului al XX-lea. Această lecție nu "ne-ar strica" la început de nou mileniu, conchide comentatorul, reamintindu-ne că, privind într-o oglindă străină, ne recunoaștem pe noi înșine - firește cu condiția ca oglinda să nu fie aburită. Ceea ce în cazul operei lui Gao Xingjian nu pare a se întîmpla, devreme ce atît sinologii cît și juriul de la Stockholm ne asigură că premiul ne ajută să vedem lumea cu alți ochi.

Scrierile lui Gao Xingjian așteaptă deci să fie traduse. Ofertele sosite din toate colțurile lumii, după comunicarea deciziei juriului Academiei de la Stockholm, l-au luat prin surprindere pe autor, copleșindu-l. La Tîrgul Internațional de Carte de la Frankfurt pe Main, care și-a deschis porțile la 18 octombrie, scriitorul chinez este deja un "star". Numai că succesul, ca și noblețea, obligă...

LA RÎNDUL nostru, în numele unei literaturi de calitate și al valorilor acestuia, i-am putea dori marelui necunoscut, devenit celebru peste noapte, ca scrierile lui să aibă același succes la marele public precum romanele despre istești și năstrușnicul Harry Potter scrise de autoarea scoțiană Joan W. Rowling. Pentru a pune mîna pe ultima din cărțile apărute în germană din ciclul isprăvilor micului erou, cititorii s-au așezat, în unele orașe ale Germaniei, disciplinați, la coadă în fața marilor librării, de cu noapte. "Potteromania" a cuprins Germania. Pe cînd și "Gaomania"... ne-am putea întreba... Să fim însă lucizi. Günter Grass, laureatul de anul trecut al Premiului Nobel, nu a avut nici pe departe același succes ca autoarea scoțiană a popularului ciclului romanesc. Editorul Steidl, care publică scrierile lui Grass, a declarat deunăzi că tirajul și vînzarea cărților lui s-au triplat după ce a primit marele premiu. Ceea ce nu-i puțin lucru.

Însă, dacă-mi amintesc bine, pe la începutul secolului, Paul Valéry mărturisise că un autor care se respectă preferă să fie citit de o sută de ori de o mie de oameni, decît o singură dată de o sută de mii.

Rodica Binder
"Deutsche Welle", Köln

Traducerile în franceză din opera lui GAO XINGJIAN:

Romane și nuvele:

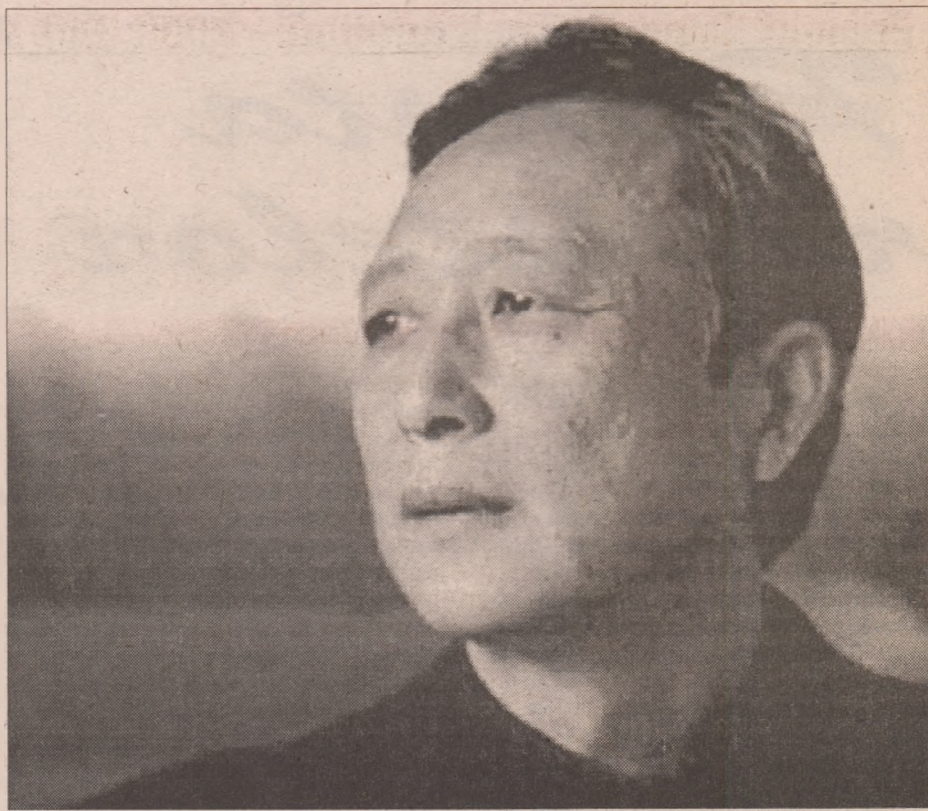
Mama, Ed. Brèves, no. 23 1986;
Muntele sufletului, Ed. La Tour d' Aigues-L' Aube, 1995;
În parc, "Le Monde", 1986;
O undiță pentru bunicul meu, Ed. La Tour d' Aigues-L' Aube, 1997;
Cerneala și lumina, 1998;
Cartea unui om singur, Ed. La Tours d' Aigues-L' Aube 2000;

În curs de apariție:

O altă estetică, Ed. Cercle d' Art;

Teatru:

Fuga, Ed. Carnières - Lansman, 1992;
Pe malul vieții, Ed. Carnières - Lansman, 1993;
Somnambulul, Ed. Carnières - Lansman, 1995;
Patru quattuo-uri pentru un week-end, Ed. Carnières - Lansman, 1998;
Concepția mea despre teatru, Ed. L' Imaginaire International, 1986;
Spiritul de libertate, Franța mea, "Le Monde", 2000.

Ce-am mai putut afla despre "Singțien"

STIU deja că orice pariu în privința opțiunii Juriului Nobel pentru literatură e hazardat, fiindcă nu valoarea literară e criteriul principal. Surpriza din acest an a fost însă mai mare ca de obicei; nici măcar revistele literare franceze nu i-au acordat pînă acum vreo importanță aparte scriitorului chinez refugiat la ei în urmă cu peste un deceniu. Răsfoind colecțiile de "Magazine littéraire", "Lire" și "La Quinzaine littéraire", am găsit recenzii la destule cărți de autori contemporani chinezi, traduse în limbi de circulație, dar pe Gao Xingjian, nu. Nici în *Petit Robert - Noms propres* nu e, nici în *Larousse*.

Cum nu voiam să repet informațiile de pe Internet, preluate și semnate de jurnaliști în diferite publicații românești în aceste zile, am apelat la profesorii de la catedra de chineză a Institutului de limbi străine din București, în speranța că vom putea prezenta, traduse din original, cîteva texte ale premiului Nobel - 2000. Deși s-au străduit, specialiștii noștri n-au putut să găsească în puținul timp avut la dispoziție vreun volum de Gao Xingjian, iar informațiile lor se limitau tot la ce se găsea pe site-ul Nobel (ceea ce nu înseamnă că nu vom reveni, cît de curînd posibil, cu texte traduse din chineză ale dramaturgului, romancierului, teoreticianului și criticului literar intrat acum sub reflectoarele celebrității mondiale).

Cum n-am renunțat să caut, am găsit totuși ceva: în *Dictionnaire universel des littératures*, coordonat de Béatrice Didier și apărut la Presses Universitaires de France în 1994, după Gao Ming, dramaturg (1307-1371), Gao Qi, poet (1336-1374) și Gao Xiaosheng, romancier (n. 1928), figurează și un articol dedicat lui Gao Xingjian (al cărui nume - m-a învățat d-na prof. Florentina Vișan - se pronunță în chineză Gao Singțien).

Din articolul de dicționar semnat de sinologul N. Dutrait am aflat mai multe despre activitatea de dramaturg a laureatului, de pînă la refugiul politic. Traducător al lui Beckett și Eugen Ionescu, Gao Xingjian introduce primul în China populară teatrul experimental și absurd, dramaturgia și spectacolele cu piesele lui producînd o ruptură față de teatrul chinez modern, influențat de Ibsen și Stanislavski. Astfel, în *Juedi xinhao* (*Semnal de alarmă*), jucată în 1982 la Teatrul de Artă din Pekin, actorii, evoluînd pe o scenă fără decoruri, recurgeau la efecte inspirate din *living theatre*, ca și în spectacolul cu piesa *Chezhan* (*Stația de autobuz*), din 1983, prezentînd personaje tipice societății chineze co-

muniste, care așteaptă un autobuz ce nu oprește niciodată (ah, Godot!). Acest spectacol n-a fost, firește, pe placul cenzurii, care l-a interzis în cursul așa-zisei mișcări împotriva "poluării spirituale". Un alt experiment, din 1984, foarte influențat de Antonin Artaud, a fost *Yeren* (*Omul sălbatic*), în care Gao Xingjian, în căutarea unei teatralități care să incite imaginarul, alia muzica, dansul și expresia gestuală. Dar veritabilul său manifest, în care își concentra concepția teatrală și care, după o violentă polemică în presa chineză, a dus la interzicerea oricărui spectacol cu piesele lui, a fost *Dubai* (*Monologul*) publicată în 1984 (presupun că la Hong-Kong) și reprezentată la Berlin în 1985. Interdicția nu l-a descurajat și a mai publicat două piese de aceeași factură, *Bi'an* (*Malul celalalt*, 1986) și *Ming Cheng* (*Cetatea fantomelor*, 1987).

În paralel cu creația teatrală, Gao Xingjian a scris și eseuri, fiind preocupat în special de teoria literară. Astfel, *Primul eseu despre arta romanului modern*, publicat în 1981 la Ed. Huacheng chubanshe din Pekin, a făcut obiectul unei ample dezbateri publice despre "problemele realismului și modernism", discuție pe care noi, cei care am cunoscut părerile "partinice" despre artă, ne-o putem imagina. După stabilirea scriitorului chinez în Franța, piesele lui, traduse în limbi de circulație, s-au jucat pe multe scene ale lumii, între care și la Teatrul Regal din Stockholm, și așa se explică faptul că acest innoitor al literaturii și artei chineze contemporane nu le era necunoscut suedezilor.

Articolul lui N. Dutrait, scris la începutul anilor '90, n-avea cum să cuprindă și romanele publicate în ultimii șase ani, traduse în franceză la Ed. L' Aube, și pe care comunicatul de presă al Academiei Suedeze le apreciază superlativ: *Muntele sufletului* (apărut în 1995, dar la care scriitorul începuse să lucreze în 1982, în China) - călătorie inițiată a unui personaj în căutarea rădăcinilor, a liniștii sufletești și libertății, *O undiță pentru bunicul* - 1997, și mai ales romanul autobiografic avînd în centru Revoluția culturală, *Cartea unui om singur*, apărut chiar în acest an.

Să sperăm că Editura Univers, atît de promptă în a ne pune la dispoziție numele cele mai răsunătoare ale literaturii contemporane din toată lumea, va putea să ne satisfacă legitima curiozitate în legătură cu ultimul laureat Nobel pentru literatură al secolului.

Adriana Bittel

Revista revistelor

Din secretele arhivelor

În **ADEVĂRUL LITERAR ȘI AR-
TISTIC** nr. 539, Gh. Buzatu și Cezar Măța,
care au avut acces la un fond special al
arhivei fostului CC al PCR, dau publicității
o prima serie din foarte interesantele docu-
mente găsite acolo, printre scrisorile a-
dresate de personalități culturale lui Dej și
Ceaușescu. Aflăm astfel, printre altele, că
Fany Rebreanu apela în februarie 1962 la
președintele Consiliului de Stat al RPR, în-
tr-un moment dramatic, când ginerele ei,
Radu Vasilescu, fusese arestat "întrucât s-ar
fi exprimat calomnios cu ocazia unor discu-
ții sporadice, purtate cu unii dintre tova-
rășii lui de muncă." Disperată, soacra in-
vocă faptul că arestatul nevinovat face par-
te din "familia aceluia care a dăruit țării în-
tre altele pe: *Ion, Răscoala, Pădurea spân-
zurăților* etc., unele din cele mai de seamă
lucrări literare nu numai ale noastre, ci uni-
versale, traduse prin grija Partidului în
aproape toate limbile pământului, și noi am
fost sufletele cele mai apropiate ale scrii-
torului, care și-a închinat opera celor mulți,
umili și exploatați. Față de aprecierea dată
de Partid operei lui Liviu Rebreanu, so-
cotesc că nu este de conceput ca un mem-
bru al unicei mele familii să comită vreun
act de ingrătitudine împotriva regimului,
așa cum, de altfel, ginerele meu a și afirmat
cu tărie de la prima lui declarație și pînă la
sfârșitul dezbaterilor din fața Tribunalului,
situație confirmată și de martori." Că scri-
soarea a fost luată în considerație, se vede
și din documentele pe care cercetătorii i le-
au alăturat. Cum, mai mult ca sigur, Dej nu
știa nimic despre Rebreanu, a cerut să i se
dea o notă informativă. Anonimul infor-
mator e probabil un literat care îl admiră pe
autorul lui *Ion*, îl consideră "cel mai repre-
zentativ scriitor român, neegalat de nimeni
încă în ceea ce privește proza epică", dar
viața lui Liviu Rebreanu, simpatic în rela-
țiile sale umane, este departe de a fi un
exemplu demn de urmat." Sint înșirate
apoi "păcatele", inclusiv burfe abjecte, pen-
tru ca în final să revină la merite: "În ciuda
acestei vieți pătate, Rebreanu rămîne prin
opera sa o glorie a literaturii române și este
fără doar și poate un clasic al nostru, cu o
mare putere de construcție în roman, cu o
sobrietate stilistică impresionantă, cu un
dar de a scrie captivant." Impresionat de
aceste referințe, Gheorghiu-Dej dă un dez-
nodămint favorabil și dintr-o altă misivă a
soției lui Rebreanu aflăm că solicită o audi-
ență "pentru a-mi exprima personal căldu-
roasele mulțumiri în legătură cu genero-
sul Dvs. gest de ocrotire a familiei mele".
Audiența, ne spun editorii într-o paranteză,
i-a fost acordată. • Dacă Fany Rebreanu
încearca să-și salveze ginerele, linguşelile
deșănțate ale lui Arghezi vizau promovarea
ginerelui său de atunci, doctorul Marius
Camenită, căruia voia să-i pună cea mai
înaltă pilă. Adresându-i-se cu Iubite Mare
Tovarășe, Scumpe și de mii de ori scumpe
Tovarășe Dej, cinicul poet se dedă unui
delir elogiator interesat. Iată scrie la 15
august 1963 de la Geneva (unde, prin ace-
eași supremă protecție, ajunsese, împreună
cu familia, într-o "vacanță de tratament me-
dical"): "Scump Tovarăș Dej, Urmărit
din balconul odăii în care stau zborul vul-
turului alpin dominind furtunile dintre
munții zărilor de pe Lemou, mi-e gîndul în-
treg la Dumneavoastră, ca în toate zilele
vîrstei mele, sporită mulțumită primului
dintre cei mai apropiați de inima omului și
de sufletul țării, căutînd în slabele mele
slove sfîcioase, fără să le găsesc pe măsura
emoției și simțirii, licența de lumină pentru

mărturisirea din depărtare, ca și apropiere,
multul mult ce vă sunt dator, fără să-i poată
corespunde proporțional niciodată nici de-
votamentul, nici recunoștința. V-aș face ru-
gămîntea ca la întoarcerea mea acasă să mă
primiți un sfert de oră pentru obținerea, pe
care o sper, a unei binevoitoare soluții a
citorva dificultăți personale minore." "Difi-
cultatea personală" era - aflăm din urmă-
toarele misive, trimise după întoarcerea
acasă - numirea ginerelui său în postul de
lector la Clinica II Chirurgicală de la Spi-
talul de Urgență. Arghezi se știa ferm în
grațiile lui Dej, din moment ce putea să for-
muleze și pretenții: "v-aș ruga să dați dispo-
ziții ca răspunsul să mi se dea mie de-a
dreptul, întrucît anume indiscreții interesate
și puțin binevoitoare din umbră elemen-
telor de valoare ar putea să dăuneze evo-
luției normale chiar și ale hotărîrilor cate-
gorice". Scrisoarea poartă adnotarea "se
păstrează la cabinet pentru rezolvare". •
Din aceeași categorie dezgustătoare de lin-
gușeli interesate face parte și felicitarea cu
dar pe care Marcela Rusu și Aurel Baranga
i-o trimit lui Ceaușescu de ziua lui, în ia-
nuarie 1972: "Adînc respectate, mult ilustre
tovarășe Ceaușescu, Îngăduiți-ne ca de ziua
dumneavoastră de naștere să vă urăm
sănătate, viață lungă și împlinirea tuturor
idealurilor, spre gloria și fericirea poporului
român. Și, fiindcă în memorabila dum-
neavoastră cuvîntare pronunțată la plenara
Comitetului Central din 3-5 noiembrie
1971 l-ați citat pe marele scriitor umanist
Anatole France, dați-ne voie să asociem
urărilor noastre fierbinți un mic dar simbo-
lic: o pagină de manuscris semnată de Ana-
tole France. Ne folosim de același prilej ca
să transmitem scumpei tovarășe Elena
Ceaușescu urări de bine, de sănătate, de de-
plină mulțumire sufletească. La mulți ani,
scumpe tovarășe Nicolae Ceaușescu". Ca-
doul i-a plăcut probabil mai puțin "mult
ilustrului" decît portretele și statuile ce-l re-
prezentau, așa că a fost trimis la Arhivele
Statului. • O mare surpriză a fost pentru
Cronicar misiva sobră adresată de George
Ivașcu lui Ceaușescu la 27 septembrie
1980, în care fostul nostru director cerea să
fie eliberat de la conducerea *României lite-
rare*, unde se afla de nouă ani: "N-aș fi,
însă, sincer dacă n-aș menționa că noua
sarcină - mult mai complexă decît cea de la
«Contemporanul» (al cărui redactor-șef am
fost din octombrie 1955) - mi-a cerut efor-
turi mereu mai mari, astfel că a trebuit să
renunț la catedra de la Universitate ca și la
continuarea muncii de redactare definitivă a
volumelor 2 și 3 din *Istoria literaturii ro-
mâne*, al cărui prim volum a apărut în 1969.
Totodată, starea sănătății mele, purtînd
sechelele din cei patru ani și jumătate de
detenție (1950-1954), s-a înrăutățit: între
altele, boala de inimă s-a agravat, în mai
1980 diagnosticul fiind sindrom intermedi-
ar de infarct miocardic cu simptome de
angină pectorală. Prin consecință, activi-
tatea la conducerea revistei s-a resimțit în
ultimul timp. Ca atare, este de datoria mea
să vă rog a lua în considerare eliberarea -
cînd veți crede potrivit Dumneavoastră -
din funcția ce o dețin la «România literară»,
deși trebuie să vă mărturisesc că despărțirea
de o profesiune căreia m-am dăruit de peste
45 de ani nu-mi va fi deloc ușoară." Din
fericire pentru noi, cererea nu i-a fost
îndeplinită.

Mizeria despăgubirilor

De luni de zile se scrie în presă pro sau
contra despăgubirii păgubașilor de la FNI.
Cei care scriu pro vor ca statul să plătească.

LA MICROSCOP

Ce se poate și ce nu în campanie

IDEEA Consiliului Național al Audio-
vizualului de a norma la detaliu ce au de
făcut posturile de radio și de televiziune în
timpul campaniei electorale mi se pare un
exces de prudență cu iz de cenzură.

Treaba CNA-ului e să reglementeze în
general și ținînd seamă de ce spune Con-
stituția privitor la libertatea presei, nu să
se amestece în bucătăria posturilor de ra-
dio și de televiziune, cu amenințarea de ri-
dicare a licenței dacă nu se conformează.

Există riscul, s-ar putea spune, ca u-
nele posturi să se dede unui partizanat
strigător la cer. Cită vreme nu emit pe bani
publici, le privește. Dacă sar calul și nu
respectă ce spune Constituția, atunci se
poț lua măsuri împotriva lor, pînă la retra-
gerea licenței.

CNA-ul putea emite norme în cel mai
bun caz pentru posturile finanțate de la
buget, deoarece pe bani publici nu e cuvî-
ncios să ai păreri și să dai note în politică,
ci, pe cît se poate, să oglindești lucrurile
onest. Am subliniat povestea cu oglindire
din cel puțin două motive. Primul e că
nu cred în ea. Onestitatea în presă nu ține
de oglindire. Un ziarist care vrea să pară
onest pomînd de la această idee poate face
servicii de partid mult mai numeroase de-
cît un ziarist care chiar vrea să-și facă
onest datoria. Al doilea e că în ziua în care
ziaristul se va transforma într-o oglindă
perfectă nu va mai fi nevoie de el, fiindcă
lumea va fi lipsită de ambiguități, de su-
biectivisme și, în general, de toate datele
care o fac să simtă nevoia de ziaristi. Cu
alte cuvinte, ceea ce i se poate cere unui
ziarist e să fie nepartizan. Și, firește, să
aibă discernămint constituțional. În rest e
treaba lui ce face. Să-i impui ce să facă și
mai ales ce să nu facă în emisiunile care n-
au legătură cu campania electorală, acesta
e un pretext în numele căruia CNA-ului i
se pot năzări și alte idei normative, după
încheierea campaniei electorale, apro-
po de emisiunile care au atîngere cu politica.

Posturile comerciale, indiferent cît va

drămii CNA-ul lucrurile, dacă au interes
să susțină un anumit partid sau un anumit
candidat la președinție, tot o vor face, dar,
paradoxal, de o manieră mai subtilă, fri-
zînd non-partizanatul.

Or, dacă privim lucrurile pe termen
puțin mai lung decît această campanie
electorală, un post comercial care lucrea-
ză partizan în campanie poate obține un
anumit succes, azi, eventual miîne-poi-
miîne însă va rămîne agățat de un succes
de care nu va mai ști cum să scape. Fiind-
că, în cele din urmă, partizanatul unui post
comercial face parte din afacere. Dacă
acel post crede că partizanatul - respec-
tînd cerințele Constituției, firește - îi
aduce un plus de auditoriu, n-are decît să
riște o asemenea experiență. Nu e treaba
CNA-ului să-i facă binele cu de-a sila.

Evident că dacă un post de radio sau
de televiziune comercial se face porta-vo-
cea unor îndemnuri la violență sau la xe-
nofobie sau la abolirea actualii ordini
constituționale el trebuie în cele din urmă
să fie păgubit de licență. Dar dacă un post
comercial vrea să se coloreze politic în
campanie, de ce să n-o facă? - și oricum,
posturile comerciale nu sint inocente poli-
tic. Numai că un post comercial care se dă
politic în stambă riscă mult mai mult decît
unul de stat. Asta e marea diferență pe
care CNA-ul n-o sesizează - sau nu vrea s-o
sesizeze. Un post particular care își lea-
gă destinul, de un anumit partid, azi, are
multe șanse de a fi receptat miîne drept un
post de partid. sau ca să zic vorba mare,
un post cumpărat. Cîștigul de azi poate în-
semna, din acest punct de vedere, o uriașă
pagubă de miîne. Iar această pagubă nu va
fi suportată și de CNA, dacă nu cumva
posturile păgubite de restricțiile impuse
de Consiliul Național al Audiovizualului
nu se vor cartela pentru a scoate de la
CNA bani publici pe temeiul faptului că
au fost cenzurate.

Cristian Teodorescu

Cei care scriu contra vor ca lucrurile să-și
urmeze cursul în justiție. Păgubiții acestui
fond de investiții se agață de faptul că di-
rectorul CEC-ului a legat această instituție
de fondul la care și-au vîrît banii. Dl Ca-
menico Petrovici e, așadar, cuiul, lui Pe-
pelea în această afacere. De ce nu i se pune
sechestrul pe avere celui care a vîrît CEC-ul
în această aventură? De ce, de asemenea,
nu sint luați, din aproape în aproape, toți cei
care ar fi trebuit să stea cu ochii în patru la
mișcările FNI-ului? Cronicarul își pune
aceste întrebări deoarece reprezentanții a
120.000, cel mult 200.000 de mii de pă-
gubiți la FNI au ajuns să manevreze parla-
mentari și partide politice împotriva popu-
lației pasive a României, adică a plătitorilor
de impozite care nu sint cu nimic vinovați
de faptul că o mică parte dintre compa-
trioții lor și-au pierdut banii riscîndu-i la un
fond de investiții. De vină sint și ziarele
care au încercat să transforme această pro-
blemă într-o afacere nebulosă, dar la fel de
vinovați sint și politicienii care s-au străduit
să facă din catastrofa de la FNI un mijloc
de a mai cîștiga voturi. ROMÂNIA LI-
BERĂ a gestionat această afacere încercînd
să atragă atenția că principalul vinovat
e așa-numitul dl SOVINVEST, dar fără a
înceerca să atragă atenția depunătorilor de la
FNI că statul nu are de ce să plătească pen-
tru cele făcute de dl SOVINVEST. Acest
ziar, ca și ZIUA, a mers pe ideea sporirii
tirajului jucînd rolul de avocat al depună-
torilor la FNI. Rol pe care politicienii s-au
grăbit să și-l asume, în speranța că ar mai
putea cîștiga niscai voturi. Așa se face că în
loc ca această afacere să fie cercetată penal,
în toate implicațiile ei, s-a transformat într-
un soi de minge pe care Parlamentul vrea
să o lase în ograda guvernului, iar guvernul
încearcă să trimită de unde i-a venit. Cu de-

osebirea că Parlamentul poate soma guver-
nul să i se supună. Premierul, pricepînd jo-
cul, s-a lăsat somat de Parlament, dar a
cedat mîngea celor care l-au somat, amin-
tindu-le că nu e afacerea guvernului să re-
zolve o criză care n-a venit de la guvern, ci
de la năuceala unei comisii controlate de
Parlament. • Din nenorocire, în tot acest
schimb de mingi se pierd din vedere vino-
vații și nu se mai caută și persoanele cu
adevărat răspunzătoare pentru dezastrul de
la FNI. • În *România liberă* o foarte intere-
santă tabletă de Romulus Rusan intitulată
Ceasul electoral e publicată cu o literă care
sfîdează ochiul cititorului celui mai devotat
al acelei rubrici, necum al celui care nu e un
fan al autorului ei din ziua de luni. •
Apropo de ceasul pomenit, la moaștele
Sfintei Parascheva s-au înghesuit trei prezi-
dențiabili - Iliescu, Roman și Isărescu. În-
ghesuială consemnată de mai toate cotidi-
anele centrale, cu diverse accente. Cel mai
exact ni s-a părut cel din *CURRENTUL: Li-
ber cugetătorul Iliescu, pe urmele călugăru-
lui Vasile*. • O afacere care stă să explo-
deze e aceea a ROM TELECOM, despre
care Cornel Nistorescu scrie în *EVENI-
MENTUL ZILEI*: "Ne-am făcut-o singuri,
prin reprezentanți". Editorialistul consideră
că afacerea cu "grecii" e o pagubă și că în
această afacere perdantă pentru statul
român sint amestecați de la fostul premier
Radu Vasile la Vasile Văcaru și Oliviu
Gherman, în afară de Sorin Dimitriu și de
Sorin Pantiș, înainte-mergătorii acestei afa-
cere. Dacă cele scrise în *Evenimentul zilei*
sint adevărate numai pe sfert, atunci nu e de
mirare că unii dintre fruntașii de pînă mai
ieri ai PNȚCD s-au reorientat către PD sau
PDSR. Doar fruntașii PDSR n-au mai avut
încotro și au rămas la partidul lor.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni -65.000 lei; 6 luni -130.000 lei;
1 an -260.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 5.000 lei
La redacție: 4.000 lei